

Творимо національний інклюзивний
освітний простір

НАШ СТІЛЕЦЬКИЙ КРАЙ

Навчально-методичний посібник

Івано-Франківськ
2024

Присвячується воїну, громадянину і батьку Тарасу. Дякуємо чин.

1 листопада 2024, Івано-Франківськ (Станіслав).

УДК 376:37.035:39]355.312(477.8)“1914/1939”(078)

Книжка містить 92 есеїв українською та англійською, створених студентами Івано-Франківського фахового коледжу (спеціальності *Початкова освіта: Англійська мова, Початкова освіта: Корекційна освіта, Дошкільна освіта, Інженерія програмного забезпечення*), учнями Калуської спеціальної школи, батьками, ШІ і викладачами, а також методичні поради щодо проведення дослідницької роботи і написання коротких літературних розвідок-есеїв.

Збірка є результатом проекту «Зродились знов великої години», в якому синтезуються елементи національно-патріотичного виховання на матеріалі історичної епохи Українських січових стрільців та інклюзивної освіти. До завдань проекту відноситься:

- контекстуально ознайомити майбутніх педагогів, студентів, школярів та громадян з історичним періодом формування феномену Українського січового стрілецтва, військовими, організаційними, освітніми, просвітницькими аспектами діяльності національних і громадських діячів в час Визвольних змагань;
- виробити методики персоналістичного дослідження ідейних засад і культурних практик УСС для сучасних студентів та школярів через усвідомлення і формування наступності та зв'язку поколінь;
- впроваджувати елементи патріотичного виховання в інклюзивні практики української освіти;

Рекомендовано до друку Педагогічною радою Івано-Франківського фахового коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Протокол №8 від 4.11.2024)

Рецензенти:

Пятківський Роман Олександрович, спеціаліст вищої категорії, к. філос. н., доцент.

Івасів Ярослава Іванівна, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист.

Авторка ілюстрації на обкладинці Ангеліна Дубковецька

Наш стрілецький інклюзивний край: Навчально-методичний посібник / упор. Л. Сидорів, ред. С. Сидорів. Івано-Франківськ, 2024. 144 с.

(с) Лідія Сидорів, 2024

(с) Сергій Сидорів, 2024

Зміст

Зміст	Помилка! Закладку не визначено.
Лідія Сидорів ВСТУПНЕ СЛОВО	6
Вікторія Абрам ЗАКЕРНИЧНЕ: ПОГЛЯД КРІЗЬ СТОЛІТТЯ	6
Андрій Андрейчук СЛОБІДКА	8
Анна Арбайтер ПЕРЕГІНСЬКЕ	14
Іванна Бабійчук БАБЧЕ	15
Ігор Бажан ІВАНО-ФРАНКІВСЬК	16
Андріана Бакота ФИТЬКІВ	17
Дарина Бельмега ВЕРХОВИНА	18
Любомира Бігун УСС В НАРОДНІЙ ПАМ'ЯТІ	19
Анастасія Борис КРИХІВЦІ	20
Микола Боян ГРАБІВ	20
Марія Бугра ГАЛИЧ	20
Анастасія Василик ІВАНИКІВКА	21
Юрій Венгринович THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN SICH RIFLEMEN	22
Вікторія Гаврилюк СИМВОЛ БОРОТЬБИ	24
Вікторія Галів КРОПИВНИК	25
Катерина Галів ДОЛИНА	25
Соломія Гемба УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ	26
Марія Діана Гіна КІНЧАКИ	27
Лілія Гірник СЛОБОДА-ДОЛИНСЬКА	28
Вікторія Глуханюк БОГОРОДЧАНИ	29
Вікторія Гулян ПІДГІР`Я	31
Вікторія Гутовська БОГОРОДИЧИН	32
Богдан Демко ГРАБІВ	34
Вікторія Депутович ЛУКОВЕЦЬ-ВИШНІВСЬКИЙ	34
Ніла Дідик БІЛІ ОСЛАВИ	35
Каріна Дмитрик ПІДПЕЧЕРИ	35
Лариса Дорошук ІСТОРІЯ ТА СПАДЩИНА	36
Ангеліна Дубковецька СТРІЛЬЧЕ	37
Андріана Зелик ВОЙНИЛІВ	37
Марія Іванишин НАДВІРНА	38

Ілона Іванків НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ	38
Вікторія Іванців ГРАБОВЕ	39
Антоніна Івасишин КОМАРІВ	40
Катерина Ільків ЗАВІЙ	42
Павло Кабаль ІВАНО-ФРАНКІВСЬК	42
Вікторія Клим КРОПУВНУК	43
Анна Кость КОПАНКИ	43
Юлія Красілич ВНЕСОК УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ	44
Валерія Кушлик УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ	45
Адріана Летюк СЕМАКІВЦІ	46
Уляна Луцька КАЛУШ	46
Олександра Магас ДЕЛЯТИН	47
Діана Майковська ТРОСТЯНЕЦЬ	48
Анастасія Малій ГРАБОВЕЦЬ	49
Анастасія Мариневич МОЛОДКІВ	49
Яна Марусяк БОДНАРІВ	50
Марія Мінько ТЛУМАЧ	50
Ірина Мицик ВІКТОРІВ	52
Оксана Монастирецька МАНЯВА	52
Наталія Мухаїр КАЛУШ	54
Людмила Недоходюк УСТЕРІКИ	55
Аліна Наконечна ДЕЛЯТИН	57
Денис Олексюк, учень 10 класу Калуської спецшколи СТРІЛЕЦЬКИЙ СЛІД	58
Люба Олексюк, мама Дениса ПРО УСС	58
Вікторія Паньків ОЛІЄВО-КОРОЛІВКА	59
Ірина Пастух РОГАТИН	59
Юлія Пенгрин РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ	60
Юлія Пішак ТОПОРІВЦІ	60
Анастасія Плавюк ВИЖНИЦЯ	63
Юлія Пристай ПАСІЧНА	66
Юлія Пуканюк ПАСІЧНА	67
Марія Риндич ZHURAKY	67
Соломія Росол ПАВЛІВКА	68
Вероніка Рочняк КРИХІВЦІ	69

Софія Савчак КНЯЗІВСЬКЕ	71
Вікторія Савчин СПАДЩИНА УСС.....	73
Дарина Семанюк КОСМАЧ.....	74
Марія Семків СЕЛО БІЛЯ ПАВЛІВСЬКОГО КАМЕНЯ	75
Лідія Сидорів СЕРЕДНЄ	77
Лідія Сидорів ПІСЕННА ТВОРЧИСТЬ УСС	79
Галина Стецюра БОРТНИКИ	80
Ірина Хомин ПШЕНИЧНИК	81
Мар'яна Хомич НОСІВ	85
Анна Хоптяна ІНТЕРМЕЦЦО	85
Аліна Цибух НІМШИН.....	85
Ольга Чеверда ЄЗУПІЛЬ.....	86
Дарія Черковська ПІДГІРКИ	87
Христина Чігур ІЛЕМНЯ.....	88
Юлія Чміль БІЛЬШІВЦІ.....	90
Софія Чуб Підгір'я	90
ШІ КОСТЯНТИНА МАЛИЦЬКА	92
Андріана Швед ЗАРІЧЧЯ.....	93
Ілона Швець ЧЕРНІВ.....	94
Анастасія Шкіряк ГУЦУЛЬСЬКА СОТНЯ	95
Мирослава Шуфлетюк КРАСНИК	97
Вадим Юзишин, учень 10 кл, Калуської спецшколи УСС В ІСТОРІЇ.....	97
Наталя Юзишин, учениця 12 класу, Калуської спецшколи ПРИКЛАД УСС.....	98
Марія Юришин ГРАБІВКА	98
Ірина Юркевич ТЕОДОР (ФЕДІР) ГУЛА З НОСОВА – СИН СВОГО НАРОДУ	99
Віта Юхней ЛЕГІОНИ ЧАСІВ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ	100
Іван Яцків КОСМАЧ	101
Сергій Сидорів НАШ СТІЛЕЦЬКИЙ КРАЙ	102
ЯК НАПИСАТИ ГАРНИЙ ЕСЕЙ.....	104

Лідія Сидорів ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні читачі, перед вами видання, присвячене одній з найяскравіших сторінок української історії – Українським січовим стрільцям. Ця військова формація, створена на початку Першої світової війни, стала символом національного відродження та боротьби за незалежність України.

Українські січові стрільці були не просто військовим підрозділом, а справжнім уособленням духу українського народу. Вони об'єднали в своїх лавах найкращих синів України, які були готові віддати своє життя за свободу та незалежність Батьківщини. Їхні подвиги, мужність та відданість стали прикладом для наступних поколінь борців за українську державність.

Ця збірка есеїв, написаних студентами Івано-Франківського фахового коледжу, учнями Калуської спеціальної школи та їх батьками представляє дослідження свого стрілецького краю. Місця, де ти народився, зростаєш, навчаєшся і починаєш розуміти, що до тебе тут діяли покоління людей, деякі були твоїми родичами, деякі їх друзями, а інші ворогами. Ти починаєш досліджувати, що за цей край билися, про нього співали і його передали в спадок тобі. В збірці є розповіді про історію створення та бойовий шлях Українських січових стрільців та інших учасників визвольних змагань, внесок у культурну спадщину та формування національної свідомості українців. Автори також говорять про локальну історію, топоніміку, традиції своїх населених пунктів та околиць, які формують сучасне покоління освітян, працівників і воїнів, і які стали невід'ємною частиною української культури.

Ми сподіваємося, що це видання допоможе читачам глибше зрозуміти історію народу, відчувати гордість за наших предків та надихнутися їхнім прикладом. Нехай пам'ять про Українських січових стрільців живе в наших серцях і надихає нас на нові звершення в ім'я України.

Вікторія Абрам ЗАКЕРНИЧНЕ: ПОГЛЯД КРІЗЬ СТОЛІТТЯ

Унікальність земель Галичини полягає в тому, що вони часто змінювали статус своєї приналежності, а за одне ХХ сторіччя взагалі належали до семи різних держав: 1772-1918 – Австро-Угорська монархія; 1918-1919 – Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР); 1919 – Українська Народна Республіка (УНР); 1919-1939 – Польська Республіка або так звана Друга Річ Посполита; 1939-1991 – Українська Радянська Соціалістична Республіка (УРСР) в складі СРСР з перервою на воєнні роки та окупацію Німецьким Райхом (1941-1944); 1991-до сьогодні – незалежна держава Україна.

Українські січові стрільці (УСС) відіграли ключову роль у формуванні національної свідомості українців на початку ХХ століття. Їхнє існування стало першим кроком до створення незалежної української армії, що боролася під національними прапорами. Це мало велике значення для українців, які століттями перебували під владою імперій, де їхня національна ідентичність пригнічувалася. Участь в УСС давала молодим українцям можливість не лише захищати свої землі, але й ідентифікувати себе як частину нації, що прагне до свободи та незалежності. УСС активно займалися культурно-просвітницькою діяльністю. Вони організовували лекції, концерти, театральні вистави, які сприяли підвищенню національної свідомості серед українського населення. Важливу роль відігравали газети та журнали, що видавалися УСС, де висвітлювалися питання національної боротьби та української культури. Ці заходи допомагали поширювати ідеї національного відродження і пробуджувати почуття гордості за свою культуру і історію. Серед УСС було багато освічених людей, які після війни стали провідними діячами в українському суспільстві та використовували свій досвід і знання для подальшого розвитку української

національної ідеї. Багато з них відіграли важливу роль у політичному житті України після Першої світової війни, у період Української революції 1917-1921 років. УСС сприяли формуванню нового покоління українців, свідомих своєї національної ідентичності та готових боротися за незалежність своєї країни.

Мешканці Закерничного, як і інших сіл Рожнятівського району, були свідками подій Першої світової війни, а деякі брали в них участь. З лютого до червня 1915 року на цій території проходила лінія російсько-австрійського фронту. Однак маємо обмаль інформації, бо не залишилось очевидців подій столітньої давнини. Згідно з розповідями жителів села, Леон Стурко був помічником командира штабу, а Петро Семко загинув на фронті. З переказів Володимира Стурка 1954 р.н., жителя с. Закерничного: «Вже об'явили капітуляцію, але тогди ще не всі знали. А дідові сказали, щоб доставив якийсь пакет. Приніс, а той каже, що війна кінчилась, вже не треба. Але дідो потребував, аби той підписав розписку за доставку пакета. І той підписав. 1 дідо послідним ешеленом поїхав з Італії. Переїхав всю Європу, вернувся з фронту і в Перегінську було ще пару фронтовиків. І тут хтось вбив жида, а підозра впала на них. Та й прийшли і питают: "Хлопці, чи знаєте, за що сидите?" Ті вповіли, що не знають. А той каже: "Та в Перегінську такого-то числа вбили жида. Ви прийшли – підозра впала на вас". А дід каже: "Я такого-то числа був ше на фронті в Італі". А той питає, чи може той доказати чимось. Дідо за шапку і дістає розписку про доставку пакета на фронт. Міг той папірець загубити, але так Бог дав, що лишив і спаяся, бо казали, що могли і розстріляти. Ще дідо возив командира корпусу, був його ординарцем».

Період перебування Рожнятівщини у складі Австро-Угорської імперії та Польщі відзначився помітним розвитком інфраструктури, що зумовлено масштабними лісозаготівельними роботами. Найбільше деревини заготовляли приватні фірми, яку від весни до осені сплавляли плотами Лімницею, що руйнувало береги річки. Щоб розв'язати проблему транспортування деревини, було вирішено будувати вузькоколіяку. Процес фінансували лісозаготівельні компанії, зокрема, «Польсько-швейцарська лісова промисловість Йосифа Глезінгера», про масштабний вклад якої в розвиток інфраструктури Галичини не можливо не згадати. 1927 року було збудовано вузькоколіяку на с.Осмолоду Рожнятівського району, 1933-го на с. Пороги Богородчанського району, а розвилка колій знаходилась в Закерничному. З 30-х років ХХ сторіччя колія протяжністю 106 км стала власністю Галицької митрополії. Ця ж компанія збудувала й міст «Ферма Журавського» через річку Лімницю з с.Закерничного до с.Сливки, що забезпечувало зв'язок між населеними пунктами. Деталі привозили із заводу і монтували ручною кузнею. Залізничний міст відіграв надважливу роль у сполученні села як з обласним центром, так і зі Сливківською школою. Міст було повністю зруйновано повинню 2008 року Через село проходив залізничний шлях, що забезпечував населення транспортом і робочими місцями. В першій половині ХХ ст. житло не будували надто близько до залізничних шляхів, тому у Закерничному й зараз помітно, що старіші будинки знаходяться далі, а новіші- ближче до центральної дороги.

Зі свідчень Олени Кулик (Римик) 1937 р.н., жительки с. Закерничного: «Їздив такий паровіз, де палили дривами. Воно свистіло, і тов паров їхало. Відтак уже був мотовіз. Дуже часто їздив і тягнув льори з лісом. Були некриті вагони, потім уже були й криті. Була ще дрезина - на ній їздило начальство. В долішньому кінці села, навпроти липи, була збудована будка, і там був телефон. Це місце дотепер називають «коло будки». Мій вуйко там робив, пропускав всі поїзди. З Брошнева дзвонят, що прибуває поїзд, відтак з Дуби вже звонят. Вуйко вже знає, чи поїзд іде на Пороги чи на Осмолоду, і вайху перекидає. В Рожнятів їхав лише в понеділок і в суботу. Задурно їхалось. В понеділок в четвертій годині їхав поїзд з Брошнева. І всі тоти люди, Перегінськ, Небилів, Ясінь цілий їхали ним в ліс на роботу, повний той "Пасажир". І там люди ліс

рубали, кіньми тігали. Кілько паровіз їде з Осмолоди, тільки везе тих льорів!»

З 1961 року на залізниці працює закерничанець Ярослав Скрипка, під керівництвом якого була споруджена пішохідна кладка через Лімницю після зруйнування моста. Він згадує: «Як я був хлопцем, то жив біля залізної дороги, та і мені то було інтересно як їхали поїзди. І тогди я у вісімнадцять років вже пішов тут у Закерничнім на стрілочника – так починав. І була тут побудована на роздоріжжі така перегонна станція «Закерничне», так і називалась. І по розрішенню відправлялися поїзди. Я стажувався у Федора Лесюка, він вже був старий стрілочник, ми разом чергували».

Старше покоління селян і досі живе за так званим «старим часом» – на годину ранішим за київський час, тобто так само, як жили під час польської ввали в Галичині, або ж за часом теперішньої Польщі. І, враховуючи те, що Україна навесні переводить годинники на годину вперед, з березня до листопада «старий час» від київського відрізняється на дві години. Навіть при оголошенні розпорядку богослужінь в храмі для уникнення непорозумінь вказують: за "старим" чи "київським" часом. Ті, хто користуються «старою годиною», пояснюють це тим, що цей час краще відповідає природним явищам доби.

Андрій Андрейчук СЛОБІДКА

Про Андрія Мельника. Мельник Андрій Павлович, 1912 року народження – мій прадід. За переказами сусідів, він був працюючим господарем, ніколи не марнував час. У вільний час вишивав, рушники, подушки, скатерті цвіли узорами. Влітку 1945 року під час облави у Слобідці одні ховались у власних бункерах, інші втікали за межі села. Прадід Андрій, почувши, що «облава КДБ у селі», втік під берег ріки Ворони у непрохідний кут, зарослий осиками, вільхами, верболозами, кущами калини, шипшини, ожини. Він не встиг добігти, як снайпер поранив прадіда і в стані болю і страху він повертається в село берегом Нетечі лівої притоки

Ворони. За ним пильно слідували кадебісти, деякі сусіди і діти. Місцем схованки він вибрав двометрову осоку в озері Вихідня. Міркував, може, тут сховається, але тут ще й на біду дівора «допомагала», ненадаючи значення наслідкам: «Он там осока хитається!» Постріли... Крик. Востаннє думає врятуватися. Вибігає з озера весь у крові та до найближчої хати на горище. Пильні убивці дізналися, що він без зброї, і навздогін за ним на горище. Постріли. І через мить скинули в крові, голова розбита, аж мозок вискочив. Коли витягли на подвір'я, то дізналися, що живе недалеко. На присадибі не було нікого. Дружина Марія встигла взяти діток і втекти. Все, що було в хаті, забрали, куфер став порожнім. Жодної вишивки не залишилися. Хотіли забрати курку, а ще сиділа квочка на яйцях, вона втекла, а яйця порозбивали. Прабабця ховалася з правнучками, щоб не вивезли у Сибір, переживала муки. Був холод і голод. У колгоспі люди працювали за трудовень, а восени одержували по 200 грамів зерна за день. Все це відбивалося на її здоров'ї та здоров'ї дітей. Крім цього, з маленької Слобідки було вивезено 86 осіб, засуджено – 14, розстріляно – 7. Так наші праліди боролися за незалежну Україну (записала учениця 9 класу Присяжнюк Уляна).

Про Антона Присяжнюка. Перегортаючи пожовклі від часу фотографії, вдивляюся в юне обличчя невідомої мені досі людини, на якому життя так і не

встигло викарбувати перші зморшки. Не віриться, що ця людина ходила тими самими стежками, що сьогодні я, а можливо, і пила воду з тієї самої криниці, що сьогодні п'ю я. Хто він, цей милий і ще зовсім молодий чоловік? Чому так довго боялися згадувати його ім'я? Чому так довго цькували його дітей словом «бандерівці»?

Це Антон Присяжнюк. Вдивляюсь і бачу теплі й добрі очі, легку усмішку. Чим завинив він, що зробив не так? Ці запитання і сьогодні не знаходять відповіді.

Перегортаю сторінки старенького альбома. Ось і вона, та єдина, яку дуже любив, його дружина. Але чомусь у її очах затамувався страх, невідомість... Уже минуло багато часу, як випроварила свого Антона на війну з німцями. Та хоча б свою землю захищати, своїх дітей, а то ні поляків. Вона змучилась від днів і ночей чекань, в голові постійно роїлись думки: де він, її милий Антон, чи живий? У молитвах минали вечори, а на ранок свіжі клопоти трохи забувалась. Очі запалились, чоло насупилось, а під очима зморшки.

"Іринко, на тобі лиця нема", – говорили сусіди. "Піди до Пилипа, він усе знає, скаже тобі, чи хоч живий". Довго вагалася, чи йти до віщуна, бо все ж таки християнка. Але збралась і пішла. Пилип подивився на неї, потім підвів голову вгору; прикривши долонею чоло, подивився на сонце. "Прийде твій чоловік, прийде. Але довго не натішишся Бути тобі, молодичко, вдовою".

Серце забилося, зраділо, виривалося з грудей: "Прийде Прийде..." Що говорив даліше Пилип, якимось не усвідомила, воно зараз не мало значення. Ці слова пізніше вона згадуватиме ціле своє життя. Але зараз... Прийде...

"Діти, татко прийде. Він живий". Пилип дав їй надію і вона навіть не сміла сумніватися, що буде інакше. Пригортала до грудей своїх маленьких діточок Ганьку, Василька. Чекала. Чекала... В її чеканні була надія. А там, у німецькому концтаборі, її чекання відчував Антон. Як набридла йому німецька мова, як хочеться додому. Тут уперше відчув те, над чим раніше ніколи не задумувався. Йому не вистачає чогось найголовнішого. Так, він хоче її, Ірини, дітей, родини, а рідної мови, рідної Батьківщини - найбільше. І тоді, коли повернувся додому, коли довгими вечорами пригортав до грудей свою єдину, коли пестив Ганьку і Василька, розумів він хоче бути вільним на своїй землі. Жодного пана: чи то польського, чи то московського, чи то німецького.

"Іринко, я піду в УПА". Дружина не зрозуміла його. Можливо, тому, що ніколи не була далеко від рідного дому, а можливо, тому, що не встигла натішитися ним. А можливо, й розуміла, але чому саме він?

Довгими вечорами знову сама. Чомусь її Антон зажурений, все думає, думає... Війна підходила до кінця. Німці відступають. Притягнули кулемет і хочуть висадити на хату сусідки. Антон кинувся до них, просить, благає. Та німці не слухали його. Тоді він звернувся до офіцера. Про що вони говорили, Ірина не розуміла, бо не знала німецької, але кулемет відтягли.

Здається, все минуло. Скінчилася війна. Аж тепер заживемо по-людськи. Підросли діти, Ганьці пішов шостий рік. Дівчинка помагає в господарстві, бавить меншого Василька. Ірина типиться. Важко, але всі живі й здорові і це головне. Типилась, та недовго. Вже звечоріло. Полягали спати. Ірина в хаті з діточками, Антон у stodолі. Та раптом якийсь стук. Ірина його боялася найбільше. Вона почула слова сусідки: "Антоне, Антоне, кагебісти, переодягнуті на воїнів УПА, по твою сестру Марію пішли, певно, вбити хочуть, очевидно, довідались, що вона станична. Тікай, Антоне, вони прийдуть і по тебе!"

В Ірини ж дитинка під серцем... Просила Ірина, молила Ірина: Тікай... Та не послухав Антон, пішов сам до них, пішов сестру Марію-станичну рятувати, бо знав, що воїни УПА не можуть вбивати своїх. Та хто звертав увагу, що то переодягнена опергрупа НКВС. Його привели до хати, руки за спиною. Сумними очима він дивився на неї, на дітей. У хаті все перекидали догори ногами. Забрали, що могли сорочки, спідниці. В куточок

печі забилися маленькі діти. Ірина раптом відчула, як заворушилася ще не народжена Ярослава. Невже цій дитині не судилося навіть побачити рідного батька?

“Беріть, беріть усе, тільки відпустіть чоловіка”, – просила Ірина. Її слова не доходили до опергрупи. Їх не чули, реготали п'яні. Ніхто до ранку в цій сім'ї не заснув. Скільки пролито сліз... Скільки зговорено молитов... А може, відпустять. Знайшли Антона зранку за селом, у полі серед жита. Воно було таке молоде, як і він. Але житові ще рости, колоситись. А йому? Ірина припала до Антона, нікого не підпускала. На шиї в нього червоний шрам від паска, яким убили, тіло в ранах, в голові куля.

Потім жінка-дезінформатор із села Одаї розкаже Ірині, як мовчки зносив біль і образи, як просив жити. “Дай йому води, бачиш, жити хоче”, сказав старший. Антон підвівся, і важка куля вп'ялась просто в голову. Навіть не встиг закричати, тільки тіло здригнулось, і зелене жито заховало його рани.

“Не може бути, щоб воїни УПА прийшли вбити станичну”, гомоніло село. Ірина майже не пам'ятає того дня. Серце пекло, розривалось на кусочки. Жити не хотілося зовсім. Як вона тепер з двома маленькими діточками?.. Двома... Ні, трьома. Але Славка була сьогодні спокійна. Вона ще не просилась на цей, уже сирітський для неї світ.

Перегортаю пожовклі від часу фотографії і бачу обличчя Антона, тепер дороге мені і знайоме, його сміливі й розумні очі, його впевнений погляд. Через 56 років відійшла у вічність Ірина, а пізніше донька Ганька. Відійшла тихо і спокійно. Але ходять сьогодні по слобідській землі Василь та Ярослава – діти Антона й Ірини. Василь протягом свого життя наполегливо працює в галузі радіотехніки, він зремонтує радіо, телевізор, автомобіль. Про його односельчани кажуть – ходяча енциклопедія. А Ярослава – творча кравчиня, постійно зайнята роботою (записала енциклопедія 8 класу Андрійчук Юлія).

Про Василя Гладуна й Івана Мельника. Майже щоранку Василь Гладун повертав по дорозі (вони жили на вулиці Загуно) по Івана Мельника. Вони розмовляли про війну. Іван із дитинства був схильний до книжок, любив читати історичну літературу, а Василь цікавився подіями, але душа лежала до господарки.

Василю цікаво нести молоко до молочної в центр з Іваном, бо кожного ранку (крім суботи й неділі) можна вислухати цікаву інформацію на релігійну тему. Іван переповідав, що духовенство було єдиною соціальною групою з місією сприяти національному пробудженню українців Галичини. Фундаментом боротьби за незалежну Україну стала Організація Українських Націоналістів. Вони із жалем говорять, що не вийшло так, як передбачалось.

Цей травневий ранок для Василя й Івана був тривожний, бо лише здали молоко у молочної, як почули: «Облава КДБ у селі». Потрібно втікати і чим швидше, тим краще. Вони втікали в напрямі Чорнолізці-Пшеничники через поля. Раптом почули постріли від дороги Слобідка-Чорнолізці. Кулі падали поруч. Перелякані, вони бігли, падали, піднімались. До них приєднався житель, який працював на полі Чорнолозець, він був молодший, і йому вдалось утекти в ліс. Уже того дня він розповідав, що Василь та Іван були поранені, знесилені, і бричка озброєних кагебістів наздогнала на дорозі Чорнолізці-Пшеничники і по-звірячому вчинила допит, чи вони несли бандерам повідомлення до лісу? Допит закінчився тим, що енкаведисти залишили понівечені трупи, які трудно було розпізнати: голови побиті, в крові, язика і вуха відрізані. Для родини був великий страх попасти на очі енкаведистам, зазнати допитів і сибірських морозів.

Ця подія облетіла навколишні села. Під вечір сміливець Гулейчук Дмитро (йому було 52 роки) запряг коника, поїхав і забрав тіла. Їх дяком Дмитрунчиком таємно

поховано на цвинтарі біля церкви. У 1950 році 57-річного Гулейчука Дмитра з сім'єю вивезли в Томськ. Там, на засланні, він продовжував хоронити людей за церковним обрядом. Жінку Мельника Івана Євдокію, 1904 року народження, і сина Мельника Федора, 1928 року народження, вивезено 1947 року в Караганду. Федір здобув середню, потім вищу освіту. Був кращим будівничим Караганди, після повернення додому працював головним інженером ремонтно-будівельного управління №1 міста Івано-Франківськ.

На старому сільському цвинтарі можна побачити пам'ятник із написом «Мельник Іван Федорович, 1904 1945»). Його поставила Федорова дочка Ярослава

Василь Гладун (1904-12.05.1945) з Мельником ровесники та ще й з однієї вулиці Загуно. Сім'ї Василя вдалось уникнути висилки у Сибір

Залишилися два сини Іван та Андрій. Старший по віку Андрій мусив багато трудитись у господарстві, Іванові було вже 12 років, і він помагав братові. Закінчив семирічну школу, працював механізатором у колгоспі. Їздив на сезонні роботи у східні і південні області України збирати урожай. Одного разу влаштувавсь у колгоспі помічником комбайнера в Одеській області. Радів, що заробить зерна і поліпшить матеріальний стан. Робота кипіла, як завжди. Під'їхала легкова машина. Комбайнер вийшов, переговорили, домовились. Робота продовжилась. В обід комбайнер питає Івана: «Ти не проти, що під вечір приїде вантажна машина, ми п завантажимо пшеницею. І про це нікому ні слова. Буде могорич». «Як скажете, так і буде». Хлопці працювали повний світловий день. Коли почало сутеніти, приїхала вантажна машина. Приїхав і замовник. З пшеницею взяв і двох робітників додому. Стіл накритий. Чарка за чаркою. Господар почав розпитувати, хто звідки. Іван сказав, що зі Слобідки Тисменицького району. Тоді замовник сказав, що служив у КДБ і бував на облавах і спецопераціях у багатьох селах, у тому числі й у Слобідці. Йому запам'ятався травень 1945 року. Він як снайпер поранив двох бандерівців, що втікали у чорнолісько-пшеничницький ліс. «Ми їх перехопили на дорозі. Скільки допитували, а вони ні слова, кляті бандерівці. Ми їм влаштовували крайні методи зізнання». Після цих слів Іван спотів, йому стало погано, і він вийшов надвір, бо не міг дивитися на вбивцю свого батька. Вдихнув свіже повітря. Пхнув руку в кишеню, там були лише сірники.

Учасники ОУН-УПА

1. Адамчук Василь Іванович, 1920, член ОУН, помер 1987.
2. Адамчук Василь Петрович, 1920, член ОУН, помер 1975.
3. Андрейчук Андрій Іванович, 1924, стрілець УПА, загинув 1946 в НКВС.
4. Андрейчук Іван Пилипович, 1900, закатований енкаведистами 10.11.1946.

5. Гладун Василь Гаврилович, 1904, закатований енкаведистами під час облави біля Пшеничник 12.05.1945.

6. Лесюк Василь Костянтинович, 1919, член ОУН, помер 1996.

7. Мельник Андрій Павлович, 1912, загинув від рук енкаведистів 13.04.1945.

8. Мельник Іван Федорович, 1904, закатований енкаведистами під час облави на полі біля Пшеничник 12.05.1945.

9. Мельник Микола Васильович (Сорока), 1925, член ОУН з листопада 1943, стрілець УПА сотні «Грома», засуджений у листопаді 1944 за статтю 54-1А, 54-11 до розстрілу. Вирок виконано 13.11.1944.

10. Олексюк Михайло Якимович, 1924, вістун УПА, помер 1996.

11. Присяжнюк Антон, стрілець УПА, загинув 1946 в НКВС.

12. Рабко Петро Семенович, 1922, стрілець УПА, помер 1952 в Слобідці.

13. Сушириба Гнат Іванович, 1913, станичний УПА, засуджений 1950, помер 1991, с. Микитинці.

Репресовані

1. Гавадзин Матвій Ількович, 1911. Засуджений 1945 на 10 років виправно-трудоих таборів з релігійних мотивів. Проживав у Тисмениці, помер.

2. Загурський Антон Гнатович, 1930. Засуджений 1949 на 3 роки виправно-трудоих таборів за статтю 78 ч. III КК УРСР за втечу з місця спецпоселення. Проживав у Дніпропетровській області, помер.

3. Мельник Федір Гнатович, 1923. Засуджений 1946 на 10 років виправно-трудоих таборів. Проживає в Комі АРСР.

Реабілітовані

1. Адамчук Василь Іванович, 1920, українець, освіта початкова. Легалізувався. Проживав у селі, колгоспник Заарештований 17.06.1950. Звинувачення: вояк УПА (боївка Веселого, 1946), збирав продукти для УПА, переховував членів ОУН. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 23.11.1950 засуджений на 25 років позбавлення волі та 5 років позбавлення прав із конфіскацією майна. Реабілітований 17.08.1993 (№12072 П).

2. Адамчук Василь Тарасович, 1912, українець, освіта початкова, проживав у селі, директор заготконтори РСС, Заарештований 24.04.1951. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Крук, станичний ОУН. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 12.06.1951 засуджений на 25

років позбавлення волі та 5 років позбавлення прав із конфіскацією майна. Реабілітований 7.08.1993 (№112351 П).

3. Берчук Андрій Іванович, 1921, українець, освіта початкова, проживав у селі, селянин. Заарештований 17.12.1944, Звинувачення член ОУН. Військовим трибуналом 5-ої армії 9.01.1945 засуджений на 8 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення прав. Реабілітований 2.11.1992 (№10000 П).

4. Дзिवоронюк Василь Григорович, 1899, українець, освіта початкова, проживав у селі, селянин. Заарештований 30.10.1948. Звинувачення: переховував членів ОУН, збирав гроші та продукти для УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 29.11.1948 засуджений на 25 років позбавлення волі та 5 років позбавлення

прав із конфіскацією майна. Реабілітований 22.05.1992 (№8881 П). 5. Загурський Андрій Гнатович, 1912, українець, освіта початкова, рядовий 284 стрілецького полку. Заарештований 25.11.1944. Звинувачення: член ОУН, псевдо Соловей. Військовим трибуналом 5-ї армії 7.01.1945 засуджений на 10 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення прав із конфіскацією майна. Реабілітований 2.11.1963 (№2808 П).

6. Загурський Іван Васильович, 1912, українець, освіта початкова, проживав у селі, селянин. Заарештований 15.12.1944. Звинувачення: член ОУН, псевдо Голуб. Військовим трибуналом 5-ї армії 9.01.1945 засуджений на 10 років позбавлення волі та 5 років позбавлення прав із конфіскацією майна. Реабілітований 15.09.1992 (№10000 П).

7. Мельник Василь Васильович, 1914, українець, освіта початкова. Проживав нелегально. Заарештований 30.07.1947. Звинувачення: вояк УПА (сотні Лемка, Підгірного). Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 16.10.1947 засуджений на 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна. Реабілітований 18.02.1992 (№7381 II).

8. Мельник Михайло Дмитрович, 1893, українець, освіта початкова, колгоспник. Заарештований 7.03.1951. Звинувачення: інформатор УПА, переховував вояків УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 7.05.1951 засуджений на 25 років позбавлення волі та 5 роки позбавлення прав із конфіскацією майна. 17.04.1993 (№12100 ГП). Реабілітований

19. Мельник Федір Гнатович, 1926, українець малописьменний. Проживав нелегально. Заарештований Мал. 1945. Звинувачення: вояк УПА Пратія Сича, куза Шрам. Військовим самооборони Кармелюка), псевдо- трибуналом військ МВС при Управлінні будівництва Північно Печорської залізничної магістралі 28.08.1946 засуджений на 10 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення прав конфіскацією майна. Реабілітований 17.02.1992 (№14498).

10. Паник Володимир Остапович, 1920, українець. освіта початкова. Проживав нелегально. Заарештований 17.12.1944. Звинувачення: вояк УПА. Військовим трибуналом 5-ї армії 9.01.1945 засуджений на 8 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення прав. Загинув 6.09.1946 у шахті, місце поховання невідоме. Реабілітований 2.11.1992 (№10000 П).

11. Присяжнюк Іван Васильович, 1922, українець, освіта початкова. Рядовий 287 стрілецького полку 95 стрілецької дивізії. Заарештований 21.11.1944. Звинувачення: член ОУН вояк УПА. Військовим трибуналом 5-ї армії 7.01.1945 засуджений на 10 років позбавлення волі та 3 роки позбавлення прав із конфіскацією майна. Реабілітований 2.11.1963 (№2808 П).

12. Присяжнюк Петро Максимович, 1908, українець, освіта початкова. Проживав нелегально. Заарештований 11.06 1947. Звинувачення: вояк УПА (куц самооборони Гріня). Особливою нарадою при МДБ СРСР 13.09.1947 засуджений на 10 років позбавлення волі. Реабілітований 16.02.1993 (№10914 П).

13. Сушириба Василь Іванович, 1924, українець, освіта початкова. Проживав нелегально. Заарештований 12.10.1944 Звинувачення: член ОУН, вояк УПА (сотня Грома, 1944). Військовим трибуналом 5-ї армії 3.11.1944 засуджений на 10 років позбавлення волі та 5 років позбавлення прав. Реабілітований 15.02.1995 (№36133).

14. Цюпа Іван Юрійович, 1928, с. Гриніві Тлумацького району, українець, освіта початкова. Проживав у Слобідці, селянин. Заарештований 11.01.1949. Звинувачення: сприяв УПА. Особливою нарадою при МДБ СРСР 28.09.1949 засуджений на 25 років позбавлення волі. Реабілітований 10.12.1957 (№9346 П).

15. Якимчук Іван Федорович, 1923, с. Чорнолізці, українець, освіта початкова. Легалізувався. Проживав у Слобідці, селянин. Заарештований 30.07.1947.

Звинувачення: вояк УПА (сотні Лемка і Підгорного), псевдо Листопад. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 6.10.1947 засуджений на 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна. Реабілітований 11.02.1992 (№7381 П).

Анна Арбайтер ПЕРЕГІНСЬКЕ

Мій стрілецький край — це не просто територія, а цілий світ, насичений історією, традиціями та неповторною красою. Це місце, де дух вояків ще живе в кожному клаптику землі, а їхня боротьба за волю і незалежність відлунує в наших серцях.

Встановити коли перші поселенці з'явилися на землях Бойківщини, неможливо. Окремі археологічні знахідки свідчать, що в басейні ріки Лімниці (села Лецівка, Нижній Струтин, Туря, Тяпче) люди жили ще за 2,5-4 тис. років до н.е. У 3-4 ст. нової ери тут вже були численні городища. Залишки такого городища виявлено і в Перегінську. Як стверджує Л.Шанковський, саме в цей час, тобто на грані переходу від ранньослов'янської до княжої доби, тут закінчується процес формування численних поселень білих хорватів.

Перегінське також відоме своєю архітектурною спадщиною. Старовинні церкви, які збереглися з минулих епох, нагадують про глибокі духовні традиції. Кожна церква — це не лише архітектурна пам'ятка, а й місце, де зберігається історія та пам'ять про тих, хто захищав наш край. Я завжди відчуваю особливу гордість, коли відвідую ці святині, адже вони є частиною нашого спільного минулого.

Люди Перегінського відзначались вірою в Бога і будівництвом храмів. Вже в 1690 році в селі було три церкви і три монастирі. Збереглися перекази людей про церкви, записані Володимиром Леоновичем Ковалем. У 1823–1824 рр. остаточно вирішувались спірні питання про південно-західну межу Перегінської маєтності, яка належала греко-католицькій митрополії з громадами сіл Велдзіж (сьогодні с. Шевченкове), Лолін, та Ніагрин, за право володіння

полонинами Гича, Укерня, Галунець, Погар, Кругла Млака, Солотвинка, Перехрести. Як вказано в матеріалах позову, піддані селища Перегінська здавна господарювали на цих полонинах, мали там колиби. Зокрема, у документах згадується, що Андрій Полицький та Олекса Смоляк, мешканці Перегінська, «робили там сіно і зимували вівці».

Переважає більшість населення краю, особливо мешканців Перегінська працювала на лісозаготівельних роботах, початок вирубування лісів верх ріки Лімниці припадає на початок ХІХст. Деревина бука була необхідна, щоб добувати вугілля для виплавляння залізної руди на гуті в Ангелові, яку заклав у 1810 р. митрополит галицький Антоній Ангелович. Закінчили будівництво домни в 1812 р. Вартість будівництва становила 252 тисячі ринських злотих (австрійських гульденів, гульден дорівнював 60 крейцерам, а з 1857 р. він став дорівнювати 100 крейцерам. 45 гульденів містили 500 гр. золота). Залізну руду копали в горішній частині потоку Чута. В Ангелові при фабриці заліза були гуртожиток для робітників, тартак і лісничівка. Через погану якість руди підприємство виявилось збитковим і у 1818 р. гуту закрили.

У серпні 1914р. церковні дзвони сповістили населення Галичини про початок світової війни і загальну мобілізацію. На війну брали чоловіків від 20 до 40 років,

везли фірами до залізничної станції у Креховичах, а далі поїздами відправляли на фронт. Російська армія наступала швидко. 28 серпня 1914р. у Перегінську видався гарний погодний день проте затьмарив його гук гармат, що долинав із північного сходу. Десь біля Галича точився бій. То були перші провістки, що російські війська наступають, а австрійські відступають. Фронт наближався до Карпат. До Перегінська і навколишніх сіл прибували втікачі з Галичини – урядовці, священники, лікарі, серед них чимало жидів. Місцеве купецтво поховало товари і підняло ціни. Курцям за пачку тютюну, що недавно коштувала 13 крейцерів, треба було вже платити 2 крони. Припинилося навчання в школах.

10 вересня 1914 р.у селі Красному з’явилася сотня російських козаків. Австрійська жандармерія покинула села в околицях Перегінська. У половині жовтня із села пішли і козаки. Через кілька днів з’явилися і польські легіонери, пробули тиждень, але з боку Рожнятова почали наступати росіяни. 20 жовтня російські війська під Перегінськом розбили легіонерів, які відступили в бік Росільної. Люди боялися російських козаків і повтікали в гірські ліси. У селах залишилося дуже мало людей. Козаки пробули в селах недовго, великої шкоди не завдали, хіба що порізали курей та порозбивали пасіки і пішли в бік Росільної, а місцеві люди повернулися до своїх осель.

Осінь і зима 1914-1915р. були спокійні. Російська жандармерія мала свій пост у Петранці, а в Калуші керував градоначальник. По селах їздила лише російська розвідка, оскільки у Карпатах з’являються загони Українських січових стрільців.

В ряди УССів зголошувалися добровольці з цілого краю. Наплив молоді був такий великий, що в Станіславі відправляли хлопців назад, бо не вистачало мундирів і зброї. Австрійські війська дислокувалися в Карпатах. Тут вела воєнні дії група австрійських військ під командуванням генерала Вайса, зокрема 5- та дивізія 8-го корпусу. У лютому 1915 р. австрійці пішли в наступ і в Осмолоді з’явилися австрійські частини. До Перегінська почали прибувати російські війська. По селах лютував плямистий тиф. У горах на південь від Ясеня точилися бої. Поступово австрійські війська почали витіснити росіян з Карпат і вже на початку березня наблизилися до Перегінська. Головні їх частини стояли в Небилівських лісах від Майдану до Прислоба. Відбувся бій. По селах згоріло багато хат, загинуло чимало людей і військовиків, але наступ австрійських військ не вдався. Вони дійшли до Рожнятова і мусіли відступити. Російські війська знову повернулися. Проте навесні 1915р. почався наступ австрійських військ, з’явилися підрозділи тирольських стрільців і росіяни відступили.

Мій стрілецький край — це не лише географічна одиниця, а частина моєї душі. Я пишаюся своїм містом і його історією, бо саме тут я навчилася цінувати свободу, гідність і відвагу. Перегінське навчає нас любити рідну землю, поважати її традиції і боротися за краще майбутнє. Я мрію про те, щоб наш стрілецький край завжди залишався місцем, де живе пам’ять про героїв і де панує дух єдності.

Іванна Бабійчук БАБЧЕ

Перші відомості про моє рідне село Бабче, яке розташувалося в міжгір’ї і розбудувалося вздовж потоку, датовані 1434 роком. Історія мого села є дуже цікавою, бо не раз зазнавало нападків ворогів, було знищено монголо-татарами, а у 1593 році взагалі було стерто з лиця землі, про це стверджував краєзнавець А. Шнайдер.

Хоча моє село стародавнє, але відомості про січових стрільців не згадуються ніде. Проте є багато пам’ятників нашим воїнам УПА, які загинули захищаючи рідну землю. Близько 30 воїнів

Української повстанської армії полягли на полі бою. Тому саме для них в нашому селі відкрили пам'ятник, на ньому викарбували прізвища всіх загиблих воїнів нашого Він розташований в центрі села біля сільської ради.

З розповідей старожилів села першими великими спорудами в Бабчому стали школа та церква. В 1858 році відкрито парафіяльну однокласну школу, яка у 1895 році стала вже двокласною. Діти вчилися церковного співу, молитов, читати, рахувати та вчили польську мову.

У 1805 році була побудована перша церква села, де став на парафію і був священником Антон Могильницький до серпня 1873 року (на його честь у 2016 року відкрили меморіальну дошку на новозбудованій школі). Стиль церкви був українського (козацького) бароко: хрестоподібна, дерев'яна та посвячена на день Св. Архистратига Михаїла в 1816 році.

В 1902 році церкву розібрали і забрали до села Гвізд. Селяни почали будувати нову церкву, до кінця року церкву було побудовано і від тоді, навіть у найважчі часи, не була закрита. До цього старенького храму ходять жителі села і сьогодні.

Ігор Бажан ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

У місті є багато пам'яток, пов'язаних із діяльністю січових стрільців. Одним із таких закладів є Музей визвольної боротьби імені Степана Бандери.

У місті встановлено меморіальні дошки та пам'ятники на честь січових стрільців, які брали участь у визвольних змаганнях. Наприклад, на вулицях міста можна знайти згадки про їхні подвиги в боротьбі за незалежність. Щороку в Івано-Франківську проводять меморіальні заходи, присвячені вшануванню пам'яті цих героїв.

У 1991 на честь Січових стрільців названо вулицю в Івано-Франківську. Вулиця проходила вздовж південної частини Станиславівської фортеці, тому на першому етапі її існування – у другій половині XVIII ст. її ліву сторону займали яри та укріплення, які починалися від стін фортеці (на вул. південна сторона) в районі Вічевого майдану, а права сторона була щільно забудована передмістям.

Вулиця забудована переважно будинками 1870-1910-х років, за винятком частини, що йде від перехрестя з вул. Коновальця до завершення на Незалежності – забудова 1920-1930-х років та новобудова. Тут розташовано 30 пам'яток історії та культури.

№12. Готель «Дністер», (1913) архітектор – Фредерік Януш. З січня 1919 в будівлі був ухвалений історичний Акт Злуки ЗУНР та УНР, тут проживав президент ЗУНР-д-р Євген Петрушевич та інші діячі нової української держави. Зараз будівля перебуває в руках власників, що суперечить законодавству.

У будинку № 25 розташована редакція обласної газети «Галичина». У 1915 році поблизу міста Галича січові стрільці брали участь у боях проти російських військ. Коли проходжу повз будівлю редакції, я думаю, про тих, які боролися за свій край.

Січові стрільці були засновані 1914 року у Львові як військова частина австрійської армії. До їхніх лав поповнили переважно молоді українські патріоти, які прагнули відстояти право свого народу на незалежність. З самого початку їхнім головним завданням було визволення українських земель з-під чужоземного панування. Хоча Львів став центром подій Листопадового повстання 1918 року, Станіслав був одним із ключових міст Галичини, де розгорталися важливі події за участю січовиків.

1 листопада 1918 року, разом із подіями у Львові, проти австро-угорської адміністрації підняли повстання і січові стрільці у Станіславі.

Українці прагнули встановити контроль над містом і проголосити владу ЗУНР. Місцевий гарнізон січових стрільців разом з іншими українськими військовими формуваннями швидко й ефективно оволодів головними адміністративними будівлями та військовим об'єктом. Завдяки організованим діям січовиків та підтримці місцевого населення українцям вдалося без значного кровопролиття захопити владу в місті. Місто стало одним із центрів новоутвореної української держави — ЗУНР. Станіслав відіграв важливу роль як адміністративний центр Галичини, через який проходили військові та матеріальні ресурси для боротьби. Після захоплення влади в Станіславі було створено місцеві органи влади ЗУНР, до складу яких увійшли українські діячі та представники військових частин. Січові стрільці охороняли громадський порядок і забезпечували стабільність нової української влади. Їхня присутність допомогла отримати контроль над містом і запобігти спробам відновлення Австро-Угорщини чи Польщі.

Станіслав відіграв важливу роль в творенні Західноукраїнської Народної Республіки і координації дій українських військових частин, у тому числі в підготовці до оборони від польських військ, які прагнули захопити Галичину. Героїзм та організованість дозволили українцям Станіславова встановити владу у місті, що стало першим кроком у тривалій боротьбі за незалежність. Січові стрільці забезпечували оборону міста та його околиць, борючись за збереження незалежності молодій Українській державі. Сьогодні в Івано-Франківську вшановують пам'ять цих героїв, а їхній внесок у національно-визвольну боротьбу залишається важливою частиною місцевої та всеукраїнської історії.

Андріана Бакота ФИТЬКІВ

Історія нашої країни сповнена важливих подій, які формували українську національну свідомість та визначали наш шлях. У кожному куточку України можна знайти місця, де простежується зв'язок з минулим, де пам'ять про героїчні подвиги та жертви продовжує жити. Одним із таких місць є невелике село Фитьків, яке протягом минулого століття пройшло через численні випробування, зберігаючи свою ідентичність та прагнення до свободи.

Під час Першої світової війни село втратило 17 своїх синів, які загинули на полях боїв. Одним із найбільш пам'ятних епізодів тієї війни стала битва при штурмі гори Городище у 1915 році. Тоді загинуло багато вояків, серед яких було чимало хорватів. Їх останки були перепоховані в братській могилі на сільському цвинтарі в 30-х роках. Це місце стало символом пам'яті про всі жертви війни та нагадуванням про те, яку ціну платить людство за конфлікти.

Період національного відродження приніс селі нові випробування та нові

можливості. 46 вихідців із села вступили до лав Українських Січових Стрільців та Української Галицької Армії. Вони стали не лише борцями за незалежність, але й символами відданості ідеї української державності. Їхній приклад надихав наступні покоління на боротьбу за свободу.

У 20-х та 30-х роках ХХ століття в селі активно розвивалися громадські та культурні організації. Зокрема, організація "Просвіта", яку очолив Мирон Король, відіграла важливу роль у розвитку культури та освіти. Завдяки діяльності цієї організації, село зберегло свою культурну спадщину та підтримувало національну свідомість серед молоді. Бібліотека, заснована тоді, продовжувала розвиватися та збагачуватися літературою, що стало підґрунтям для духовного зростання громади.

Значний вплив на розвиток села та його громадських організацій мали також інші видатні особистості, такі як Олександр Ніжинський, його сестра Ольга, Емілія Козловська та Стефанія Шмід. Вони стали лідерами, які своєю працею та прикладом надихали інших до активної участі в громадському житті.

З приходом радянської влади в 1939 році село не уникло важких випробувань. Репресії, насильне колективізування, закриття церков – усе це стало частиною трагічної сторінки в історії села. Проте, навіть у найтемніші часи, місцеві жителі продовжували боротися за свою свободу. В роки Другої світової війни багато мешканців села приєдналося до визвольної боротьби. Серед них – 16 вояків УПА, які віддали свої життя за Україну. Історія Ірини Павликевич, провідниці жіночої сітки ОУН-УПА, стала символом стійкості та відданості ідеї незалежності. Її боротьба та жертва є частиною великого епосу українського національно-визвольного руху.

Період післявоєнних репресій залишив глибокі рани в пам'яті села, але не зламав його духу. Село зберігало свою ідентичність і продовжувало жити, адаптуючись до нових умов. У 1989 році знову почалося національно-культурне відродження, яке повернуло селу його духовне життя та надало новий поштовх для розвитку.

Відкриття церкви, створення символічної могили борцям за волю України, відновлення роботи "Просвіти" та "Союзу українок" стали важливими кроками на шляху до збереження національної пам'яті та культури. Фольклорні колективи, що виникли тоді, продовжують передавати традиції і культуру наступним поколінням, утверджуючи зв'язок із минулим.

Дарина Бельмега ВЕРХОВИНА

Мені пощастило народитися у мальовничих Карпатах, у місці, де хочеться жити, творити, любити, і де люди трудяться з ранку до ночі, не знаючи перепочинку. Для гуцулів праця є важливим аспектом життя, а їх національна свідомість дивує українців з інших регіонів донині, бо мало кому вдалось зберегти такі автентичні традиції та ідентичність, як це зробили вони. Але Гуцульщина відома не лише своїм культурним і природним багатством, а й значним внеском у визвольну боротьбу українського народу, зокрема Верховина відіграла важливу роль у діяльності Українських січових стрільців.

Українські січові стрільці були національною військовою формацією, створеною в 1914 році під час Першої світової війни. Їхня основна мета полягала в захисті українських інтересів у межах Австро-Угорщини та боротьбі за незалежність України. Вони вирізнялися високою дисципліною та національною свідомістю, ставши однією

з перших організованих українських військових сил. Формування УСС відбулося на хвилі національного піднесення, і Верховина, стала важливою частиною цього процесу. процесу.

Переглянувши деяку інформацію в мережі інтернет та спитавши односельчан про зв'язок мого рідного села та селища Верховина, я змогла виявити, що багато гуцулів нашого краю входили до складу січових стрільців, але про імена конкретних особ мені досі невідомо. Також була деяка інформація про те, що в моєму рідному селі Устеріки в часи діяльності УСС був споруджений бункер, яким користувалися стрільці глибоко в лісі, але як мені вдалося виявити потім, він також був зруйнований природою і від нього не залишилось сліду, тож довести наявність такої доволі цікавої знахідки я не зможу наочною демонстрацією чогось, що б це підтвердило.

Окрім військової діяльності, українські січові стрільці залишили важливий слід у культурній спадщині. Вони створювали пісні, поезію та літературні твори, які збереглися до сьогодні. Їхні пісні, як-от «Ой у лузі червона калина», стали символами національної боротьби.

Важливим є географічне положення Верховини. Розташована в горах, вона служила стратегічним місцем для партизанської діяльності. Складні природні умови Карпат, з одного боку, ускладнювали для ворога доступ до регіону, а з іншого — робили його ідеальним місцем для дислокації та мобільних військових загонів. Місцеві жителі Верховини надавали воїнам прихисток, продукти харчування, одяг та інформаційну підтримку.

Українські січові стрільці відіграли важливу роль у військовій, культурній та політичній сферах. Їхній зв'язок із Верховиною засвідчує, що навіть у віддалених куточках України люди підтримували боротьбу за незалежність, надаючи воякам ресурси та натхнення. УСС стали символом національного відродження та української сили, а їхній вплив на формування національної свідомості й досі має значення для сучасної України.

Любомира Бігун УСС В НАРОДНІЙ ПАМ'ЯТІ

Січові стрільці – це добровольча армія, український легіон часів Першої Світової війни. Січові стрільці існували з 1914 до 1918-го. Воювали на боці Австро-Угорщини та Німеччини проти Росії, Англії та Франції. Товариство січових стрільців з'явилося у Львівській області у 1914 році. Стрільці стали заключним акордом епохи галицько-українського відродження. Саме вони своїми невтомними військовими змаганнями возвели величну споруду: незалежну державу, ім'я якої Західно-Українська Народна Республіка. Маршем січових стрільців була пісня «Червона калина». До війни загони січових стрільців тренувалися, вчилися поводитися зі зброєю. А коли почалася війна, у товаристві січових стрільців вже було 7 тисяч осіб. До товариства приймали тільки українців.

Рух січових стрільців сприяв підняттю українського національного духу, але в їх лавах загинуло багато освічених людей, які могли б принести велику користь суспільству. Ще 1914 році січовики заявили про незалежність українців та про свій намір боронити незалежність українського народу. Але реалізувати свій намір про українську самостійність їм не вдалося. Австрійське командування, не впевнене у вірності українських частин, ретельно стежило за ними, незважаючи на перемогу легіону над супротивником на горі Маківці у 1915 році та героїчну оборону пізніше на Лисянці, де легіон втратив тисячу бійців, але позиції не здав.

Січовики лишилися важливою в історії спробою створити першу національну армію України. За підрахунками дослідників із серпня в 1914-го до початку 1917 року через легіон січових стрільців пройшло більше 7 тисяч вояків. Із них загинуло в боях 350 осіб,

1200 поранено і ще 1500 потрапили до російського полону. Чимало з полонених після більшовицького перевороту в Росії перебрались до Києва, де згодом створили корпус Січових Стрільців – одне з найбільш боєздатних формувань УНР. За часів більшовицької окупації України про УСС не можна було навіть згадувати. Лише починаючи з 1989 року, до нас стала повертатись наша історія. Стрільецький символ – червона калина, стрілецька пісня і традиції української гвардії часів визвольних змагань – Українських січових стрільців досі вкарбовані в народну пам'ять.

Анастасія Борис КРИХІВЦІ

Крихівці — село, що затишно розташувалося на околицях Івано-Франківська, наповнене історією, яка переплітається з героїзмом і боротьбою за українську незалежність. Тут відбувалися події, пов'язані з національним рухом. У період Першої світової війни та українських визвольних змагань багато молодих чоловіків із Крихівців вступили до лав Січових стрільців, формуючи місцеві підрозділи. Село стало місцем для військових зборів та тренувань, де місцеві жителі готувалися до боротьби за незалежність. У Крихівцях є Меморіал Січових стрільців, «Вічна пам'ять борцям за волю України», де в граніті викарбувані імена всіх односельчан, які загинули в лавах радянської армії, вояків ОУН-УПА, січових стрільців. Це центральна пам'ятка, встановлена на честь воїнів, які боролися за Україну. Меморіал містить символічні елементи, які відзначають мужність та жертвність. Тривалий час, з 1905 по 1915 рр. включно, парохом села Крихівці був о. Михайло Бровко. Старожили села знають, що його сини Омелян, Геліс, Юліан були в рядах Січових Стрільців.

Також в цей період у Крихівцях відбувалися освітні зміни: відкриття шкіл. У 1885 р. у селі відкрито 2-х класну народну школу. З часом набрали сил сільські громадські організації «Союз Українок», «Просвіта», спортивне товариство. Молодь села об'єднується в гуртки, гімназисти із села активно підтримують міські товариства, організацію «Пласт». Учасниками визвольної боротьби 1918-1920 рр. стали в рядах Української Галицької Армії (УГА) крихівчани Дубницький Степан, Петрів Микола – поручник УГА, Колодій Іван – старшина УГА.

Микола Боян ГРАБІВ

Я змалечку любив слухати від бабусь та дідусів історії про село Грабів, розташоване уздовж річки Манявки, яка впадає у Чечву, а ця вже спадає у Дністер. Село дуже мальовниче, оточене горами та лісами. Є багато значних місць, таких як могили загиблим воїнам УПА. Ще є багато великих каменів, коло яких є велика історія наших пращурів. Один з яких – камінь «Колибач», до якого їздять туристи.

У с. Грабів є ще одна пам'ятка архітектури церква Архангела Михаїла, яка була ще збудована у далекім 1712 р. Такий вигляд церква мала до 2018 року потім її перекрили і такий зовнішній вигляд вона має сьогодні.

На мою думку, село – це щось особливе, де пройшло дитинство, де відбулось багато подій.

Марія Бугра ГАЛИЧ

Звільнення міста Галича під час Першої світової війни є важливою подією в українській історії та історії військових дій на її теренах. Завдяки своєму

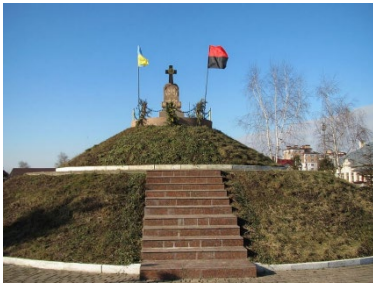
стратегічному розташуванню поблизу Дністра, Галич відігравав ключову роль у контролі переправ через річку. В червні 1915 року місто було звільнено після запеклих боїв, що тривали майже два тижні, і ця перемога стала свідченням мужності багатонаціональних військових підрозділів, серед яких були й українці.

Значна кількість солдатів, які полягли в боях за місто, була похована на військових кладовищах. Одне з таких кладовищ, на Галич-горі, є сьогодні місцем пам'яті, де вічно спочивають солдати різних національностей, включаючи українських січових стрільців та австро-угорських військових.

Станом на 1926 рік у Станиславівському воєводстві налічувалося 453 військові кладовища, де поховані загиблі з періоду 1914–1920 років, з яких 285 були військовими кладовищами, а 168 розташовані на територіях парафіяльних цвинтарів. Загалом на цих землях знаходилося близько 60 тисяч військових могил. У цьому контексті, кількість загиблих, похованих у Галичі, становила приблизно 1% від загальної кількості поховань у воєводстві.

Деякі з цих поховань збереглися до сьогодні, інші були свідомо знищені або поступово забуті, і зараз їхнє точне місце розташування невідоме. Проте, завдяки новим джерелам інформації, можна значно розширити знання про військові поховання в Галичі, зокрема про могили різних армій і місць. Це включає поховання часів Першої світової війни на Галич-горі та в Галич-Заріці, могили в селі Залуква і біля мосту через річку Лімницю, кладовище Війська Польського на Замковій горі, а також поховання німецького вермахту та Червоної армії біля залізничного вокзалу.

Анастасія Василік ІВАНІКІВКА

На початку ХХ століття питання про незалежність нашої держави було гострим як ніколи. На заваді нашій самостійності стояло одразу декілька ворогів. Від війн та змін влади потерпав наш український народ, для якого неволя гірше смерті. Саме тому, люди різних соціальних верств та станів - від заможного міщанства до звичайного селянства - об'єднувались, щоб захистити рідну землю та відстоювати своє право на незалежність.

Прикладом таких формувань були і Українські січові стрільці, відомі своїми визначними постатями та битвами, оспівані в піснях та віршах герої нашого народу. Сам рух був започаткований у західних регіонах України, серед його учасників були як і досвідчені полководці, так і люди, що в житті не тримали зброї в руках. Цими людьми могли бути родичі кожного з нас, колишні жителі сіл та міст, де ми народилися.

У селі Іваниківка, звідки походить моя родина, багато хто пішов у січові стрільці, щоб боронити свій дім. В їхніх лавах були як і члени моєї родини так і односельчани з прізвищем Василик. Проводячи своє невелике розслідування і віднайшовши декілька людей з таким прізвищем серед людей, що брали активну участь у стрілецькому русі, я вирішила звернутися до свого діда, який знає мало не увесь наш рід. Отож, усіх осіб, інформацію про яких я знайшла, дід знав, деяких звісно не особисто – про деяких чув, а деяких ідентифікував за батьками, братами чи сестрами, яких знав краще.

Підтвердженням їхньої участі серед січових стрільців є інформація про те, до якого полку вони належали під час своєї служби. Проте вони були учасниками не лише стрілецького руху, але й були серед лав ОУН та УПА.

На жаль, життя не всіх цих людей закінчилося щасливо: дехто поліг у боях у Чорному лісі (неподалік Івано-Франківська), декого переслідували чекісти чи до кінця життя, а комусь частково пощастило померти власною смертю. Також, через їхню належність до проукраїнського руху, у наступні десятиліття переживали переслідування від НКВД.

Отже, упродовж усієї історії українського народу, нам доводилось боротися за свою свободу, за свої права та за незалежність нашої держави. У різний час, у різних регіонах нашої країни зароджувались організації, формування, рухи, чия діяльність переростала мало не у війни, лише задля виконання мети цілого народу. Українські січові стрільці були саме таким угрупованням, вийшовши з усіх верств народу та охопивши мало не кожну сім'ю переважно західних регіонів України, вони стали героями для всіх нас. Можливо, ці герої є частиною чийогось роду, так як вони є частиною мого. Для мене честь бути частиною їхньої спадщини та продовжувати їхню справу, допомагаючи нашій державі та нашому народу зберігати та обороняти їхню незалежність.

Юрій Венгрінович THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN SICH RIFLEMEN

I am sure that there is no Ukrainian who has not heard of the Ukrainian Sich Riflemen, the memory of which is immortalized in the song "The Red Viburnum in the Meadow". However, I doubt that everyone is well acquainted with the history of this organization. I would like to dwell on the origins, history of formation and achievements of the Ukrainian

15:57 1939 рік

1. **ВАСИЛИК Василь Федорович** (феда Застепичного), 1906 р. н. Зарештований. Пропав безвісти.
2. **ВАСИЛИК Василь Юркович** (Музичків), 1929 р. н. Підпільник. Засуджений на 10 років. З 1993 р. живе в с. Іваниківці, очолює осередок Братства УПА.
3. **ВАСИЛИК Дмитро Іванович**, 1922 р. н. Стрільць сотні Гамалі (псевдо Кравченко). Помер у 1992 р. в с. Іваниківці, похований на сільському цвинтарі.
4. **ВАСИЛИК Іван Васильович** (Василя Музичка), 1926 р. н. Стрільць сотні Гамалі (псевдо Бігун), курсант підстаршинської школи на Маґури (псевдо Тур). Потрапив до рук чекістів, був засуджений. Тепер живе під іменем Ткачука Василя Івановича.
5. **ВАСИЛИК Іван Миколайович** (Гриня Кузового) 1929 р. н. Бойцар бойки Віктора (Гречанюк Онуфрій) з 1948 р. Загинув у бою з чекістами в с. Тисменичанах.
6. **ВАСИЛИК Микола Іванович** (Василиків з гори), 1916 р. н. Стрільць сотні Гамалі. Загинув 1 листопада 1944 р. в бою у Чорному лісі.
7. **ВАСИЛИК Микола Михайлович**, 1912 р. н. Стрільць сотні Шума. Легалізувався 1946 р. Помер і похований в с. Іваниківці.
8. **ВАСИЛИК Микола Федорович** (батько Юрка), 1900 р. н. Член ОУН. Скоплений чекістами і засуджений на 25 років. Помер у рідному селі в 1986 р. Похований поряд з сином.
9. **ВАСИЛИК Михайло Федорович**, 1915 р. н. Районний військовий референт ОУН (псевдо Морозенко). 7 вересня 1944 р., прориваючись з бойкою з оточення в с. Забережжі, був тяжко поранений. Щоб не потрапити живим до рук кадебістів, підірвав себе гранатою. Разом із трьома своїми побратимами похований на новому цвинтарі Іваниківки.
10. **ВАСИЛИК Юрко Миколайович**, 1926 р. н. Стрільць сотні Гамали-Пирога (псевдо Дуб). У 1946 р. лікувався вдома від екеми, яка внаслідок простуди відкрила його тіло. Одного дня в селі з'явилися чекісти зі стрічками. Юрко, відстрілюючись з автомата, відступав Степичем у напрямку с. Поківки, прикриваючи пораненого батька. Був поранений, але, стікаючи кров'ю, далі стріляв у ворогів, які його оточили. Останньою кулею покінчив з собою. Похований на цвинтарі Іваниківки.

Sich Riflemen.

Owing to the growing national consciousness among Ukrainians around 1894, Galicia gave rise to a number of Ukrainian youth organizations. Thus, in 1900 in Sniatyn (a small town in Kolomyia district, Ivano-Frankivsk region), a lawyer and social activist Kyrylo Tryliovskiy founded a sports and firefighting organization "Sich". The organisation revitalised the ideas of Cossack Zaporozhian Sich in order to foster development of the national character and patriotism among young Ukrainians. Almost simultaneously with "Sich", another sports-firefighting organization "Sokil" (Falcon) sprang up in Galicia. Shortly after that, many smaller "Sich" companies and other youth societies appeared in numerous Ukrainian communities. Alongside these youth organizations, Women's Organizational Committee was established to train nurses. The Ukrainian Sich Union coordinated the activities of all local "Sich" companies and printed its own newspaper, called "The Sich News". Thus, there were at least two thousand local branches of young patriots in Galicia and Bukovyna by the beginning of World War I.

In 1911, a Lviv citizen Ivan Chmola organized a secret paramilitary group of students from Lviv University, Academic Gymnasium, and some other local schools. These young men and women learned how to use firearms, prepared military manuals, and translated military terminology. They also lobbied the Austrian authorities to legalize the Ukrainian paramilitary organizations, though, the attempts were blocked by the local authorities, who were mostly Poles.

Initially Chmola named his paramilitary group "Plast". In June 1912, a teacher of Lviv Academic Gymnasium Dr. Oleksandr Tysovskiy administered a ceremony, at which a group of young students under his guidance took a scout's oath. Consequently, the official Ukrainian scouting organization "Plast" was born. Obvious paramilitary elements were excluded by the organization's constitution, because Dr. Tysovskiy wanted to focus its efforts mainly on fostering the ideological aspect of national patriotism, as well as on advancing the standard scouting programme. Having greater authority and respect in Lviv society, Dr. Tysovskiy got into a stronger position than Chmola. However, Chmola continued his efforts to train the youth, started organizing scouting camps and teaching teenagers various survival skills, orienteering in different terrains and similar useful skills based on self-reliance, discipline and, most importantly, fellowship. This initiative attracted several prominent individuals, who would later also play important roles in the creation of the Ukrainian Sich Riflemen.

Lastly, Kyrylo Tryliovskiy translated a statute of a similar Polish paramilitary organization and submitted it to the Austrian authorities for approval. This time, the officials had no choice but to grant approval, and on March 18th 1913, a society of "Sich Riflemen" ("Sichovi Striltsi") was finally legalized in Austrian Galicia. The first such society was set up in Lviv, and was soon enlarged by Ivan Chmola and his group. Legalization of Sich Riflemen gave stimulus to other Ukrainian youth organizations, such as "Sich", "Sokil" and "Plast", which increased in size and force all across Western Ukraine.

In 1913, the Ukrainian Sich League was founded in Lviv, and a statute of Ukrainian Sich Riflemen was drafted. On January 25th 1914, the second society "Sich Riflemen II" was organized in Lviv, numbering over 300 members. "Sich Riflemen I" included mostly students, whereas "Sich Riflemen II" comprised mostly workers and peasants. By World War I, there were ninety-six Sich Riflemen societies in Galicia alone. By then, "Plast" transformed into a highly developed scouting organization with branches in many towns and villages. Thus, numerous young scouts continued to voluntarily join Ukrainian Sich Riflemen movement.

At first there was no agreement among the founders of the Ukrainian Sich League: some desired Ukraine's independence from the Austro-Hungarian empire, and the goal of others was a limited autonomy within the empire. The latter had the advantage, and only units

loyal to the Habsburg monarchy were allowed to exist.

Since its foundation, Ukrainian Sich Riflemen saw Russia as their main enemy and were getting ready to liberate their Motherland from Russian Empire. Thus, in 1914, Ukrainian Sich Riflemen published their statute, which established the order of service and the uniforms, as well as provided military terminology and commands in the Ukrainian language. That same year ammunition and rifles were procured for a 10,000-strong "Legion of Ukrainian Sich Riflemen", which participated in Lviv parade on June 28th 1914, along with other youth organizations, such as "Sich", "Sokil" and "Plast". The same day, Archduke Franz Ferdinand was murdered in Sarajevo by a Serbian nationalist, triggering the chain of events that led to World War I.

A month later, World War I broke out and the newly established General Ukrainian Council announced the call for Galician Ukrainians to form volunteer units to fight the Russian Empire. The Austrian War Ministry was not prepared for such an initiative of the General Ukrainian Council and allowed creation of a unit with only 2,500 men. The first volunteers were mainly members of Ukrainian nationalist organizations "Sich", "Sokil" and "Plast".

During World War I, before the battle in the Carpathians, the legion was on small-scale duty or served only between regular troops. However, the initial mistrust of the army leadership turned out to be groundless, thus the officers and enlisted men were officially given the "best report card".

On September 30th 1916, the Legion was directed in an engagement at Potutory, near Berezhany. Because of a breakthrough in the adjacent section of the front, Russian troops were able to surround and capture many fighters. A similar situation was on July 1st 1917, when once again almost the entire part of the Legion in action was trapped by a Russian attack near Berezhany.

With the establishment of the government under Hetman Pavlo Skoropadskyi in early 1918, the Habsburg Monarchy was in danger of falling behind Germany. Consequently, Emperor Charles created the special unit "Kampfgruppe Erzherzog Wilhelm", which also included the Ukrainian Legioners. It operated in the south of Ukraine during and after the conquest of Ukraine by the Central Powers in 1918. The Legion reached Kherson and Odesa, and the last engagement of the Legion under the Habsburg banner took place in Zaporizhzhia on April 16th 1918.

After the end of World War I and collapse of Austria, the legion of the Ukrainian Sich Riflemen became the regular military unit of the West Ukrainian People's Republic. Many of young scouts would continue to serve in the Ukrainian Sich Riflemen movement even well after the war was over, and future generations would also participate in the liberation struggles between the wars and in World War II. After many trials and tribulations, having survived in the Ukrainian Diaspora, "Plast" was reorganized in Ukraine shortly before Ukraine's independence in 1991 and continues to be the largest scouting organization in Ukraine, fostering the values of national patriotism among Ukrainian youth.

Вікторія Гаврилюк СИМВОЛ БОРОТЬБИ

Тема впливу українських січових стрільців (УСС) на національне відродження України є актуальною в історії боротьби за незалежність. Це надзвичайно важлива сторінка в історії України, яка стала етапом у боротьбі за національне відродження і державність під час Першої світової війни на початку двадцятого століття.

Сформовані з добровольців, стрільці відзначалися неабиякою боєздатністю та відданістю ідеї незалежної України. Відбувалося пробудження національної свідомості та бажання українців мати власну армію. Січові стрільці значний внесок зробили у військову справу. Їхня висока військова підготовка стала неабияким

прикладом для наступних українських поколінь. Бої в Карпатах, зокрема легендарна битва за гору Маківка, яка точилася з 29 квітня до 4 травня 1915 року, стали символом символічної незалежності та героїзму. Діяльність УСС сприяла також формуванню національної свідомості та політичної активності. Вони змогли об'єднати навколо себе українців, незалежно від соціального і політичного статусу. Багато колишніх стрільців стали активними діячами Української Центральної Ради та інших політичних організацій. Вони стали тими, хто зумів підняти питання про необхідність створення самостійної української держави, що згодом стало основою для політичної боротьби в двадцятому столітті, та стимулювали розвиток національного руху.

Вікторія Галів КРОПИВНИК

Село Кропивник – одне з найдавніших поселень не тільки Долинського району (зараз Калуський р-н.), але й Прикарпаття. Історія його заснування сягає глибоко в давнину III тисячоліття до нашої ери. А це припадає на добу трипільської культури. Про це свідчать довоєнні розкопки в селі та пам'ятники первісних знарядь праці людини, які знайдено тут та в околицях. І тут стає очевидним, що першими поселенцями були білі або східні хорвати, які заселялися в той час у Карпати.

Поговоримо про бурхливе XIX століття. В 1848 році в Австрії почалася буржуазно-демократична революція. Під тиском революційних подій австрійський уряд видав закон про скасування панщини. Селяни за своє звільнення повинні були ще півстоліття сплачувати викуп, виконувати деякі повинності. Саме з цієї революції в краї починається прискорений розвиток капіталізму. Жителі Кропивника займалися в цей час скотарством, рільництвом, рубали ліс, виготовляли лляні та конопляні полотна, займалися вивченням шкур, шили кожухи і шапки, возили кіньми з Долини сировицю та нафту, яку просто зачерпували з нафтових озер і використовували її для освітлення та для змазування возів та дерев проти гниття, а також для інших потреб.

В 1900 році сільська громада організувала в Кропивнику однокласну школу. Пароху в селі у той час належало 26 моргів поля, 52 морги сіножаті. Відбувається ріст населення. В 1895 році в селі проживало 762 жителі, а в 1900 році їх стало вже 789. В 1914 році в селі проживало вже 1422 чоловіки укр. національності греко-католицького віросповідання. Того року почалася перша світова війна. Через село проходили російські і австрійські війська, Січові Стрільці, сотня М. Барана. Багато жителів села Кропивник пішли на фронт.

2 листопада 1918 року в Долині було встановлено владу ЗУНР. В селі було вивішено синьо-жовті прапори.

Катерина Галів ДОЛИНА

Долина — моє рідне місто, яке назавжди залишиться в серці. Кожен куточок, його мальовничі краєвиди, тихі вулички та красиві ліси нагадують мені про багату історію. Тут, серед гір і долин, приховані легенди про боротьбу та відвагу, що пережили наші предки. Я поважаю наших далеких предків які віддали свої життя задля нашої незалежності. Січові стрільці, молоді хлопці та дівчата є не лише частиною історії, але й частиною нашої душі. Кожна подія, яка відбувалася в місті за часів Січових стрільців,

поклала свій відбиток на моє рідне містечко. Відчуваю, що їхній дух боротьби живе в кожному з нас, хто виріс серед цих гір та полів.

Мирний розвиток міста перервала Світова війна. 21 серпня 1914 року російська армія форсувала Збруч і вдерлася в Галичину. 8 вересня Долину захопили росіяни. Австрійський фронт був стабілізований у Карпатах на кордоні між Галичиною та Закарпаттям. Велися запеклі бої за Вишківський перевал та окремі гори. У складі австрійської армії отримали бойове хрещення «Українські Січові Стрільці», серед них був лише долинянин — Августин Болехівський.

Після оборонних боїв осені-весни ініціативу перехопили австрійці, прорвавши фронт під Горлицями. 18 травня почався наступ австрійських військ на Долину, яка була важливим стратегічним містом. У складі корпусу Гофмана знаходився легіон УСС. 28 травня почалися запеклі бої на лінії Лисовичі-Гузіїв, в яких узяли участь 1-й та 2-й курені Січових стрільців. 30 травня австрійці залишили свої позиції і не попередили про це стрільців, тому багато наших воїнів було захоплено в полон російським військом. При наступі на Лисовичі російське військо одночасно вдарило на Гузіїв і зайняло позиції над Свічею. Бойова лінія опинилась на окраїнах Болехова. Ворожий бронепоезд на шляху Долина — Болехів почав обстріл Болехова. Лише завдяки мужності Січових Стрільців російські війська не захопили Болехів, а вже через два дні почали відступати. Вночі з 3 на 4 червня в Долину переможно ввійшли австрійські вояки корпусу Гофмана. Ще двічі лінія бою опинилась на території Долинського повіту, але саме місто більше не зазнало шкоди.

Коли була 2-га світова війна, були танки, треба було пальне, в моєму місті була нафта (тобто її там добували). Нафта відігравала важливу роль під час Другої світової війни. Нафта забезпечувала паливо для техніки, авіації, танків та інших видів транспорту. Під час війни доступ до джерел нафти був стратегічно важливим.

Нафтопромисли в Долині були під контролем різних військових сил у різні періоди війни. Спочатку ці території належали Польщі, потім, після захоплення Радянським Союзом у 1939 році, нафтова промисловість перейшла під контроль СРСР. Під час німецької окупації з 1941 року нафтопромисли в Долині використовувались нацистською Німеччиною для постачання своїх військ. Видобуток нафти був важливим джерелом доходу. Німці використовували українські нафтові родовища, зокрема в Долині, для підтримки власної воєнної машини. Німецька влада намагалася максимально збільшити видобуток нафти для забезпечення своєї армії паливом. Під час війни українські націоналістичні сили (ОУН та УПА), а також радянські партизани, здійснювали акти саботажу на нафтових промислах, щоб перешкодити використанню нафти окупантами. Це було частиною ширшої партизанської боротьби за контроль над інфраструктурою і ресурсами.

Соломія Гемба УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ

Головна Українська Рада — політичне об'єднання українських партій, представлених в австрійському парламенті. Як із політичною силою, з ними рахувалися і саме вони могли на себе взяти формування добровольчого підрозділу. Ситуація із формуванням легіону Українських січових стрільців дуже схожа зі створенням сучасних добровольчих наших підрозділів — у методах, спробах озброїти й так далі. Формації, подібні до січових стрільців, були і до того. Але вже під час виникнення цього підрозділу був закріплений основний принцип у назві — Український легіон січових стрільців. Для підготовки січовиків було організовано курси теоретичного і практичного військового вишколу керували М.Волошин, С.Рудницький. Заняття походилися із польової і бойової служби, стрільби.

Перші бойові зіткнення, в яких брали участь січові стрільці в вересні 1914 року були пов'язані з карпатською територією, це до перевалів. Згодом частина легіону була переведена у Воловець. Була ідея формувати із сотень легіону так звані двадцятки для диверсійної роботи на території, зайнятій російськими військами. Коли російські війська зайняли перевали, почалася підготовка до контрнаступу австрійської армії в Карпатах, і Українські січові стрільці потрапляють в австрійську 55-ту дивізію. На цей час легіон мав 2,5 курені, це менше, ніж в трибатальйонних полках ландверу.

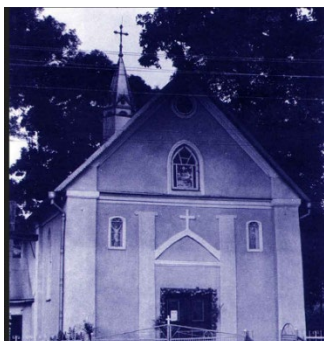
Наприкінці листопада січові стрільці завдяки своїй вмотивованості потрапляють на баланс армії. Тоді вже починається їх переоснащення новою стрілецькою зброєю. У своєму піку Легіон налічував 2,5 тис. людей. Всією своєю масою перші роки він ніде не воював. Навіть на Маківці легіон був розділений. Він виконував різні функції і тримав різні відрізки оборони. Але треба сказати, що українських стрільців відзначало керівництво австрійське, тому що на тлі важкого становища у 1915 році в австрійській армії це були мотивовані бійці.

Далі відбулася подія, коли війська Південної німецької армії, в складі якої був легіон стрільців, взяли Стрий та вийшли на Дністер, росіяни завдали контрудару, а знекровлена карпатськими боями армія була у важкому становищі, частина легіону потрапила в полон. Крім того, січові стрільці зазнавали великих втрат у Тернопільській області, під Бережанами. Після боїв 1917 року січових стрільців залишилося в строю, якщо не брати запасних формувань, до 500 осіб.

Був час, коли легіон січових стрільців був перейменований на Перший український полк, але потім повернулися до первісної назви. Наприкінці січня 1918 Галицько-Буковинський курінь січових стрільців брав участь у придушенні Січневого повстання в Києві. Відтоді й аж до кінця існування формувань Січових Стрільців, їх верховним головнокомандувачем вважався полковник армії УНР, колишній фенріх австро-угорської армії, Євген Коновалець

Марія Діана Гіна КІНЧАКИ

Село Кінчаки розташоване за 12.1 від Галича. Нині це об'єднання двох колишніх сіл Старі Кінчаки та Нові Кінчаки, відоме у документах від 28 листопада 1435 року. 1510 року Старі Кінчаки отримали міські права і були містом, принаймі, до 1661 року. Нині у селі проживає понад півтисячі мешканців.

Церква Архистратига Михаїла (Старі) Кінчаки (колишня каплиця Переображення Господнього)

Римо-католики Старих та Нових Кінчаків належали до парафії Святого Духа у Горожанці. На початку XX століття їхня загальна чисельність становила 860 вірних (700 і 160 відповідно). Саме тоді в центрі Старих Кінчаків їхнім коштом і було збудовано філіальну муровану каплицю, яку освятили 1903 року.

Під час I світової війни святиня зазнала пошкоджень, проте потім завдяки пожертвам вірних її було відновлено. Наприкінці 30-х років кількість католиків латинського обряду у двох селах становила вже понад тисячу осіб (близько 750 у Старих Кінчаках та 300 у Нових Кінчаках). Каплиця мала єдиний неоготичний дерев'яний вітвар з образом Пресвятого Серця Ісуса,

дерев'яну дзвіницю з трьома дзвонами та до 1949 року була чинною. Богослужіння відправлялось двічі на місяць.

Під час Першої світової війни у 1915-1916 рр. село було вщент знищено. Починаючи з Кінчак і аж до Маріямполя (Марійське містечко) все було зруйновано. В селі на той час залишилось тільки дві хати, один будинок був на початку села і в кінці села інший. Масові бойові дії йшли в лісі урочище "Зірка" і " Чорнявий ліс"

Січові стрільці теж були в Кінчаках, ось деякі відомості про них. Воїни Легіону Українських січових стрільців, вихідці з с. Кінчаки. 1. Зарецький Степан Михайлович, вояк УСС 1918 року. Згодом служив в Українській Галицькій Армії. В 1919 році, після об'єднання Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою брав участь в Наддніпрянському поході об'єднаної армії під командуванням Симона Петлюри проти армії більшовицької Росії. Проживав, помер і похований у с. Кінчаки. 2. Колодій Іван, вояк УСС, УГА. Народився в с. Кінчаки. Помер 28.08.1919 р. в місті Брест (Білорусь).

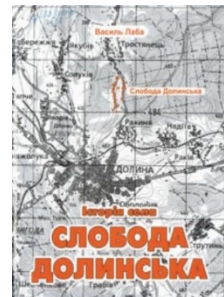
Також казали старші люди, що зі храму Успіння Пресвятої Богородиці в селі Нові Кінчаки під час Першої світової війни росіяни зробили конюшню, а у сусідньому с. Кремидові склад, де заїжджали грузовими машинами.

Село почало відновлюватися аж в 1920-х роках, а до того часу людей вивозили за кордон. У селі на вулиці Шевченка, по місцевому "Загорда" стоїть хрест загиблому воїну УСС, але даних про нього не збереглося. По селі пройшли всі "катки" історії, можливо мало тексту, але про УПА в селі більше знають.

Посилання на Патріотичні і стрілецькі пісні у виконанні ансамблю с. Кінчаки <https://youtu.be/PncGgfBcJL0?si=ZUxa9fXtKEOgbB8A>

Лілія Гірник СЛОБОДА-ДОЛИНСЬКА

Не можу описати ті зміни, які внесла в село більшовицька влада восени 1939 року, бо вимерло багато очевидців подій, а оригінальні документи недоступні. Досить блідо показані різні аспекти післявоєнного життя села: господарські, культурні, релігійні. Часто люди, які все своє свідоме життя пропрацювали у якійсь сфері, не хочуть згадувати своєї праці, соромляться її, чи може побоюються показати себе у невідомому світі. Часто не хочуть згадувати про інших, побоюючись згадками про негідні вчинки батьків кинути тінь на дітей! тоді вийде на поверхню не зовсім приємна, і може не зовсім правдива історія села.

На початку більшовицько-фашистської війни 1941 року в Слободі були мобілізовані до Червоної армії Василь Білянський, Петро Худин, Петро Кузеляк, Іван Цап, Данило Цап та, інші. З них повернулися з війни додому тільки двоє останніх.

У 1941 році мав бути вивезений з села Петро Іванів, який мав 1 га поля та коня. Мабуть порохували за куркуля. Коли 22 червня прийшов у сільраду, прибулим енкаведистам було не до нього, бо в повітрі гуділи німецькі літаки і кидали бомби. «Надо райком спасать, война началась» – кинув котрийсь з них, а Петра відправили додому і наказали мовчати. Після повернення влітку 1941 року Іваніва в Слободі була насипана символічна земляна могила борцям за волю України. Такі тоді сипалися восени 1941 року майже у всіх селах Галичини на пам'ять про ті страшні знищення національної інтелігенції, які вчинили енкаведисти в нашому краї.

При насипанні могили в пляшці в неї була закладена записка. У 1943 році УПА організувала перевезення продуктів до села Велика Тур'я. При поверненні фір гестапівці провели арешти перед селом Тростянець. Арештованих забрали до Ходорова і там розстріляли 18.02.1944 року. Василь Стефанишин з Тростянця у 1993 році знайшов у Ходорові те місце, де були розстріляні 10 осіб. При проведених розкопках було виявлено 10 черепів, залишки взуття.

Рештки перевезли в Тростянець і 5 вересня перепоховали у братській могилі. Про це було повідомлення у жидачівській газеті «Новий час». Люди ще пригадують, як переходив фронт влітку 1944 року. Тоді все село втекло з худобою в ліс над церквою. Там сиділи цілий тиждень під дощем. Аж у неділю приїхав на коні один чоловік і повідомив, що в селі вже російські вояки. Тоді і пішли до своїх господарств.

Декілька хат було понищених стрільнями. В хаті Василя Гірника вояки ще варили обід і дуже зраділи, коли господарі принесли цілий баняк м'яса (корова в лісі народила телятко і його зарізали). Отже частину м'яса кинули до каші, але доварити її не встигли, бо якийсь офіцер майже силоміць вигнав вояків з хати. Військо пішло далі. При переході фронту був поранений Іван Гірник, який не встиг втекти з села в ліс. який добре повідомив то «визволителі прийшли»

Р. Іванів повідомив, що вже восени 1939 року був арештований в Здолбуніві Василь Олексійович Іванів, 1912 р. н, який там працював у залізничному депо. Він перед війною працював у США і там став членом євангелістської церкви, в слободу опісля приходив запит в сільську раду, щоб подати дані про нього. Виглядає, що він з обіймів НКВД вже не вирвався, бо звісток про нього більше в селі не було. Мабуть, зарахували його американським шпигуном.

В Слободі головою сільської ради був поставлений Микола Максимів, добрий господар. Довго він на цій посаді не був. Пригадують, що якимось загальні збори селян робив на пасовиську, бо не було відповідного приміщення, щоб умістити людей. У 1941 році на цю посаду був призначений Василь Данилович Білянський, 1902 р.н.

Отже в 1940 році був мобілізований до Червоної армії Болюк Микола Васильович- "Нечоса", 1919 р.н. Він мав закінчену Долинську гімназію і на час мобілізації навчався у Стрийській торгівельній школі. Добре знав німецьку мову. На початку радянсько-німецької війни він потрапив у німецький полон, звідки записався в дивізію "Галичина". Після поранення й лікування у Львові втік від німців в УПА, де, можливо, був сотенним і загинув у бою з більшовиками в Чорному лісі. В цьому ж виданні є уточнююча інформація, що Микола міг бути поранений у радянсько-фінській війні, бо служив у танковій частині в м.Псков, і міг опинитися у Львові на завершненні лікування. Через якийсь час в село до рідні стали приходити листи від нього. Писав, що йде в дивізію "Галичина» і, навіть, прибув сюди в німецькій формі на кілька днів. Але коли побував у Станіславі, то батькові при від'їзді сказав, що переходить в УПА, але попередив, щоб нікому про це не говорив. За якийсь час у 1944 році (перед переходом фронту) мав коротку (на кілька хвилин) зустріч з братом Григорієм у с. Підпечари коло Станіслава. У 1947 році від Олі з Івано-Франківська, братової нареченої, Григорій дізнався, що Микола загинув у Чорному лісі.

Вікторія Глуханюк БОГОРОДЧАНИ

Богородчани — мій рідний край, де історія дихає поруч із сучасністю, а кожен камінь

і стежка нагадують про героїчне минуле. Це місце, де дух українського стрілецтва зберігся в пам'яті поколінь і продовжує жити в серцях людей. Моя мала батьківщина не просто частина України, це край, що поєднує в собі багатовікову боротьбу за незалежність і славну стрілецьку історію.

Богородчани завжди були важливою точкою на карті Західної України. У роки визвольних змагань тут вирували події, які назавжди залишили слід у душах місцевих мешканців. Одним із найславніших етапів нашої історії є період Українських Січових Стрільців, коли мужні воїни боролися за свободу свого народу та національну гідність. У ті важкі часи Богородчанщина не залишалася осторонь — тут також жили і боролися ті, хто вірив у вільну Україну.

Наші предки зберегли традиції та пам'ять про стрільців, передавши їх нам, новим поколінням. Тут є місця, де кожен, хто цікавиться історією, може відчути велич і трагедію стрілецьких подвигів. Це меморіали та пам'ятні знаки, присвячені тим, хто віддав своє життя за українську незалежність. Кожен такий символ — це не просто історичний артефакт, а джерело сили та натхнення.

Стрілецький дух відчувається і в людях, які живуть на цій землі. Мої земляки зберегли патріотизм, властивий тим, хто захищав свій дім від ворога. Я часто слухав розповіді старших поколінь про січових стрільців, про їхню мужність і незламну віру в краще майбутнє. Ці історії формували моє власне уявлення про національну ідентичність і дали розуміння того, що боротьба за свободу — це найвища цінність.

Богородчани, — не лише сторінка в підручнику історії, а живий приклад того, як невелике містечко може стати частиною великої боротьби. Щороку тут відзначають події, пов'язані зі стрілецьким рухом. Люди збираються біля пам'ятників, співають стрілецькі пісні, згадують героїв. Ці події об'єднують усіх, незалежно від віку, і нагадують про те, що ми — нащадки тих, хто виборював свободу зі зброєю в руках.

Мій стрілецький край — це символ мужності, патріотизму і нескореності. Богородчани — це місце, де зберігається дух свободи, де кожен може відчути себе частиною великої історії. І я пишаюся тим, що мої корені — тут, у цьому славному стрілецькому краї, який завжди буде для мене джерелом натхнення і гордості.

Катерина Гринище СТРИЙ

З початком Першої світової війни Стрий став місцем народження легіону «Українських січових стрільців». Сюди, на заклик Головної Української Ради і Бойової управи прибуло близько 10 тисяч добровольців. Однак, австрійська влада, побоюючись формування такої могутньої військової сили, погодилась прийняти тільки десять сотень по 250 стрільців кожна.

Остап Нижанківський (24 січня 1862 – 22 травня 1919) був видатним українським композитором, диригентом, священником і громадсько-політичним діячем. Він народився в селі Малі Дідушичі поблизу Стрия (Львівська область), і його життя тісно пов'язане з культурним, релігійним і національним відродженням Галичини кінця XIX – початку XX століття.

Остап Нижанківський мав тісний зв'язок із національним рухом та ідеями Січових Стрільців через свою культурно-просвітницьку діяльність, але він не був солдатом

або активним учасником бойових дій.

Зі Стрия та його околиць походили багато інших стрільців, які не завжди були відомі на національному рівні, але активно брали участь у збройних формуваннях УСС, захищаючи українські інтереси під час Першої світової війни і в роки визвольних змагань.

У період Першої світової війни та після неї Стрий став важливим стратегічним пунктом для Легіону Українських Січових Стрільців та інших військових підрозділів, які брали участь у визвольних змаганнях. У місті діяли організації, що підтримували УСС, зокрема щодо мобілізації добровольців. У Стрию розташовувалися військові штаби та пункти підготовки стрільців, а також проводилися військові навчання.

Після початку війни багато молодих стриян добровільно приєднувалися до Легіону УСС. Після підготовки в таборах і школах, зокрема в Стрию, січові стрільці брали участь у бойових діях на різних фронтах Першої світової війни. Вони воювали на боці Австро-Угорщини проти Російської імперії, зокрема на Галицькому фронті.

Після закінчення Першої світової війни і проголошення Західноукраїнської Народної Республіки у 1918 році Стрий став одним із центрів національного руху. Місто стало ареною боротьби між польськими та українськими силами за контроль над Західною Україною. Українські Січові Стрільці та інші підрозділи Української Галицької Армії (УГА) активно захищали місто та його околиці під час цієї боротьби.

Загалом, Стрий у цей період був не лише військовим, а й культурним центром національного життя, де місцеві жителі брали активну участь у всіх аспектах національно-визвольних змагань. Також зі Стриєм пов'язано життя провідника ОУН Степана Бандери, начальника головного військового штабу УПА.

Вікторія Гулян ПІДГІР`Я

У селі ще перед першою світовою війною був осередок Січі – спортивно-пожарного товариства, а вже в перші дні війни з осередків цієї організації створювалися загони січових стрільців, які пізніше воювали в лавах австрійської армії проти російських військ. Коли Австро-Угорська імперія в ході війни, як говорили, «розпалася», то майже всі загони влилися в новостворену УГА – Українську галицьку армію. Молода Західно-Українська Народна республіка об'явила мобілізацію і ряди УГА поповнилися новобранцями. Було серед них чимало і наших односельчан.

Ось кого вдалося встановити сьогодні: Басараб Дмитро Дмитрович, Говдяк Василь Миколойович, Івасишин Дмитро, Канюк Василь Ількович, Новицький Іван Васильович, Федорко Іван Дмитрович, Кравець Михайло Юркович, Куцанюк Петро Якович, Магдій Михайло Дмитрович, Садовник Василь Васильович, Стрілан Дмитро Дмитрович, Стрілан Іван Дмитрович, Пищ Михайло Васильович, Курилюк Михайло Миколайович. Ці вояки повернулися додому живими і в основному здоровими. Всі запам'яталися як активні сільські активісти на просвітянській ниві.

Це список тих, хто остався на полі бою: Дем'янюк Микола Онуфрійович, Барган Федір, Говдяк Іван Миколайович, Гнатюк Степан, Мороз Федір, Пузич Іван Олексійович, Роспопа Михайло Іванович, Сітко Висиль.

Особливо трагічно, як герой загинув Дем'янюк Микола. Ось що розповідається про цей випадок: „Поляки розбили загін, де був старшиною Микола і сказали всім здаватися, та він стріляв їх до останнього патрона і оскільки був сильний, то пішов на

них врукопашну. Та сили були нерівні і його по-звірячому забили і штиками і чобітьми".

На честь загиблих односельчан громадяни десь в 1926 р задумали спорудити пам'ятну могилу, та польська місцева влада заборонила цей захід, адже січовики воювали проти польського поневолення. Справу поки відклала громадськість до слушного часу. Така нагода трапилися в 1938 році, коли на Україні святкували 950-річчя з дня введення християнської віри Володимиром Великим на всій Русі - Україні. Передові люди села, просвітяни, навіть сільська влада і парафіяни обладнали на мальовничому пагорбі біля мосту пам'ятну могилу, присвятивши її 950-річному ювілею і, звичайно, січовим стрільцям; хоч про відкрито не висловлювались.

Вважаю за доцільне відзначити громадян, які найбільше доклали сил і організаційних здібностей при спорудженні даної могили: Цюкенда Микола Олексійович, Роспопа Іван Олексійович, Федорко Василь Дмитрович, Садовник Василь та Сітко Олекса. В ті далекі роки був звичай на початку літа в погожу неділю посвячувати поле під майбутній урожай. У такий день і відбулося урочисте посвячення могили.

В період Сталінщини хрести руйнували скрізь, зрізали хреста і на могилі. Та природний горб вже носив назву могила і з пам'яті людської це вже викреслити не можливо. І коли в 1989-90 рр. почали відновлювати по селах хрести, то й на могилі поставили дубовий хрест, який виготовив Мосюк Іван Іванович. Могилу знову посвятили для збереження пам'яті про січових стрільців.

Запрошую подивитися відео, де спогадами ділиться моя бабуся <https://youtu.be/Tr-zr4XGmY?si=FwJ1il6PXzsfvn9y>

Вікторія Гутовська БОГОРОДИЧИН

Перша згадка про село Богородичин датується XV століттям. У документах його згадують як Бродичин, що походить від місць, де росли очерети та водилися дикі качки. Потім на честь Діви Марії змінили назву на Богородичин. Під час польської окупації село поповнювалося переселенцями, що призвело до втрати його етнографічного обличчя. Його історія тісно пов'язана з подіями, які відбувалися на українських землях протягом Першої та Другої Світових воєн, а також в міжвоєнний період.

У 19-20 століттях Богородичин став осередком видатних особистостей. Священик Іван Кравченко активно підтримував громаду та сприяв розвитку національної свідомості серед молоді. Михайло Хавуляк, колишній ветеринар, ризикував життям, щоб захистити повстанців, позначаючи хати словом «тиф» для застереження сусідів. Його вчинок став символом мужності та солідарності. Учасниками ОУН в Богородичині були Хомин Степан, Федюк Іван, син Катерини і Михайла Кайдашів. Пам'ять про таких людей залишається важливою частиною історії Богородичина.

Дядько моєї бабусі, Петро Пасіка, разом із іншими Українськими Січовими Стрільцями, жив у будинку «Челюканова один». Бабуся розповідала, як вони влаштовували таємні наради, обговорюючи підтримку українських полонених і підготовку їх до вступу в українську армію. Вони ухвалили рішення налагодити зв'язок з Євгеном Коновальцем у Царицині, бо він мав зв'язки. На Святвечір кілька з них вирішили тікати до Києва. Подолавши хуртовину, вони дісталися царицинського полку. Пробувши там 2 дні, переодягнулися хто в що міг та запаслися насінням гарбуза вирішили сісти на поїзд до Києва. По дорозі їх вагон поповнювався людьми, які чи то тікали від жорстокостей серед своїх же земляків чи як росіяни їхали за хлібом.

Протягом другої польської окупації (1919-1939) українці в Богородичині зазнавали

гноблення та обмежень у правах, зокрема, не могли купувати землю чи працювати на залізниці. Наприкінці 1939 року, у відповідь на насильство поляків, українці почали підпали польських господарств.

"Галичина була загарбана більшовицькими військами 17 вересня 1939 року. Брехлива пропаганда обіцяла людям волю та добробут, але "визволителі" виявилися голодними та жадібними. Натомість вони грабували крамниці та будинки, залякуючи місцевих. Люди швидко зрозуміли, що прийшов страшний ворог." – писала у книзі "Богородичин. Історичні нариси. Спогади. Роздуми" Олеся Колебаб'юк.

До 1939 року в селі не було медичного обслуговування але пані Юзя, пізніше зав. відділом швидкої допомоги в Отинії, дбала про здоров'я селян, що призвело до відсутності дитячої смертності. У селі була маленька крамничка, де Олександр Сай (Шурка) торгував товарами, міняючи їх на яєчка, якщо покупці не мали грошей. Завідуючий дитсадком Колибаб'юк щодня обмінювала мило, куплене у Шурки, на хліб для дітей.

В селі була шестирічна школа, де працював вчитель Марчук Дмитро, учень Лева Кликайла, директора школи у селі Колинці. З 1939 по 1941 рік в селі була семирічна школа, з 1941 по 1944 рік - п'ятирічна, а з 1945 по 1969 рік - початкова. Після закінчення початкової школи діти продовжували навчання у восьмирічних та середніх школах у сусідніх селах.

Село Богородичин перебувало під німецькою окупацією з червня 1941 року по серпень 1944 року. Жорстокі бої між радянською та німецькою арміями влітку 1944 року призвели до руйнації села: згоріли клуб, костел, фільварок, зруйновано школу та багато будинків. Після звільнення від німецьких окупантів, село зіткнулося з новою проблемою - конфліктом між українським та польським населенням. На жаль, цей конфлікт призвів до підпалів та вбивств з обох боків. У боротьбі за звільнення села від німецьких загарбників загинуло 114 радянських воїнів, а також 37 мешканців села Богородичин. У селі є занедбаний польсько-український цвинтар, який було впорядковано місцевими жителями. Багато старожилів вважають Богородичин польським селом, оскільки перед Другою світовою війною поляки становили більшість населення.

"28 квітня 1945 року сотня «Залізних» (150 чол.) під командою «Олега» напали на польське село Богородичин, де квартирувало 60 стрибків та 150 вояків НКВС. Вмілим оточенням села сотня зчинила велику паніку у ворога. Під час бою, який тривав 6 годин, від запальних куль загорілося село. Сотня втратила двох бійців, шестеро були поранені" - каже Петрусь. Учасником цієї збройної акції був Ткачук Петро. "Згідно його свідчень боївка «Дуба» зайняла позиції на околиці села у засідці. Під час сутички було поранено п'ятеро поляків. З Богородичина сотня «Олега» рушила до Торговиці. Боївка діяла в районі сіл Бортники, Пужники, Озеряни, Грушка, Королівка, Прибилів, Богородичин, Олещина. У цих селах боївкарі поширювали антирадянські листівки та біфони, на які збирали гроші для підпілля і передавали районному провідникові та готували розвідувальну інформацію про взаємовідносини населення із владою, про заарештованих і виселених, податки, дислокацію і рейди військ МДБ тощо. На підставі зібраної інформації готували місячні і квартальні звіти." За переказами старожилів, можна назвати жителів нашого села братів Михайлишина Антона як інформатора у повстанському русі, також його брата Михайла, який був знищений біля Торговиці в дуже жорстокий спосіб.

В червні 1946 року з села Богородичин було силою виселено польських мешканців, які їхали в товарних вагонах, візками, тягнутими кінями та волами.

Богородичин — це не лише рідний край для тих, хто тут народився і виріс, а й символ незламного духу нашого народу. Його історія багата на події, які формували

ідентичність українців. Сьогодні ми повинні берегти пам'ять про наше минуле та передавати її наступним поколінням, щоб вони знали про героїзм своїх предків і продовжували їхню справу.

Богдан Демко ГРАБІВ

Село Грабів розкинулось в міжгірній улоговині біля берегів невеличкої швидкоплинної гірської річки Манявки, яка стрімкими грайливими потоками стікає з передгір'я Карпат. Село знаходиться на північному заході Рожнятівського району.

Площа села постійно збільшувалась. За польським переписом загальна площа Грабова була 22,72 км.кв, а зараз становить 43 км.кв..До Грабовської сільської ради входить с. Грабів і с. Крива, а також урочище «Жолоби», яке розміщене на території Долинського району. Грабів знаходиться за 17 км від районного центру смт. Рожнятів, і 80 км. від обласного центру. На відстані 12 км – залізнична станція м. Долини.

З моменту заснування в селі відбувалося багато подій. На першу світову війну 1914-1918 років були мобілізовані всі боєдатні чоловіки села. Через село проходила лінія фронту і селяни: були змушені переховуватися в лісі. Багато односельчан не повернулись із війни. Мазничка Дмитер прийшов із війни і приніс волоський горіх, відтоді у Грабові ростуть горіхи.

Після розпаду Австро-Угорської імперії 1918 року, село Грабів увійшло до складу Західно-Української Народної республіки (ЗУНР), яка спиралася на військові частини січових стрільців переважно колишніх солдатів-українців. Із селян у січових стрільцях був Мазничка Федір. У Грабові в центрі села є насипна могила на честь січовиків.

Під час влади Польщі в Галичині для села Грабів волосним селом стало Спас. Далі велась вирубка лісових масивів. Тут орудувала польська фірма "Дамно", яка відправляла підготовлені колоди на лісопилки Брошнева.

Інші видатні люди села: Василь Павлів – бойовий розвідник сотні, що діяла на теренах Рожнятівщини, під псевдонімом "Ярема"; Масничка Антон Михайлович - голова осередку УПА в Грабові; Васько Марина Миколаївна - "станична" (зв'язкова) УПА; Володимир Тимчій -"Лопатинський" - організаційний референт ОУН. Разом з побратимами підірвав себе гранатою.

В 1700 році збудована греко-католицька церква Архангела Михаїла. В 1945 році парафія церква перейшла в православ'я. Взимку 1944 року люди зняли дзвони із дзвіниці і заховали, щоб не віддати німцям на сплав. Ці дзвони були подаровані церкві у 1905 році Яців Анною.

Вікторія Депутович ЛУКОВЕЦЬ-ВИШНІВСЬКИЙ

Луковець-Вишнівський — село в Букачівській селищній територіальній громаді, Івано-Франківської області. Площа 12,531 км². Населення — 356 осіб. Існує легенда про виникнення села. Жив колись у районі Рогатина князь (пан). Він хотів захопити багато земель. Заїхав у наше село, де жили поляки. Їх колись називали «мазурами». По цілому селі простягалися луки і зрідка були побудовані хати. Тоді цей князь вирішив оселитись у селі і назвав його Луковець. Місцеві жителі вздовж доріг насаджували багато вишень, звідси і пішла друга частина назви села Вишнівський. А другу частину села, назвали Журівський - від назви с. Журів частиною якого (парцеляцією) колись до 1932 р. був Луковець-Журівський.

Цікавинкою цих сіл є те, що їх центральні вулиці є одночасно межею Букачівської СТГ, Івано-Франківського р-ну, Івано-Франківської обл. та Журавненської СТГ, Стрийського р-ну, Львівської обл.

На цвинтарі Руського Болехова є спільна могила Січових Стрільців з 1915 року і 15-ти повстанців УПА з 40-х років ХХ ст. В братській могилі поховано повстанців з Луковця, які загинули в бункері, облаштованому в stodолі господаря Дубіса: брати Бодлак Іван «Соколенко» і Бодлак Ярослав «Боз», Дуплеца Степан «Ступа», Парахоняк Йосиф «Калина». Серед похованих у братській могилі є повстанці з

Гошева, Гузієва, Княжолуки, Кропивника, Міжріччя, Сукіля і Тяпча. Спільну могилу упорядковано нащадками загиблих повстанців та громадою колишніх репресованих і освячено 1990 р. отцем Ярославом Лесівим.

Ніла Дідик БІЛІ ОСЛАВИ

Січові стрільці – одна з найбільш героїчних сторінок української історії. Вони стали символом боротьби за свободу та незалежність України на початку ХХ століття. Багато з них походило з маленьких сіл, як моє рідне – Білі Ослави.

У нашому селі є вулиця, названа на честь Січових Стрільців. Її назва символічна, адже саме з цієї вулиці багато чоловіків вирушили на фронт, першими зголосившись захищати рідну землю. Їхній приклад став дороговказом для інших. Вони залишили велику спадщину, яку село дбайливо зберігає.

Підтримка місцевих жителів була важливою для стрільців. У Білих Ославах їх прихизали, годували, допомагали у важкі часи. Після війни багато січових стрільців повернулися додому і стали активними учасниками культурного життя села. Згодом чимало з них приєдналися до лав Української повстанської армії (УПА), продовжуючи боротьбу за незалежність під час Другої світової війни.

Сьогодні, коли Україна знову змушена боротися за свою незалежність, приклад січових стрільців надихає нові покоління. Їхня відданість рідній землі робить нас сильнішими, згуртованішими. Січові стрільці залишаються символом нескореності, що є надзвичайно важливим у наш час.

Каріна Дмитрик ПІДПЕЧЕРИ

Село Підпечери було власністю сім'ї Потоцьких, орієнтовний рік заснування 1527. Воно знаходиться між Тисменицею та Івано-Франківськом, біля р. Ворона, яка простягається під горою, де також є печери. Згідно згадок старожилів колись ці печери з'єднували Галич та Тисменицю, вхід був розширений, щоб можна було проїхати на коні. Моя бабуся розповідала, що колись вхід у печеру був оздоблений кованою брамою, але з приходом радянської влади ту браму скинули у річку. За часів Польщі та Австрії цю печеру називали "склеп", тому багато людей в селі носять прізвище Склеповий. Загалом с.Підпечери має дуже зручне природне розташування, адже з одного боку село оточує ліс, а з іншого боку річка та урвище.

Церква Різдва Христового

Село поділене на кілька районів, а саме: Зарудка, Осередок, Завільша та Заріка. Спочатку центром села був Осередок від чого така назва і пішла, але пізніше він змістився на Зарудку, де була побудована церква, яка в 1865 згоріла. В 1868р на тому ж місці було побудовано нову дубову церкву, яка й по сьогодні прикрашає наше село. Біля нашої церкви знаходиться могила Василя Ільницького, який був письменником, священником та директором Першої Руської

гімназії у місті Львів. Село Підпечери географічно поділено на дві частини, які з'єднуються мостом, які був збудований на початку 20 століття. Головною вулицею села є вулиця Січових Стрільців, саме на ній знаходяться головні будівлі селища, а саме: школа, будинок культури, сільська рада, цвинтар та нова церква. Школа, сільська рада та будинок культури були збудовані, як і міст орієнтовно 1913-1915 рр. На місці цих установ за часів Польщі та Австрії знаходилось велике панське помістя, яке було зруйновано у часи Другої Світової війни, і після війни його повністю розібрали.

Якщо від центру села рухатися в сторону Завільші, то можна побачити кладовище, в центрі якого стоїть великий пам'ятник скасуванню панщини. Згідно історій, які передавалися жителями села з покоління в покоління, під цим пам'ятником знаходяться документи з боргами селян, золотий ключ від воріт з печери та сейф в якому сховані панські гроші. Але це все мабуть легенди, які прославляють село.

В нашому селі було одне з найактивніших підпілля ОУН в Станіславському районі згідно документів облуправління МГБ у 1949р. Також звідси родом відомі командири сотень УПА, а саме Юрцуняк Михайло (позивний "Юрко"), який був командиром сотень УПА "Березівська" та "Дністер", а також Юрцуняк Осип Петрович з позивним "Вовк" — командир сотні УПА "Лебеді".

Село Підпечери є мальовничим кутиком Івано-Франківської області, яке активно розвивається та розширюється. Жителі села радо вас зустрінуть та розкажуть вам, чому це село потребує більшого розголосу та популярності.

Лариса Дорошук ІСТОРІЯ ТА СПАДЩИНА

Стрілецький край – не лише географічна територія, але й символ боротьби за незалежність та національну ідентичність. Українські Січові Стрільці стали однією з найважливіших сторінок цієї історії, залишивши по собі багату культурну спадщину, яку важко переоцінити. Вони стали героями багатьох пісень, віршів та літературних творів. Наприклад, пісня "Ой у лузі червона калина" стала символом національного відродження. Крім того, стрілецькі пісні та поезія, написані такими авторами, як Роман Купчинський та Лев Лепкий, продовжують надихати нові покоління українців. УСС відіграли ключову роль у формуванні національної ідентичності українців. Вони стали символом боротьби за свободу та незалежність, що надихало і продовжує надихати українців на збереження своєї культури та мови. Сьогодні стрілецький край

залишається важливим елементом національної пам'яті та гордості. Спадщина УСС активно вивчається у школах та університетах. Важливість збереження пам'яті про УСС підкреслюється у численних освітніх програмах та заходах. Це допомагає молодому поколінню усвідомити значення стрілецького краю та його роль у формуванні сучасної України. Хай наші есеї про стрільців допоможуть у збереженні національної ідентичності та надихають нові покоління.

Ангеліна Дубковецька СТРІЛЬЧЕ

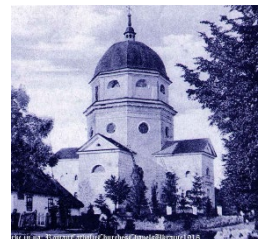

Землі України були ж поділені між Австро-Угорщиною та Російською імперією, в той час як Росія придушувала будь-який вияв українського патріотизму – Галичина у складі Австро-Угорщини стала центром українського національного руху, тут діяли політичні, громадські, освітні та військово-спортивні організації. Українська інтелігенція, відчуваючи, що буде війна, після вбивства Франца Фердинанда, вирішила створити Головну Українську Раду. На наступний день, було вирішено сформувати легіон Українських січових стрільців.

Але як це пов'язано з селом Стрільче в якому я виросла? Село знаходиться в Коломийському районі, неподалік від міста Городенка. Городенківщина, як частина Покуття була захоплена російськими військами на початку вересня 1914 року. Відповідно, у розпалі захоплення українських територій, Австро-Угорщина відправляє Січових стрільців на передову, щоб підкріпити сили свого війська. Стрільче – село, яке знаходиться, в "ямі", на початку та кінці села є високі пагорби, які оточують всю його територію. Ці пагорби, ще й досі селяни називають "стражницями". Ще за часів, коли в моєму селі був пан Ельгергард, на стражницях були високі будівлі, в яких були сторожі, основна їхня функція, дивитися за порядком та чи вороги не наближаються до території села. Ці будівлі, ще існували за Першої світової війни, проте у 60-х роках ХХ ст. їх зруйнували. Навіть зараз, інколи у ґрунті, знаходять шматки фундаменту. Тому фактично, на період війни це село було укриттям для поранених стрільців та місцем постачання людських та матеріальних ресурсів для стрілецьких частин. Можу сказати, що у складі Січових стрільців, були й жителі села Стрільче, це Проців Петро та Забойський Петро. Насправді, ці люди для мене є прикладом героїзму та патріотизму, адже ніколи би не подумала, що в такому віддаленому селі можуть бути люди, які були готові віддати своє життя за долю України. В Стрільче поставлений пам'ятник усім загиблим під час Першої та Другої світової воєн. Якщо говорити про зв'язок подій ХХ ст. з сьогоденням, то Січові стрільці за часів Першої світової боролися за незалежність та суверенітет України, так само, як ЗСУ у війні з росією.

Андріана Зелик ВОЙНИЛІВ

Моє селище знаходиться в Івано-Франківській області Калуського району. Воно не було центром стрілецьких загонів, битв і тд, але тож мало свою важливу роль в історії стрілецького краю. Селяни підтримували проголошення ЗУНР і брали активну участь у будівництві української держави і вступали у лави УГА. За даними істориків у лави УГА пішло добровільно 587 чоловіків віком з 18 до 45р. Вони всі збиралися коло Костела Пресвятої Трійці і їх відправляли у різні загани.

Жінки в свою чергу допомагали воякам: шили одяг, готували їсти, віддавали теплі речі. Вони все це носили до костела адже він був розташований у центрі селища. На

жаль згодом НКВД перетворили костел у катівню куди привозили в'язнів з усієї області, а у 1961 його знищила радянська влада.

Марія Іванишин НАДВІРНА

Моє місто Надвірна має глибоке історичне коріння, яке переплітається з героїчними подвигами січових стрільців. З початком Першої світової війни чимало наших краян пішли добровольцями в легіон Українських Січових Стрільців. Серед них були Теофіл Мойсейович з Пньова, надвірнянці Лесь Гринішак, Юрко Буній, Василь Килиман, Михайло Скорупський, Микола Микитюк, Степан Костик, Олекса Семчук з Зеленої. Став січовиком й Осип Телішак, брат дружини невтомого о. Гаврилюка з Надвірної, та багато інших.

Надвірнянець Микола Випринюк брав участь у боях на горі Маківці, де січові стрільці проявили чудеса героїзму і покрили себе невмирущою славою. Також активною учасницею тих далеких подій була і вчителька з Пасічної І.Підвисоцька, яка брала участь у формуванні легіону січових стрільців. В 1991 році встановили пам'ятник на могилі легендарної хорунжої в пам'ять про неї і її вклад в історію.

20 жовтня на приміщенні «Просвіти» урочисто відкрили меморіальну дошку хорунжому січовому стрільцю Лесю Гринішаку, який був не лише керівником стрілецького хору, але й організатором українського фронтового театру, який зміцнював дух українського народу у важкі часи. Це відкриття стало подією, яка об'єднала різні покоління жителів мого краю. На церемонії були присутні представники ветеранських організацій, молодь, духовенство і місцева влада. Усі вони разом згадували ті часи, коли січові стрільці долаючи труднощі відстоювали незалежність України. Їхня відвага та готовність пожертвувати життям заради рідної землі залишаються прикладом патріотизму для нас сьогодні.

Надвірнянщина, як і вся Західна Україна, опинилася під владою Польщі. З кінця 20-х років розпочинають свою діяльність руханково-спортивні товариства «Луг», «Сокіл» – гідні продовжувачі славних традицій Січі. На території краю підпільно діяли УВО і ОУН, які особливо мали великий вплив на молодь. Так званий «золотий вересень» завдав великого удару Пам'ять про цю нерівну, але героїчну боротьбу не згасла в серцях людей і понині у всіх селах і містах Надвірні героям визвольних змагань встановлено пам'ятники, пам'ятні знаки, насипано символічні могили.

Ілона Іванків НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

Насамперед, феномен Українських Січових Стрільців сприяв формуванню національної ідентичності. УСС були першим організованим військовим формуванням, яке виступило за незалежність України на політичній арені. Їхній героїзм і відданість справі незалежності стали символом боротьби за українську державність, що вплинуло на покоління українців у ХХ столітті.

По-перше, УСС є однією з найбільш символічних і героїчних сторінок української історії. Їхня діяльність, що почалася під час Першої світової війни, стала великим кроком до відновлення української державності та національного відродження. Боротьба січових стрільців була не лише збройною боротьбою за незалежність, а й культурним та ідеологічним рухом, що пробудив національну свідомість і згуртував український народ навколо ідеї самостійності. Вони залишили вагомий слід у формуванні української ідентичності.

По-друге, усуси відразу ж стали важливою частиною українського національно-визвольного руху. Їхні дії на фронті, особливо участь у боях на території України, формували героїчний образ борців за свободу. Участь січових стрільців у Першій світовій війні дала можливість українцям заявити про свої політичні амбіції. Хоча

Легіон УСС був частиною австро-угорської армії, його діяльність була тісно пов'язана з ідеями української незалежності. Також, після розпаду Австро-Угорщини в 1918 році та в період Української революції 1917-1921 років, багато стрільців долучилися до національно-визвольних змагань. Вони стали основою збройних сил Західноукраїнської Народної Республіки і іншу важливу роль в Акті Злуки 1919 року.

Отже, можна зробити висновки, що Українські Січові Стрільці мали величезний культурний вплив на українське суспільство. Вони були не лише воїнами, але й активними учасниками культурного життя. Багато з них брали участь у написанні літературних творів, створювали музичні композиції та театральні постановки. Вони мали ідеї свободи та державності, надихаючи нове покоління на боротьбу за Україну.

Вікторія Іванців ГРАБОВЕ

Я жителька села Грабове, надалі ви дізнаєтесь цікаву інформацію про моє село, з початком 1 світової війни.. Тяжкі випробування чекали на жителів Грабовця у роки першої світової війни. На цій території точилися жорстокі бої між австро-угорськими і російськими військами. Багато молодих хлопців призвано до австро-угорського війська. У Богородчанському повіті лютувала епідемія тифу й холери. занепало.

На початку листопада 1918 р. в селі та колишньому Богородчанському повіті Королівства Галичини та Володимирії Австрійської імперії було встановлено владу Української держави — ЗУНР. У 1919–1939 рр. Грабовець перебував у складі Польщі. Станом на 30.09.1921 село налічувало 308 будинків в яких мешкало 1536 осіб. (732 — чоловіків, 804 — жінок). Національний склад — 1267 українців, 170 поляків, 92 жидів, 7 німців, з яких — 1278 греко-католиків, 125 римо-католиків, 105 юдеїв, 28 євангелістів.

За польської окупації українська громада села зазнала національного і соціального гноблення. Починалося все від спольщення прізвищ, наприклад, Грабовецький перекручували на Грабовецькі, Ясінський на Ясінські. Переслідувалися українські священики, що вели метрикальні книги українською мовою. Так, пароха Грабовця о. Володимира Лучківа за відмову вести ці книги польською мовою засудили на кілька літ в'язниці. Від кари його врятувала війна. Попри утиски, і, не в останню чергу, завдяки твердості української шляхти, грабовецька громада залишилася вірною своїй нації, міцно трималася власної церкви й обряду, своїх організацій, установ і товариств.

Грабовець між двома війнами відзначався своїми суперлятивами. Гордістю села був кооператив, що налічував 700 членів. «Свій до свого по своє» — такий був девіз кооперативного руху. Селяни купували товари першої необхідності лише в своєму кооперативі, хоч недалеко була польська крамничка «Кулка Рільничого». Крамниця кооперативу мала вигляд міської. Книговодом кооперативу був Роман Матківський, який після війни емігрував до Канади. Головою надзірної ради з 1935 до 1939-го працював учитель Микола Остап'як. Також місцева районова молочарня, каса «Райфайзенка». Все те було вислідом жертвовної праці місцевих провідників з-поміж селян та інтелігенції. Місьцеве населення тих провідників слухало.

Велику роботу з культурного виховання і розвитку національної свідомості проводило товариство «Просвіта». При читальні «Просвіти» діяли театральний гурток і хор, гурток сільського господаря, гурток «Рідної Школи». Хором читальні керував Костянтин Петер, уродженець Вінниччини, сотник армії УНР, пізніше вояк УПА. Театральний гурток ставив п'єси І. Котляревського «Наталка-Полтавка», М. Старицького «Ой не ходи, Грицю...», «Циганка Аза», Т. Шевченка «Назар Стодоля», п'єси І. Тобілевича і М. Кропивницького. Театральним гуртком керував секретар читальні «Просвіти» Микола Матківський.

Під впливом «Просвіти» в селі, у лютому 1926 року, було створено спортивне товариство «Луг», яке ставило за мету допомогу під час пожеж, а також розвиток

фізичної культури і спортивних ігор у селі. Головою обрано Івана Іваніва, секретарем — Миколу Матківського, до складу товариства входили Гнат Роджук, Іван Гуцуляк, Ясінський, Федір Роджук, Семен Кузан, Андрій Боденко, Іван Шелестинський, Михайло Ясінський, Михайло Бабинець, Яків Боженко.

До окупації Галичини радянськими військами село налічувало близько 1750 мешканців. 29 серпня 1944 року відбулася каральна акція військ НКВС над мирними жителями села Грабовець, внаслідок якої велика кількість мешканців була розстріляна, по-звірячому закатована, а село майже дощенту спалено. Причиною такої жорстокості, за однією з версій, було поранення радянського офіцера в горішній частині села, який віддав наказ село спалити, а всіх чоловіків вбити. Розстрілювали на місці, кого в городі, в хаті, на дорозі, в лузі навіть на церковному подвір'ї.

Енкаведисти і польські добровольці спалили біля 300 дворів, вбили 87 селян і заарештували понад 70. Декілька сімей села було насильно вивезено до Сибіру. За даними облуправління МГБ у 1949 р. в Богородчанському районі підпілля ОУН найактивнішим було в селах Горохолина, Грабовець і Хмелівка.

У 1994 році на пожертви громадян та кошти обласної ради у селі встановлено пам'ятник жертвам другої світової війни де викарбувані імена всіх загиблих у другій світовій війні — всього 184 жителі. 14 жовтня 2003 р. на місці оселі Костянтина Петера (1893–1953), командира розвідки УПА IV ВО «Говерля», сотника «Сокола», в «Саду пам'яті» відбулося освячення каплиці і пам'ятного знаку виконаного в граніті (скульптор В. Вільшук, лауреат Шевченківської премії). Цей меморіальний комплекс включено в туристичне кільце Прикарпаття.

Антоніна Івасишин КОМАРІВ

Після Першої світової війни в селі розвивали свою господарську діяльність польські пани, зокрема Т. Городиський. Наприкінці XIX ст. на річці Млинівці, що протікала зі східного боку села, було споруджено водяний млин (власність дідичів Городиських), його перебудували 1938 р., щоби працював на електриці. Тепер цей млин осучаснив підприємець Ярослав Масляк. 1913 р. в Комарові працювали дріжджовий завод та гуральня, відновила свою роботу каса «Власна поміч», заснована 1910-го. Крім того, відкрився кооператив з двома відділами – продовольчою крамницею та молочарнею. З ремісників відомі коваль Микола Радишевський та шевці Михайло і Йосиф Затварницькі. Продовольчі товари продавали у крамниці Лук'яна Поповича.. На початку 20-років в урочища «Середній Горб» і «Зруб» заїхали колоністи-мазури. Вони обладнали там свої парцеляції, мали школу та селянську спілку «Кулко рольніче». З приходом радянської влади частина їх повернулася на батьківщину, а деякі асимілювалися з місцевими жителями. За Польщі безземельні і малоземельні селяни знемагали від тяжкого життя, непосильних податків і приниження. Діти селян наймитували, майже не вчилися і були приречені на злидні. Становище комарівчан після Першої світової війни було ще важче.

Потім була нацистська окупація. На примусові роботи в Німеччину було вивезено з Комарова 44 особи, німці спалили сім дворів. Після того повинь знищила врожай, почався голод. Частину людей «совіти» вивезли в Сибір, але національно-визвольна боротьба українців продовжувалась, незважаючи на тяжке економічне становище і

«Соколи» села на фестивалі у Станіславові. 1942 р.

сотні втрачених життів. Історія України трагічна і значною мірою пов'язана з історією війська і воєн. Завзято боронив свою свободу наш народ, захищаючи рідну землю від азійських орд у різні періоди своєї історії.

Вояки австрійської армії —
Й. С. Кузюк та О. Й. Затевицький

Починаючи з 1914 року наші країни брали участь у військових діях проти російських військ у складі австрійської армії, а їхньою метою було вибороти незалежність України.

Вісім місяців вони воювали у Карпатах, на горі Маківці здобули першу перемогу. У червні 1915 року розпочалися тяжкі бої на теренах нашого району, зокрема біля села Вікторова, де загинув голова Пресової квартири Теофіл Мелень. Можливо, саме в цей період поповнили сотню Д. Вітовського і наші земляки, адже більшість стрільців була із селянських родин. Маємо документальні підтвердження участі в легіоні УСС і в УГА таких комарівчан: 1. Івасишин Іван 1900 р. н. Стрільць 3-ї Бережанської

бригади УГА. Помер 31.10.1919р. від тифу в м. Вінниці.

11 червня 1925 року подавав відомості, що в Комарові 40% поля залишилося необсягним, 30% селян голодує, частина осель згоріла під час бойових дій. Поміщик виплачував селянам лише 40 сотиків, а за випасання худоби на пасовищах вимагав сто днів відробітку. Багато землі лежало облогодом. Місцеві жителі протестували проти такого становища. У 1921 році вони бойкотували перепис населення, який організувала польська влада, а під час шкільного плебісциту (опитування) в 1925-му заявили, що бажають, щоб їхні діти навчалися у школі рідною мовою. А після приходу в 1939 р. радянської влади («советів») було закрито всі українські товариства, у школах більше уваги приділяли вивченню російської мови.

Нащадки тих, що гинули колись на Маківці і під Крутами, у Холодному Яру і в херсонських степах, коли настала «велика пора», тисячами влилися в ряди Української Повстанської Армії, щоб продовжити справу батьків, а може, навіки залишитися в польських нетрях, у карпатських лісах, на окраїнах землі української. На місцях запеклих боїв — повстанські могили. Сотні їх розкидано на багатостраждальній українській землі. Довгий час вони залишалися забутими і занедбаними, а то й оскверненими.

Деякі молоді люди пішли в сотні і боролися проти нацистів та більшовиків, інші - організували підпілля, яке допомагало Повстанській Армії: постачало продовольством, забезпечувало її потрібною інформацією. Вони мерзли в окопах і криївках, часом увесь день не мали змоги з'їсти шматок хліба, в боях проливали кров, аби звільнити від ворогів рідну землю і своє село. Ці юнаки і дівчата, впавши від ворожої кулі, недокохали, залишилися недоспіваними їхні пісні, та завдяки їм маємо незалежну державу. Зокрема, сотня «Чорного» мала багато боїв як із німецькими загарбниками, так і з більшовицькими окупантами, які нищили наших патріотів, катували їхніх рідних, вивозили сім'ї в далекий Сибір. Дві сотні УПА зайшли на територію Галицького району, діяли вони і в селах біля Лукви – Вікторові, Комарові, Сапогові. Облавники натрапили на засідку повстанців, і ті прийняли бій, який закінчився перемогою наших вояків. Але бодай перепочити патріотам не вдалося: зав'язався ще один тяжкий бій з ворогом — між селами Комаровом і Сапоговом.

Січові стрільці перед вправами
зі списами. Станіславів, 1910 р.

У рядах УПА воювали такі наші земляки:

1. Петро Зельманович, першим вступив в УПА на Волині, там і поліг у нерівному бою з ворогом.

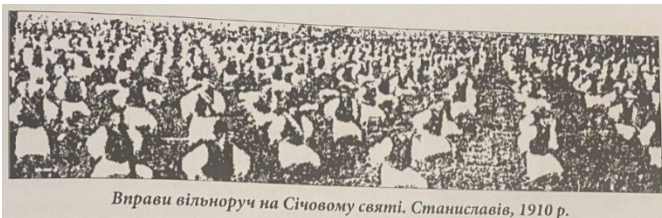
2. Данилюк Василь

Миколайович 1921 р. н., уродженець с. Струпкова на Коломийщині, воював у Чорному лісі в сотні «Чорного» УГА. Помер 31.10.1919 р. від тифу в м. Вінниці.

3. Івасишин Роман Іванович 1898 р. н.. Стрелець УГА. Загинув

4. Кузюк Петро Іванович 1894 р. н. Стрелець. Загинув 1916 р. під Потуторами Бережанського району.

5. Івасишин Дмитро Іванович 1893 р. н. Повернувся додому. На сільському цвинтарі поховані двоє січових стрільців, вихідців зі Східної України - Василь Бородавка та Іван Демченко. Є відомості, що під час Першої світової війни ряд комарівчан воювали в австрійській армії. Серед них Йосиф Йосифів, Ілля Мельничук, Данило Данилюк, Василь.

Вправи вільноруч на Січовому святі. Станіславів, 1910 р.

Катерина Ільків ЗАВІЙ

Я проживаю в селі Завій, яке на мою думку не було ніяк пов'язане з історією, але виявилось, що є досить цікава інформація. Село було засноване в 1356 році. а згадка про нього була в 1455р. Під час радянської влади багато мешканців села було примусово переселено до Сибіру, оскільки там був причал для відділів УПА.

За даними тих часів саме у селах Завій, Грабівка, Новиця і Петранка були підпілля ОУН. У 2017 році в Чорному лісі неподалік села Завій було знайдено зруйновану криївку воїнів УПА, яку невдовзі відновили і повернули її колишній вигляд. На місці знайденої споруди мешканці Калуша Василь Фіцак, Андрій Сікора та Богдан Яневич знайшли чимало знахідок: уламки чавунної пічки, колосника, цвяхи, металеві предмети, фрагменти глиняного посуду, скла, шкiри, тканини, карабінові гільзи та кулі від пістолетів. Також відомо що у 1864-1883 рр. у селі Завій місцевим парохом був Володимир Глодзінський – дід провідника ОУН Степана Бандери. На даний момент пам'ятник Бандері, Шухевичу та Коновальцю в Чорному Лісі, має такий вигляд:

Павло Кабаль ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

Мій стрелецький край це Івано-Франківськ – місто, яке наповнене різними історичними знахідками, пам'ятками та історією.

Найбільше мене зацікавила історія пластового руху та товариств СІЧ і СОКІЛ. Пластовий рух був дуже цікавий та різноманітний, співання пісень, вишколи. Головною метою, на мою думку, це було зібрання значків, бо щоб здобути значок, треба було докласти неабияких зусиль, тож пластуни багато навчалися новому і грандіозному.

Також дружба між ними усіма була якоюсь особливою. Напевно тому, що вони були всі як один, не кидали в біді та багато часу проводили разом, а може через те, що вони складали присягу. До речі колись давно на моїй вулиці пластуни формували колону для урочистого вимаршу до 112тиріччя з часу першої пластової присяги, я ще тоді був зовсім малим і не розумів, що то таке було. Напевно якщо я би був тоді

таким, як зараз то вже би крокував та був між ними.

Коли я шукав інформацію для на писання есею, то натрапив на інформацію, що Івано-Франківськ раніше називався Станіславів (на честь Святого Станіслава). Майже завжди я проходив мимо таких історичних пам'яток як то: Палац Потоцьких, Івано-Франківський меморіальний сквер, Катедра, Вірменський костел тощо.

Палац Потоцьких звів коронний гетьман Андрій Потоцький для себе і родини. Він використовувався спершу як місце проживання власників Станіславава, а згодом упродовж десятиліть — як військовий госпіталь. Наразі дослідники не мають навіть приблизного «портрету» резиденції. Історія палацу, найбільш ймовірно, зберігається у польських або австрійських архівах.

Товариства СІЧ та СОКІЛ були дуже строгими та вимагали фізичної підготовки, але завдяки цьому наш український дух перейшов на новий етап у розвитку України. Дівчата мали довгу ленту, а хлопці мали такі дерев'яні шаблі, у вільний час грали у спортивні ігри такі як футбол та баскетбол ходили в шароварах, у вишитих сорочках, ще й займалися їздов на конях на пасовиськах, організовували змагання та багато іншого. Насправді ці товариства були майже завжди від козацтва і до наших часів.

Ще хочу сказати про мою школу декілька слів. Я з 11-того ліцею, побудованого в 1972 році. Колись в першому (старому) корпусі навчання було тільки для німецьких дітей, він був на той час поротний і то була ціла гімназія, а вже потім побудували новий корпус в 2004 і стала спец. школа англійської мови.

Катедра, а точніше "Катедральний храм Святого Воскресіння" була побудована в 1729 році на місці згорілої під час нападу турків. Потім зруйнована і ще раз побудована, вона ще й горіла, але, попри усе, це підкреслює її як пам'ятку Станіславава, побудовану в стилі австро-баварського бароко. 1849 року храм віддали під греко-католицьку парафіяльну церкву. Із встановленням греко-католицького єпископства церква стала Свято-Воскресінським катедральним храмом. Вірменський костел – я там ні разу не був, не можу сказати, що це патріархатська церква і все.

Отже мій стрілецький край ще крутіший ніж я думав та все ж таки це місто занадто гарне сучасне молодіжне, ніж могли собі подумати туристи та мешканці Івано-Франківської області.

Вікторія Клим KPOBYVNYK

The village of Kropyvnyk is also known for the mass grave of UPA soldiers. This grave is the burial place of rebels who died fighting against the Soviet authorities during and after World War II. Such places are important symbols of national memory and respect for those who fought for Ukraine's independence.

Анна Кость КОПАНКИ

Село, розташоване в мальовничому Калуському районі, є невід'ємною частиною української історії. Родючі землі долини Сівки оброблялися з давніх доісторичних часів. Утрата документів Галицького князівства

не дозволяє засвідчити наявність села до XV століття.

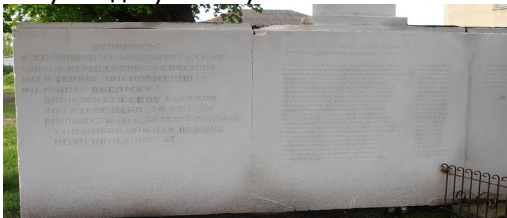
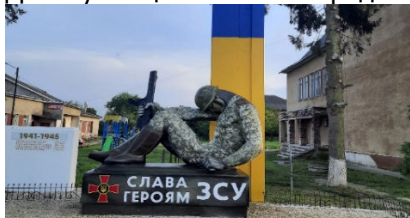
Село (як і вся Галичина) дуже потерпіло від російської окупації 1914—1915 років. Майже все село — 350 хат, було пограбовано і спалено поляками 11—16 квітня 1944 року, вбито 16 жителів. Життя решти врятувало прибуття окружної боївки. Відбито 8

возів з награваним, та й селяни з косами і сокирами гнали поляків. Однак повстанці змушені були відступити через прибуття нових сил поляків з мадярами, яких зрештою розбила прибула сотня «Ясміна».

Вулиця Січових Стрільців є важливою частиною місцевої інфраструктури. Вона носить ім'я українських героїв, які боролися за незалежність України. Ця вулиця символізує пам'ять про їхній внесок у національну боротьбу та є місцем, де місцеві жителі можуть вшанувати пам'ять своїх предків.

У селі відкрили та освятили пам'ятник до 75-річчя депортації українців з Польщі.
[Посилання https://youtu.be/-R_7Dsb5fqI?si=-FSUW2z6Nmmxt5BN&t=10.](https://youtu.be/-R_7Dsb5fqI?si=-FSUW2z6Nmmxt5BN&t=10)

Декомунізація пам'ятника радянському солдату – монумент воїнам ЗСУ

Український воїн присів біля стели, пофарбованої в кольори державного прапора. Селяни прискіпливо оглядають пам'ятник, який прикрашає центр Копанок. Дошка шани поруч зрадницьки видає, що ще кілька тижнів тому це був меморіал радянським солдатам, а саме жителям цього села, які загинули у Другій світовій.

Збудований півстоліття тому, цей пам'ятник останнім часом стояв полущеним та муляв очі перехожим. І ми, копанчани вже думали, чи не декомунізувати його, знісши, як це вже зробили сусіди. Однак наш староста запропонував інший шлях — переробити монумент на честь тих, хто зараз біється за Україну.

А це моя церква))))))

Цей солдат, він теж в 41-45 році наше село, як кажуть, визволяв, захищав. І наші полягли тоді діди, прадіди.

Я вважаю що спадщина Січових Стрільців та пам'ять про депортацію українців – це не лише частина минулого, а й запорука майбутнього, в якому ми повинні цінувати свободу та гідність кожної людини.

Юлія Красілич Внесок українських січових стрільців

Я вважаю що, Українські Січові Стрільці (УСС) стали важливим чинником у процесі національного відродження України на початку ХХ століття. Їхній внесок в історію України полягає не тільки у військовій діяльності, але й у відродженні української культури, національної свідомості та формуванні політичної активності. Роль Січових Стрільців виходить за межі звичайного військового підрозділу, адже вони стали символом національно-визвольної боротьби, що актуально для української історії й сьогодні.

По-перше, Українські Січові Стрільці сформувалися на початку Першої світової війни в межах Австро-Угорської імперії, де жили українці Галичини. Основою їх створення стали патріотичні організації «Січ» і «Пласт», які ще до війни готували молодь до боротьби за національне визволення. УСС брали участь у бойових діях на боці австро-угорської армії проти Російської імперії, особливо в боях за Карпати і Галичину. Ці бої допомогли їм здобути військовий досвід, який згодом

використовувався під час визвольних змагань 1917-1921 років.

По-друге, військова діяльність Січових Стрільців мала вагомий вплив на формування українських збройних сил. Їхній досвід, дисципліна та патріотизм сприяли становленню української армії під час боротьби за незалежність України. Після розпаду Австро-Угорщини та Російської імперії, УСС стали одним з основних підрозділів у військових змаганнях Української Народної Республіки (УНР) та Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Окрім військових досягнень, Українські Січові Стрільці залишили вагомий слід в українській культурі. Серед них було багато письменників, поетів, художників та музикантів, таких як Роман Купчинський, Лесь Курбас та інші. Їхні твори були пройняті патріотичними ідеями та закликали до національного визволення. Стрільцькі пісні стали символом національного духу і досі залишаються популярними. Ця культурна спадщина допомогла зміцнити українську ідентичність, яка була необхідною для відродження нації.

По-третє, УСС зробили значний внесок у формування національної свідомості українців. Вони пропагували ідеї незалежної української держави, розповсюджували серед населення патріотичні настрої та виховували нове покоління національних лідерів. Їхня діяльність сприяла політичній активізації українського народу, особливо у Західній Україні, що створило передумови для боротьби за незалежність у наступні роки.

Отже, Українські Січові Стрільці стали важливим етапом у розвитку українського національного руху. Їхній внесок у військову справу, культуру та національну свідомість допоміг зміцнити основи майбутньої незалежної України. Діяльність УСС сприяла формуванню ідеї національного відродження та незалежності, яка залишалася актуальною протягом багатьох років і продовжує надихати українців і сьогодні.

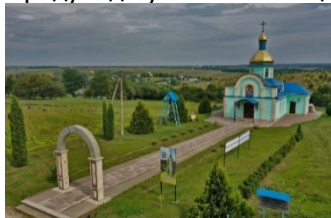
Валерія Кушлик УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ

Українські Січові Стрільці (УСС) зіграли значну роль у Першій світовій війні, ставши однією з перших українських національних військових формацій, що діяли у складі австро-угорської армії. Їхня участь у війні мала кілька важливих аспектів: УСС були залучені до бойових дій на Східному фронті, де вони боролися проти російських військ. Вони брали участь у багатьох важливих битвах, таких як бої на горі Маківка в Карпатах, де стрільці проявили себе як мужні і дисципліновані воїни. Їхня участь у цих боях допомогла стримати наступ російських військ, що сприяло стабілізації фронту для австро-угорської армії. УСС стали не лише військовою, але й національною силою. Вони діяли під українським прапором, що мало велике значення для українців, які прагнули до відновлення національної державності. Січові Стрільці стали символом боротьби за незалежність, надихаючи українців на боротьбу за власну державу. УСС також активно займалися просвітницькою роботою серед українського населення. Вони проводили культурно-освітні заходи, спрямовані на підвищення національної свідомості. Це сприяло формуванню національної ідентичності серед українців, особливо серед молоді, яка бачила в УСС взірць для наслідування. Досвід, здобутий УСС під час війни, мав великий вплив на подальший розвиток українського національно-визвольного руху. Після війни багато колишніх стрільців продовжили боротьбу за незалежність у складі Української Галицької Армії та інших формувань, що брали участь у визвольних змаганнях 1917-1921 років. Українські Січові Стрільці стали важливою складовою Першої світової війни, їхня діяльність сприяла не лише військовому, але й національному відродженню України. Їхній героїзм і відданість ідеї незалежності залишили глибокий слід в історії і стали джерелом натхнення для наступних поколінь українських борців за свободу.

Адріана Летюк СЕМАКІВЦІ

Пам'ятник Січовим стрільцям у селі Семаківці, Городенківського району, є одним із символів вшанування героїв, які боролися за незалежність України під час Першої світової війни. Він встановлений на місці боїв, де діяли підрозділи Українських Січових Стрільців.

Цей пам'ятник має історичне значення для регіону, оскільки тут стрільці боролися проти військ Російської імперії, захищаючи українські землі. Січові стрільці стали прикладом організованого національного війська, яке мало на меті визволення українського народу від чужинської влади.

Микола Чарнецький народився в селі Семаківці на Івано-Франківщині. У 1903 році вступив до Львівської духовної семінарії, де отримав священничі свячення. Згодом приєднався до монастиря редемптористів і був одним із перших греко-католицьких священників цього ордену в Україні. Пізніше навчався в Римі, де здобув докторський ступінь

з богослов'я.

Уляна Луцька КАЛУШ

Мій стрілецький край — це не лише місце, де відбувалися визначні події, але й земля, де живуть люди, що творили історію і залишили свій слід у боротьбі за незалежність України. Тут кожен куточок пам'ятає імена тих, хто не шкодував своїх сил та життя задля майбутнього нашого народу.

Калуш також має своїх героїв. Серед них Лісковацький Володимир, Сопель Василь, Гарасимів Юрій Антонович — відомий старшина УСС та громадський діяч, чиє ім'я назавжди залишиться у серцях місцевих жителів. У 2018 році в Калуші було встановлено меморіальну дошку на його честь, що підкреслює важливість внеску цієї людини у розвиток краю та українського національного руху. Такі постаті нагадують нам про тих, хто не боявся брати на себе відповідальність за майбутнє. Ці люди стали справжнім прикладом мужності, відданості своїй землі та незламної волі.

Окремо хочеться згадати про нашу Калуську загальноосвітню школу №1, яка є найстарішим навчальним закладом у місті. Ця школа, зведена ще в 1833 році, стала не тільки освітнім центром, а й осередком формування національної свідомості. Вона бачила багато поколінь, які приходили сюди, щоб навчатися, і водночас пізнавати себе як частину великої історії. Важливим етапом у житті школи став період з 1920 по 1939 роки, коли вона була частиною елітної польської гімназії, де, попри всі історичні складнощі, вивчали українську мову. І хоча багато чого змінилося за цей час, стіни цієї школи досі зберігають дух освітянської традиції й прагнення до знань, що завжди були рушійною силою для нашого народу.

Невід'ємною частиною життя мого краю є і будівля товариства «Сокіл», зведена в Калуші ще в 1891 році. Вона була свідком важливих історичних подій, коли місцева громада гуртувалася навколо ідеї національного відродження. «Сокіл» став місцем, де люди не тільки займалися спортом, але й обговорювали майбутнє свого народу, прагнули до самовдосконалення й готували себе до великих змін. Сьогодні ця будівля не втратила своєї символічної ваги, адже кожен, хто відвідує її, відчуває важливість спадщини, яку залишили попередні покоління.

Мій стрілецький край — це край людей, чий дух непохитний і завжди спрямований до свободи. Це край, де кожен будинок, вулиця, школа зберігають історію боротьби й надії на краще майбутнє. І саме ми, нащадки тих, хто віддав усе за незалежність,

несемо цю пам'ять і відповідальність за продовження цієї справи. Цей край виховав покоління людей, які розуміють цінність свободи та національної гідності. Саме такі люди сьогодні формують наше суспільство, продовжуючи будувати краще майбутнє для наших нащадків.

Олександра Магас ДЕЛЯТИН

Почнемо з назви мого стрілецького краю - це Делятин (до 1989 року - Ділятин) - селище міського типу Надвірнянського району Івано-Франківської області, яке є центром Делятинської селищної об'єднаної територіальної громади. В Делятині є краєзнавчий музей в якому представлені експонати, які знайомлять із побутом, культурою та історією Прикарпаття. Музей знайомить відвідувачів із історією Делятина та околиць, з особливостями культури та побуту мешканців. В експозиції – стародавні ікони, картини та скульптури, давні знаряддя праці, національний одяг.. Окрема кімната присвячена Маркові Черемшині.

Ідея про заснування музею виникла в середині ХХ-го століття. Так, 1957 року члени літературного гуртка вирішили створити експозицію, яка б нагадувала людям про Марка Черемшину як відомого громадського діяча, правника. Саме тоді вдалося створити пересувну літературну виставку, яка згодом стала основою музейної кімнати.

Свого часу у будинку жив та працював український письменник Марко Черемшина (Іван Семанюк). Цей дім належав засновнику і керівнику української радикальної партії, послу віденського парламенту і галицького сейму Миколі Лагодинському. У його адвокатській конторі на початку ХХ-го століття працював Марко Черемшина.

Я завітала на екскурсію до музею та була вражена різноманітністю експозицій, які розповідають про багату історію та культурну та освітню спадщину мого регіону. Особливо запам'яталася виставка старовинної вишивки, та, загалом, традиційного делятинського строю. Традиційні елементи вишивки та національний одяг демонструють неймовірну працю вишивальниць, справжню майстерність та любов до рідного краю, що відчувається в кожній виставці, узорі та мережці.

Дякую Андрію Івановичу за професійну та захоплюючу розповідь! Цей візит надихнув мене ще більше цінувати та зберігати нашу культурну спадщину. Запрошую всіх відвідати цей чудовий музей!

Герб Делятина зображення топок солі фігурує на печатках містечка з ХІХ ст. і вказує на давні солепромисли, які сприяли розвитку Делятина. У 16 столітті значно зросло виробництво солі. Делятин успішно конкурував із столицею покутського солеваріння Коломиєю. Розвивались такі ремесла як пряжа вовни, ткацтво, шиття одягу, обробка шкір, виготовлення упряжі та взуття, виробництво молокопродуктів тощо.

Зі свого дитинства я пам'ятаю як з татом їхала до джерела, з якого текла солена вода. Ми набирали її для засолення сала та різного м'яса.

У Делятині є кіркут, де збережено багато надмогильних плит. Частина колись використовували для прокладання дороги, а сам кіркут не був обгородженим.

Моя прабабуся розповіла що до школи в Делятині, крім українців, ходили польські та єврейські діти. У 1887 в 2 школах навчання велося польською мовою, а в решта шкіл по селах українською. Діти, які не мали в що вдягнутися, або мешкали далеко від школи, звільнялися від навчання. В цю категорію попадали, перш за все, українські діти, що жили в убогих присілках.

Діана Майковська ТРОСТЯНЕЦЬ

Моє рідне село багате на свою історію, на людей, які залишили помітний слід не лише в житті села, але й у загальноукраїнському контексті. Ці діячі — справжні герої нашого краю, їхні життєві подвиги й внески у розвиток національної ідентичності заслуговують на глибоку повагу й вивчення. Особливо я хочу виділити особистість Олекси Михайловича Іванчука — людини, чий життєвий шлях вартий окремої уваги.

Олекса Іванчук народився 18 березня 1882 року в багатодітній сім'ї в селі Тростянець. Вже з юних років він проявляв неабиякі здібності й інтерес до народної культури, що в майбутньому визначило його шлях як етнографа, журналіста та активного громадського діяча. Його діяльність була тісно пов'язана з українським культурно-освітнім товариством «Просвіта», через яке він допомагав популяризувати українську мову, культуру та історію серед широких мас. Іванчук не тільки писав статті та матеріали для видань товариства, а й учителював у селах Тростянець та Річка, передаючи свої знання молодому поколінню.

З початком Першої світової війни в 1914 році Олекса Іванчук вступив до лав Українських січових стрільців (УСС). Він став одним з організаторів добровольців із Косівщини, показавши приклад відданості національній справі. Незабаром Іванчук отримав чин четаря (командира взводу) і активно брав участь у бойових діях. Його відвага й організаторські здібності допомогли йому зарекомендувати себе як одного з ключових лідерів у боротьбі за свободу українського народу.

З утворенням Західноукраїнської Народної Республіки Олекса Іванчук продовжив службу в Українській Галицькій Армії, де брав участь у боях проти польських та більшовицьких військ. Його життєва доля була тісно переплетена з важливими подіями в українській історії, зокрема боротьбою за незалежність у складні й драматичні часи.

На жаль, у подальшому його чекала нелегка доля. Радянські війська, після окупації Західної України, ув'язнили його, як і багатьох інших патріотів, що боролися за вільну Україну. Проте його діяльність і подвиги залишили глибокий слід у пам'яті нащадків.

Олекса Іванчук — це лише один із численних прикладів видатних людей мого рідного краю, чия боротьба й прагнення зробити свій внесок у становлення України залишаються живим символом національного духу.

Мій край, рідне село Тростянець, має глибоке історичне коріння. Цей регіон завжди був активним у національно-визвольному русі, а його мешканці відігравали важливу роль у формуванні української державності. Багато з них не тільки взяли до рук зброю для захисту своєї землі, але й своїм інтелектуальним та культурним спадком утвердили важливі цінності, що залишаються актуальними й донині.

Моя гордість за свій край зростає щоразу, коли я дізнаюся більше про його історію та про людей, які жили на цій землі. Село Тростянець — це не просто географічне місце, це невід'ємна частина великої української історії, де кожен камінь, кожна хата зберігає пам'ять про людей, які боролися за нашу свободу.

Анастасія Малій ГРАБОВЕЦЬ

У 1848 році відбулася селянська реформа, що сприяла активізації політичного життя в селі. У Грабовці з'явилися громадські організації, зокрема читальня «Просвіти» (1894 р.), яка стала центром культурного життя, а також важливим осередком для вирішення земельних і соціальних питань. Під час Першої світової війни село постраждало через жорстокі бої між австро-угорськими та російськими військами, що призвело до занепаду місцевого господарства. З початком листопада 1918 року в Грабівцях встановлено владу Західно Української Народної Республіки.

Українські січові стрільці, до яких долучались мешканці краю, відігравали ключову роль у боротьбі за незалежність у період 1914-1920 років. Вони неодноразово вели бої на території Галичини, включаючи Богородчанський район, в якому розташований Грабовець. Важливо зазначити, що січові стрільці боролися за національну ідентичність та свободу українського народу.

Для глибшого розуміння теми можна переглянути фільми про Українських січових стрільців, як-от «За Галич ішли на багнети!» або інші документальні проєкти.

Анастасія Мариневич МОЛОДКІВ

Село, в передгір'ї Карпат в межиріччі Великого і Малого Лукавця, вперше в згадується в 1474 році. Існує переказ, про пастуха із села Старуня, який в пошуку загублених овець натрапив у мальовничій долині між лісів і гір на джерело із солоною водою-соровицею. Через деякий час він прийшов сюди вже з товаришами і почав виварювати сіль. Незабаром біля джерела виросло поселення, в якому переважно проживала молодь. На протигагу селу Старуня, з якого прийшли

поселенці, нову осаду вони назвали Молодьків, тобто «поселення молодих людей».

Відомо, що у середньовіччі в Молодькові був великий господарський комплекс з виробництва солі. Високоякісну сировицю черпали з кількох криниць в центральній частині села. Завдяки швидкому розвитку соляного промислу у 1609 році селу було надано статус містечка. Управляли ним

і призначали жупників галицькі старости, оскільки населений пункт перебував у складі королівського домену.

У 1618-1620 роках містечко спустошили татари. В 1650-х роках великої шкоди селаварам завдали селянські повстання та татарські напади. У 1783 році австрійською владою на солеваріннях запроваджено державну монополію. Молодківський соляний промисел перестав давати очікувані

прибутки, тому солеварні закрили. Незабаром населений пункт втратив і статус містечка. Одна із криниць у центрі села діє дотепер. В різні роки на теренах села окрім соляної ропи добували ще й нафту, віск та сірку.

Молодків був також одним із осередків активного громадського життя краю. Крім «Просвіти» в селі діяли товариство «Січ», «Доріст»,

«Союз Українок». А на початку ХХ ст. в селі побувала Ольга Кобилянська.

В даний час населення становить 2600 осіб. На території села є школа I-III ступенів, дві церкви (православна та греко-католицька), десять закладів торгівлі. Через село проходить автодорога Креховичі-Надвірна, яка сполучає Буковель, Яремче з Манявським скитом, а також туристичний маршрут Яремче-Манява.

Громада села активно працює в напрямку відродження та збереження духовних і матеріальних цінностей. Облаштування соляного джерела є одним з багатьох напрямків пріоритетного розвитку території села.

Молодківські діалекти

Предмети побуту: Дзбанок – глечик, Під – горище, Поделко – коробка, Шпара – щілина, Корито – дерев'яна посудина для замішування тіста, Креденц – шафа для посуду, Скоківка – саморобна сопілка

Одяг: Півка – жіночий фартушок, Баюрці – пояс для спідниці, Довженка – довга чоловіча сорочка, Ромунки – жіночі черевички,

Петек – верхній одяг, пальто.

Інші слова-діалекти: Банувати – тужити, Маржина – худоба, Веселівка – веселка, Корчі – кущі, Паплюжити – обзивати, Хосен – користь, Газдувати – господарювати, Здибанка – зустріч, Скором – молочні продукти.

Прислів'я та приказки, що побудуть в селі: Язик мій – ворог мій, Чоловіка і жона – одна сатана, Ні пришити, ні прилатати, Не маєш свого – не треба й чужого, Хто високого літає, той низько сідає, Добрий сусід – найближча родина, Жінку бери не на вік, а на рік, З ким вінцем – з тим кінцем, Як не маєш свої краси, то у чорта не преси.

Яна Марусяк БОДНАРІВ

25 березня 1910 року народився Михайло Дяченко. Під час німецької окупації (листопад 1941 — вересень 1944), Дяченко перебував у рідному селі Боднаріві, куди переїхав із сім'єю після одруження, працював у Станиславі в товаристві "Сільський господар". Будучи студентом, у 1930 році стає членом ОУН. Після арешту Олексі Луцького 28 вересня 1933 року очолював осередок ОУН у Боднаріві.

У 1951 році за кордоном вийшла книжка Дяченка «Непокірні слова», що збрала всі відомі підпільні збірки. 1960 року в Турині вийшла в перекладі італійською мовою книжка вибраних підпільних поезій Дяченка - «Сором за боягузливе покоління». Односельці поставили в центрі Боднарова пам'ятник роботи Ігоря Семака, Михайлу Дяченку (та його побратиму-однолітку Олексі Луцькому) та назвали його іменем вулицю. Також і на його честь названа в Калуші «вулиця Братів Дяченків».

На мою думку Михайло зробив багато як для мого села так і для України, тому за його вчинки ми шановуємо його пам'ять. Та хочемо щоб молоде покоління знали історію нашого села.

Марія Мінько ТЛУМАЧ

Тлумач — маленьке місто на Прикарпатті з багатою і героїчною історією. Воно розкинулося на мальовничих берегах річки Тлумачик і стало свідком багатьох важливих подій, які вплинули на долю нашого краю та всієї України. Особливо визначним був кінець ХІХ — початок ХХ століття, коли тут активно розвивався стрілецький рух, що передвіщав відродження української державності.

Вивчаючи архівні документи та спогади старожилів, я відчула глибоку повагу до тих поколінь тлумачан, які в найскладніші часи зберігали свою ідентичність, мову та культуру. Мене зворушили історії про діяльність товариства «Просвіта», про

створення українських шкіл та читалень, про участь містян у визвольних змаганнях початку ХХ століття. Особливе захоплення викликала активна участь тлумачан у формуванні Легіону Українських січових стрільців. Той факт, що сотні молодих людей добровільно стали до лав українського війська, свідчить про високий рівень національної свідомості та готовність боротися за свободу України. Не менш вражаючим для мене став період Другої світової війни та повоєнних років. Героїчна боротьба воїнів УПА, зокрема успішна операція з визволення українських в'язнів у грудні 1944 року, демонструє незламність духу та відданість ідеї незалежності України.

Досліджуючи новітню історію Тлумача, я була приємно здивована тим, як місто зберігає пам'ять про своє минуле, водночас адаптується до викликів сучасності. Створення музеїв, встановлення пам'ятників, відродження церков та костелів – все це свідчить про глибоку повагу тлумачан до своєї історії та культури. Особливо мене вразила активна участь жителів міста у сучасних подіях національного значення – від Революції Гідності до захисту України в умовах російської агресії. Історії про тлумачан, які стали на захист країни, зокрема про Віталія Козака, який загинув під Авдіївкою, глибоко зворушили мене і змусили замислитися про неперервність традицій патріотизму та самопожертви.

Особливе місце в історії Тлумача посідає постать Івана Макуха — видатного громадського та політичного діяча. У 1907 році він відкрив у місті адвокатську контору та очолив повітовий виборчий комітет. Макух став справжнім духовним провідником тлумачан, організовуючи культурно–просвітницьке життя міста. За його ініціативи було відновлено діяльність місцевої «Просвіти», відкрито українську бурсу. Іван Макух активно пропагував ідею створення українського війська, тож коли у 1913 році постало товариство Українських січових стрільців, він негайно долучився до цієї справи. Завдяки його зусиллям у Тлумачі діяла одна з найактивніших стрілецьких організацій Галичини. Молодь завзято тренувалася, опановувала військову справу, готуючись стати на захист рідного краю.

З початком Першої світової війни у 1914 році сотні тлумачан добровільно вступили до лав Легіону УСС. Серед них були представники різних соціальних верств — селяни, ремісники, вчителі, студенти. Усіх їх об'єднувала любов до України та прагнення виборювати її свободу збройним шляхом. Роки війни стали важким випробуванням для Тлумача. Протягом лютого–червня 1915 року в околицях міста точилися запеклі бої між російськими та австро–угорськими військами. Місто неодноразово переходило з рук у руки. Внаслідок воєнних дій Тлумач був майже повністю зруйнований, залишилися лише окремі кам'яниці. Занепали промисловість, транспорт, торгівля.

Після розпаду Австро–Угорської імперії Тлумач увійшов до складу Західноукраїнської Народної Республіки. Іван Макух у цей період обіймав посаду міністра внутрішніх справ ЗУНР. Проте існування молодої української держави було нетривалим, і в міжвоєнний період Тлумач опинився у складі Польщі. Незважаючи на складні політичні обставини, українське культурне життя в місті не припинялося. У 1930–х роках у Тлумачі діяли 12 українських товариств, зокрема «Просвіта» і «Каменярь». Працювали три читальні, функціонували українські школи. Існувала навіть українська футбольна команда «Пробій».

Друга світова війна принесла нові випробування. У вересні 1939 року, згідно з пактом Молотова–Ріббентропа, Тлумач увійшов до складу УРСР. Під час німецької окупації загинула більшість місцевих євреїв. Після війни поляки були депортовані до Польщі. Післявоєнний період позначився боротьбою українського підпілля проти радянської влади. 20 грудня 1944 року сотня УПА «Змії» разом з курінним «Шрамом» і сотенним «Чорнотою» провели успішну операцію проти загону НКВС у Тлумачі та звільнили 45 українських в'язнів.

Сьогодні Тлумач постає перед нами як невелике, але значуще місто Прикарпаття, що є центром Тлумацької міської громади. Особливу увагу в Тлумачі приділяють збереженню культурної спадщини та пам'яті про героїчне минуле, що виявляється у різноманітних аспектах життя міста. Ключову роль у цьому процесі відіграє Музей етнографії та побуту, який став справжньою скарбницею місцевої історії та традицій. У його експозиціях представлені унікальні колекції, що розповідають про побут, ремесла, звичаї та обряди жителів Тлумащини від давніх часів до сьогодення. Не менш важливим осередком культурного життя Тлумача є музейна кімната Марійки Підгірянки – видатної української поетеси, педагога та громадської діячки. Хоча вона народилася не в самому Тлумачі, а в селі Білі Ослави неподалік, її життя та творчість нерозривно пов'язані з Тлумащиною. У музейній кімнаті бережно зберігаються особисті речі поетеси, її рукописи, видання творів та фотографії, що дозволяють відвідувачам відчувати дух епохи та глибше зрозуміти творчість цієї талановитої жінки, музейна кімната стала справжнім центром вивчення та популяризації творчості Марійки Підгірянки, чії вірші для дітей знають і люблять по всій Україні. Крім музейної діяльності, у Тлумачі ведеться активна робота з відновлення історичних пам'яток.

Досліджуючи історію Тлумача, я була вражена тим, наскільки тісно доля цього невеликого прикарпатського міста переплелася з долею всієї України. Від княжих часів до сьогодення Тлумач був і залишається важливим осередком українського духу та національної свідомості. Сьогодні, перед новими викликами, Тлумач продовжує писати свою історію.

Ірина Мицик ВІКТОРІВ

Я не зможу розказати про січових стрільців у своєму селі Вікторіві, так як немає інформації, але розкажу про щось інше, надіюсь, вас зацікавить. У моєму селі є стара церква, розташована на великому пагорбі на місці Миколаївського монастиря, що стояв тут за часів Давнього Галича. Також біля храму розташований дуб, якому вже 700 років. Є легенда, що під цим дубом відпочивали козаки Богдана Хмельницького, які в 1648 році йшли на з'єднання з повстанцями Семена Височана. Якщо їхати вздовж села, можна побачити пам'ятник воїнам УПА.

Оксана Монастирецька МАНЯВА

Мій рідний край – це с.Манява. Село знаходиться на Богородчанщині. Богородчанський район був не досить освітченим. Близько десятої частини населення знали грамоту. Перша архівна згадка про школи стверджує, що у Маняві у 1832р. була однокласова парохіальна школа. Тобто, місцевий парох (священник) мав своїм добровільним обов'язком навчати дітей своєї парафії грамоті (читати, писати, рахувати). Те ж саме було в 1854р., в 1874р. і 1895р. В 1906р. – в Маняві однокласова школа з українською мовою навчання. В 1912-1914 рр. однокласова школа, фундатори школи були Мусій Василь та Біберувна Лея. Для порівняння, в Богородчанах – школа етатова мужська і жіноча, 6 класів, язик викладовий – польський. В Солотвині - школа етатова 4 класи, мішана та однокласова і приватна євангелістська. В 1935р. в Маняві школа етатова, систематична чотири класи, о чотирьох учительських силах, утравкістична, мова викладова українська.

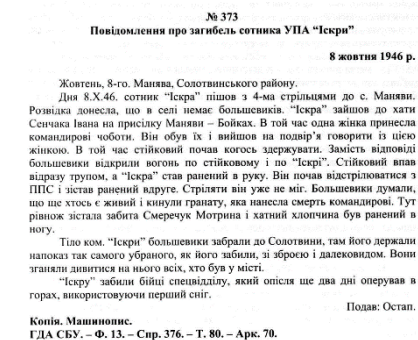
1939-41рр. школа 6 класів, директор Феданко Володимир, вчителі: Ружичка, Крушильницькі Валентина та Іванна Мих. та початкова школа. 1941-1943рр. школа 6 класів, директор Рашкевич Нестор Іванович, прибули вчителі: Дмитришин Василь, Беззуб'як Петро, Венгерчук Іван. В липні 1943р. на школу впала бомба – німці бомбили обоз – кінну валку С.Ковпака. 1943-1944н.р. – навчання не було. Книга "Розповідь про Маняву" І.М. Микитина містить багато інформації про село.

Розповім про боротьбу стрільців УПА. В березні 1944 року в лісі Лублінець на поляні Глухого розпочався повстанський військовий вишкіл, яким керував Богоносюк М. із Солотвини. На вишколі були добровольці із різних сіл тодішнього Солотвинського району. Через деякий час сюди прибув сотник "Іскра", він організував і очолив сотню УПА "Верховинці", яка стала діяти на теренах Солотвинщини. В травні 1944 року повстанці перейшли на вишкіл у великий лісовий масив Плоска між селами Манява, Кричка, Пороги і Яблунька.

Протягом даного часу аж до підходу німецько-радянського фронту сотня "Верховинці" вступала в бої та сутички із відступаючими німецькими та мадярськими військовими частинами в селах Манява, Гута, Пороги з метою здобуття зброї та амуніції яка була необхідною для повстанців, лави яких з кожним днем збільшувалися. Вела сотні боїв із бандами червоних партизан Кулагіна які прорвалися через Чорний Ліс та тероризували мирне населення навколишніх сіл.

При кінці грудня 1944 року "Іскра" організує другу сотню і очолює курінь "Сивуля". Склад куреня був таким: командир куреня сотник "Іскра", бунчужний "Буйтур", 1-ша сотня "Верховинці" командир "Бобик", 2-га сотня "Бистрі" командир сотні "Дуденко", після його загибелі 13 січня 1945 року сотню очолив "Вихор".

Пізніше до куреня "Іскри" було долучено сотню "Вивірки" яку було сформовано із залишків розбитого куреня "Благого". Кожна сотня налічувала біля 200 чоловік особового складу. Основна територія діяльності куреня –

Солотвинський район.

8 жовтня 1946 року на хуторі Бойки села Манява у хаті Сенчака в нерівному бою із гарнізонниками МВД із села Пороги, яких привів горами зрадник, героїською смертю гине курінний "Іскра" зі стрільцем "Чорноморцем" – Феданком Володимиром із

Солотвини та сестрою легендарного повстанця "Зуба" – Смеречук Мотриною.

Після смерті "Іскри" курінь очолив поручик "Бобик" який ним командував до 1947 року, коли було курінь розформовано та переведено командирів і стрільців в підпільну теренову мережу ОУН. Загинув поручик "Бобик" в бою із засідкою МГБ 19.08.1948р. в лісі Занога біля села Кричка.

Протягом своєї бойової історії з 1944 по 1947 роки курінь "Сивуля" та його сотні і чоти провели на території тодішніх Солотвинського і суміжних Перегінського, Богородчанського, Надвірнянського, Ланчинського і Яремчанського районів більше 100 боїв і сутичок з німецькими, мадярськими і московськими окупантами.

До найбільших боїв в яких брав участь курінь слід віднести: 24.08 1944р. великий бій сотень УПА за участю відділу "Іскри" із пограничниками НКВД на полонині Малиновище під час якого загинуло 9 повстанців і 40 енкаведистів.

04.02.1945р. в лісі біля села Парищі тодішнього Ланчинського району курінь "Іскри" вступає у важкий бій із облавниками МВД під час якого загинуло 40 повстанців, серед них два жителі Солотвини Богославці Дмитро та Іван, по стороні енкаведистів було 50 вбитих. 12.08.1945р. курінь розбиває станицю військ МВД в селі Волосів тодішнього Ланчинського району де було вбито 16-ох емведистів.. 01.09.1945р. курінь "Іскри" розбиває гарнізон МВД в селі Дзвиняч, вбито 17-ох ворогів, повстанці втратили 1-го вбитим.

15.11.1945р. курінь "Іскри" разом із куренем "Довбуша" наскочив на місто Надвірна в якому стояла залога військ МВД в кількості 2000 чоловік. Після кількогоднинного бою повстанські курені відійшли з міста в лісі. 02.01.1946р. курінь "Сивуля" звів великий бій із військами МВД на горі Клим біля села Пороги. В нерівному бою загинуло 3-оє повстанців і двох поранено.

Емведисти втратили 28-ох вбитими. Протягом березня 1946р. курінь "Іскри" вів важкі бої із облавниками МВД в кількості більше 1000 чоловік в лісах і горах біля сіл Манява, Гута, Пороги, Кричка, Бухтівець під час яких з обох сторін були поважні втрати та багато інших боїв і сутичок про яких можна багато писати.

Завдяки своїй успішній діяльності і вмілому керуванню бойовими діями сотником "Іскрою", його сотенними і чотивими, курінь "Сивуля" на той час рахувався однією з кращих бойових одиниць у Воєнній Окрузі УПА

"Говерла".

Хрест встановлений дорогою до Малиноща (іншими словами, дорогою до Манявського водоспаду)

Наталія Мухаїр КАЛУШ

Народилась я в місті Калуш, Івано- Франківської області. Як і більшість території нашої держави, воно також має особливе значення в історії національно-визвольної боротьби України. Це місто і його околиці стали свідками подій, пов'язаних із діяльністю Українських Січових Стрільців, які боролися за незалежність і свободу України на початку ХХ століття. Стрільці були не лише професійними вояками, але й культурними діячами, патріотами, які залишили слід в історії Калущини.

Чимало юнаків з Калуша та навколишніх сіл вступали до лав Січових Стрільців,

розуміючи важливість боротьби за свободу. Ці молоді люди відрізнялися надзвичайною патріотичністю, рішучістю та відданістю ідеалам української незалежності. Багато з них брали участь у важливих битвах, таких як бої на Маківці, під Галичем та інших ключових подіях Першої світової війни. Стрільці не лише захищали українські землі, але й створили важливі культурні та соціальні напрями, спрямовані на пробудження національної свідомості. Їхній вплив поширився на всі сфери життя тогочасної громади Калуша: від освіти до мистецтва.

Сучасна Україна знову перебуває в стані боротьби за свою територіальну цілісність і незалежність. Події, що розгортаються на сході України та війна з російською агресією, стали новим викликом для українців. Як і Січові Стрільці, сучасні воїни Збройних Сил України стоять на захисті своєї держави, демонструючи той самий героїзм, відданість і готовність віддати життя за рідну землю. Якщо порівнювати добу Січових Стрільців і сучасну боротьбу України, можна провести багато паралелей. Обидві епохи об'єднують прагнення до свободи і незалежності. Проте, якщо на початку ХХ століття боротьба була здебільшого проти зовнішніх імперських режимів, то сьогодні Україна протистоїть не лише зовнішньому ворогу, але й внутрішнім викликам — корупції, політичним кризам та інформаційній війні.

Також важливо відзначити, що сучасна Україна має більшу міжнародну підтримку. У часи Січових Стрільців українці були майже самотніми у своїй боротьбі, тоді як нині країна отримує допомогу від всього світу. Однак, так само як і сто років тому, головну роль у захисті держави відіграють самі українці, які стоять на передовій і захищають своє право на існування.

Людмила Недоходюк УСТЕРІКИ

Село Устеріки, розташоване серед мальовничих Карпатських гір у Верховинському районі Івано-Франківської області, зберігає пам'ять про події, що формували долю цього краю протягом століть. Історія Устерік є частиною загальної долі Гуцульщини, яка на зламі ХІХ і ХХ століть зазнала значних змін. Особливістю цього села є те, що воно стало свідком не лише загальнодержавних подій, але й ключових рухів, що сприяли відродженню української національної ідентичності та культури.

Після революційних подій 1848 року, що прокотилися Європою, відміна кріпосного права стала суттєвим кроком до покращення життя селян і в Карпатах. Як і багато інших сіл Галичини, Устеріки скористалися цими змінами для розвитку господарства та культури. Селяни, звільнені від феодальних зобов'язань, змогли приділити більше уваги своїм справам і брати активнішу участь у суспільному та національному житті. Цей період став поштовхом до розвитку національної свідомості серед українців, зокрема через діяльність культурно-просвітницьких організацій. У другій половині ХІХ століття Устеріки стали частиною руху національного відродження, коли все більше людей цікавилися своєю історією, мовою та традиціями.

В Устеріках та їхніх околицях народилися й діяли визначні постаті, які зробили значний внесок у розвиток української культури та національної свідомості. Наприклад, у сусідньому селі Криворівня у 1900 році митрополит Андрей Шептицький гостював у місцевого священника. Шептицький тоді проживав у "сонячній хаті" на пагорбі неподалік храму. У цей період митрополит написав працю "До моїх любих гуцулів", у якій використовував гуцульський діалект для спілкування з вірянами, підкреслюючи важливість збереження рідної мови та традицій. Його слова: "То, що Вам дедя тай неня лишили, то маєте своїм по смерті лишити. Мусите це боронити тай нічко з него ни змарнувати", стали заповітом для багатьох.

Село також відвідували й інші визначні українські діячі. Наприклад, Іван Франко та етнограф Володимир Гнатюк проводили тут свої літні місяці з 1900 до 1914 року,

досліджуючи місцеві традиції. У Криворівні часто відпочивав і Михайло Грушевський. Це перетворило регіон на культурний центр, де збиралася українська інтелігенція обговорення важливих питань національного розвитку.

Початок ХХ століття приніс в Устеріки активний розвиток громадських організацій, які займалися вихованням патріотичної молоді та підтримкою національної культури. Однією з ключових організацій став "Пласт" — український скаутський рух, заснований у 1911 році. Устеріки також приєдналися до цього руху: молодь брала участь у пластових заняттях, зокрема фізичному вихованні та ознайомленні з історією України. Поряд із "Пластом" діяли й інші організації, такі як "Січ" і "Сокил". Вони не лише розвивали фізичну підготовку, але й сприяли національному вихованню. Товариство "Січ", засноване на початку ХХ століття, готувало молодь до боротьби за незалежність України. "Сокил", що виник ще у ХІХ столітті, був одним із провідників національно-патріотичного руху серед гуцулів. Ці організації допомагали формувати свідомість молоді й громадську активність, об'єднуючи людей навколо ідеї національного визволення.

Під час Першої світової війни Устеріки зазнали значних втрат і руйнувань. Багато дорослих чоловіків було мобілізовано до війська. У 1919 році село спочатку окупували румунські війська, а пізніше — польські. У квітні 1920 року, в сусідньому Верхньому Ясеніві, спалахнуло повстання проти польських окупантів. Близько 600 селян зібралися для оборони, зводячи барикади, однак повстання було швидко придушене. Високо в горах було знайдено бункер, який, імовірно, був пов'язаний із цими подіями, однак точних підтверджень цього немає. Місце потребує реставрації, але на це необхідна значна сума коштів.

Мешканці Устерік брали участь в опришківському русі, і легендарний Олекса Довбуш також бував у цих місцях. До загону опришків Бойчука входив уродженець села — Кочерганюк. У 1812 році тут очолював опришків О. Недоходюк, а в 1816 році — С. Бельмега. У селі також знаходилася підземна кам'яна споруда, де тримали закованими в ланцюги опришків Довбуша перед відправленням їх до в'язниць у Кутах і Коломиї.

У другій половині ХІХ століття в Устеріках відкрилася перша школа, де першим учителем був Ліворський. У 1899 році, за розпорядженням церковного комітету, у селі відкрили школу з двома класами. Водночас у Верховинському районі ситуація з освітою була складною. Польська влада не приділяла належної уваги розвитку шкільництва, і школи почали виникати самостійно. Крім того, функціонували дяківські школи, де дітей навчали читати за букварями, які видавали в Києво-Печерській, Чернігівській та Львівській друкарнях.

Школа в Устеріках з'явилася в 1848 році, проте багато дітей не відвідували її через бідність. Згідно з австрійським законом 1899 року, діти, які не мали чого одягти або жили далеко від школи, звільнялися від навчання. Це стосувалося насамперед українських дітей, які проживали в бідних гірських куточках далеко від сільських центрів, де знаходилися шкільні класи. Навіть ті батьки, які могли відправити дітей до школи, часто не робили цього, через відсутність розуміння важливості освіти, волюючи сплачувати штрафи за відсутність дітей на уроках. Через це успішність учнів була низькою.

Після закінчення Першої світової війни шкільна освіта на Верховинщині почала поступово відроджуватися. Розпад імперій і зростання українського національного руху сприяли відновленню української освіти. Однак, після війни Устеріки знову опинилися під польською владою. Село перебувало на кордоні з Румунією, який проходив по Черемошу, і тут діяла прикордонна застава. У школі навіть була невелика тюрма. Основними предметами були читання Святого Письма напам'ять,

арифметика та письмо. Дисципліна була суворою: за непослух або помилки учнів карали різками або били по пальцях лінійкою.

Аліна Наконечна ДЕЛЯТИН

Назва мого краю – Делятин (до 1989 року- Ділятин) - селище міського типу Надвірнянського району Івано-Франківської області, яке є центром Делятинської селищної об'єднаної територіальної громади. Герб Делятина зображення топок солі фігурує на печатках містечка з ХІХ ст. і вказує на давні солепромисли, які сприяли розвитку Делятина. У 16 столітті значно зросло виробництво солі. Делятин успішно конкурував із столицею покутського солеваріння Коломиєю. Розвивались такі ремесла як пряжа вовни, ткацтво, шиття одягу, обробка шкір, виготовлення упряжі та взуття, виробництво молокопродуктів тощо.

Якщо піднятися з центру Делятина вгору на 600 метрів звивистою вуличкою, то одразу за приватними будинками на пагорбі відкривається неймовірна картина: понад сотню надгробків єврейського кладовища, що є одним із найбільших на Прикарпатті. Кіркути, так називають єврейські цвинтарі у західних областях України. Вони є культурною спадщиною громад та частиною історії нашої держави. На кіркуті збереглося понад 100 мацев. Частина з них у радянські часи використано для прокладання дороги, а сам кіркут не був огороженим. Сьогодні навколо цієї території є огорожа, деякі мацев повернуто на місце, а на брамі встановлено меморіальну таблицю.

До школи в Делятині, крім українців, ходили польські та єврейські діти. У 1887 році в Делятині в 2 школах навчання велося польською мовою, а в решта шкіл по селах українською. Згідно з австрійським законом діти, які не мали в що вдягнутися, або мешкали далеко від школи, звільнялися від навчання. В цю категорію попадали, перш за все, українські діти, що жили в убогих присілках Делятина на значній відстані від міського центру.

Мальовничі околиці містечка зачаровували багатьох художників. Уродженцями Делятина були такі видатні митці, як Йосип Ярошинський (1835-1900) та Фридерік Паутш (1877-1950). Довколишні краєвиди, ярмарок в Делятині, побутові сцени, колоритні портрети мешканців свого часу малювали Олекса Новаківський (1872-1935), Йосип Васьків (1895-1972), Антін Монастирський (1878-1916). Останній у Делятині часто зупинявся в гостинній садибі свого родича Петра Монастирського та його дружини, австрійської баронеси Ерні.

А ще в Делятині є краєзнавчий музей в якому представлені експонати, які знайомлять із побутом, культурою та історією Прикарпаття. Музей знайомить відвідувачів із історією Делятина та околиць, з особливостями культури та побуту мешканців. Присутні в музеї — стародавні ікони, картини та скульптури, давні знаряддя праці, національний одяг тощо.. Окрема кімната в експозиції присвячена Маркові Черемшині.

Ідея про заснування музею виникла в середині ХХ-го століття. Так, 1957 року члени літературного гуртка вирішили створити експозицію, яка б нагадувала людям про Марка Черемшину як відомого громадського діяча, правника. Саме тоді вдалося створити пересувну літературну виставку, яка згодом стала основою музейної кімнати.

Відремонтований краєзнавчий музей відкрився в Делятині у-вересні 2012 року. Свого часу у будинку, де нині музей, жив та працював відомий український письменник Марко Черемшина (Іван Семанюк). Цей дім належав засновнику і керівнику української радикальної партії, послу віденського парламенту і галицького сейму Миколі Лагодинському. У його адвокатській конторі на початку ХХ-го століття працював Марко Черемшина. Також в Делятині є пам'ятники Франку та Шевченку.

Денис Олексюк, учень 10 класу Калуської спецшколи **СТРІЛЕЦЬКИЙ СЛІД**

Українські Січові Стрільці залишили глибокий слід у мистецтві та літературі, де їхня боротьба, героїзм і патріотизм були оспівані, увічнінені та стали символами національного відродження. Вони є джерелом натхнення для багатьох митців, письменників і поетів, які прагнули відобразити їхню героїчну історію, національні ідеали та дух боротьби за свободу.

Українські січові стрільці стали першою українською національною військовою формацією у складі австро-угорської армії. Їх створення було відповіддю на політичні та військові виклики початку ХХ століття. На початку ХХ століття

українці Галичини, що перебували під владою Австро-Угорщини, активно шукали можливості для національного самовизначення. З початком Першої світової війни, коли Австро-Угорщина вступила у війну проти Російської імперії, українські політичні діячі побачили шанс для реалізації своїх національних прагнень. Українські січові стрільці стали символом національного відродження та боротьби за незалежність України. Їхній приклад надихав наступні покоління українців на боротьбу за свободу та самовизначення.

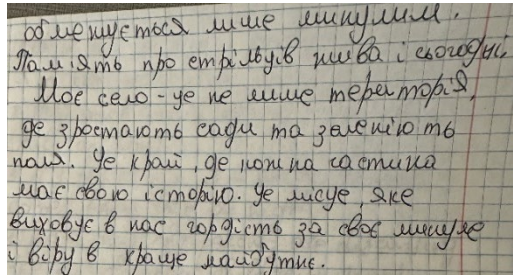
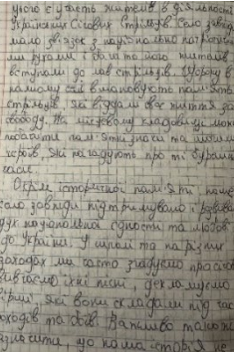
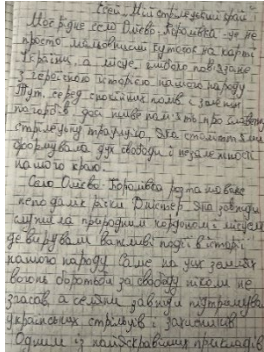
Історія створення Українських січових стрільців є важливою сторінкою в історії України. Вони стали першою національною військовою формацією, яка боролася за незалежність України, і їхній приклад продовжує надихати сучасних українців.

Люба Олексюк, мама Дениса ПРО УСС

Українські Січові Стрільці є однією з найвизначніших сторінок в історії України початку ХХ століття. Ця військова формація, створена у 1914 році, стала символом боротьби за національне відродження і незалежність України. У цьому есе я прагну розкрити значення УСС для українського народу та їхню роль у визвольному русі. На початку ХХ століття українці перебували під владою двох імперій — Російської та Австро-Угорської. Незважаючи на складні умови, у західноукраїнських землях активно розвивалося національне відродження. Галичина, будучи частиною Австро-Угорщини, мала відносну автономію, що дозволило українському рухові тут розвиватися. З початком Першої світової війни, серед галицьких українців виникла ідея створення власного війська, яке б могло відстоювати інтереси українського народу. Це привело до створення легіону Українських Січових Стрільців у серпні 1914 року. Незважаючи на обмежені ресурси, стрільці виявляли високу ефективність у бойових діях, що сприяло їхній популярності серед українського населення. Українські Січові Стрільці були не лише військовим, а й національно-культурним феноменом. Їхня діяльність сприяла піднесенню національної свідомості серед українців. Важливо відзначити, що багато з УСС мали високу освітню підготовку і були активними в культурно-освітніх заходах. Вони організовували концерти, вистави та лекції, які мали на меті підвищення національної свідомості серед населення. Після завершення Першої світової війни, багато учасників УСС продовжили боротьбу за незалежність України. Вони брали участь у створенні Української Галицької Армії та інших військових формувань, що боролися за утвердження української державності в період Української революції 1917-1921 років. Їхній досвід та патріотизм стали важливими факторами у подальшій боротьбі за незалежність. Українські Січові Стрільці залишили незабутній слід в історії України.

Вони стали символом національної боротьби і джерелом натхнення для майбутніх поколінь українців. Їхня відвага, патріотизм та самопожертва показали всьому світу, що український народ готовий боротися за свою незалежність і національні ідеали. Важливо зберігати пам'ять про УСС і вивчати їхню історію, щоб розуміти цінність свободи і незалежності, за які вони боролися.

Вікторія Паньків ОЛІЄВО-КОРОЛІВКА

Ірина Пастух РОГАТИН

Рогатин – перлина Івано-Франківщини, місто з багатою історією, що сягає своїм корінням у глибину століть. Його ім'я нерозривно пов'язане з героїчними сторінками боротьби українського народу за свою незалежність, зокрема, з діяльністю Українських Січових Стрільців.

Рогатин, розташований на мальовничих берегах річки Гнила Липа, протягом віків був важливим центром політичного, економічного та культурного життя регіону. Своїми вузькими вуличками, старовинними кам'яницями та величними храмами місто ніби шепоче про минулі часи, про події, що формували його обличчя. Історія Рогатина сягає глибокої давнини. Місто було важливим торговим центром, а його мешканці брали активну участь у формуванні української державності. Саме тут народилася легендарна Роксолана, яка стала улюбленою дружиною султана Сулеймана Пишного і мала значний вплив на політику Османської імперії. Однак, найяскравіші сторінки історії Рогатина пов'язані з періодом боротьби за визволення України. Саме тут, на рідній землі, українці виявили незламний дух і прагнення до свободи. Українські Січові Стрільці, відважні воїни, які стали символом боротьби за незалежність, залишили свій слід і в історії Рогатина.

В час польсько-української війни 1918-1920 рр. на території Рогатинщини точилися жорстокі бої. Перший корпус УГА розбив поляків на лінії Рогатин-Дунаїв і підійшов до Гнилої Липи. А вже 24 червня 1919 р. одинадцята бригада УГА зайняла Рогатин. Два стрільці, що загинули в цих боях поховані в могилі, на якій громадськістю Рогатина споруджено пам'ятник, але їхні прізвища невідомі

А ще у селі Підгороддя встановлено пам'ятник Дмитрові Вітовському. Дмитро Вітовський організував втечу М. Січинського із станіславської тюрми у 1911 р. Згодом був направлений сотником у легіон УСС. Як голова Військового комітету організував 1 листопада 1918 р. у Львові національну революцію "Листопадовий Зрив". В УГА отримав чин полковника. Після створення ЗУНР був призначений секретарем військових справ ЗУНР.

Сьогодні Рогатин пишається своїм стрілецьким минулим. У місті збереглися пам'ятники і меморіали, присвячені героям Української революції. Щорічно відбуваються вшанування пам'яті стрільців, які нагадують про їхній подвиг і спонукають нас до шанування національних героїв. Мешканці Рогатина з теплою згадують про стрільців, як про справжніх патріотів, які віддали своє життя за вільну Україну. Імена багатьох з них назавжди вписані в історію міста. Вони стали взірцем мужності, відданості та самопожертви для наступних поколінь. Історія Рогатина і стрільців – це не просто сторінки минулого, це живий приклад того, як любов до рідної землі, віра в свої сили і прагнення до свободи можуть об'єднати людей і надихнути їх на великі справи.

Отже, Рогатин став одним із осередків українського національно-визвольного руху. Місто було свідком формування стрілецьких куренів, які згодом брали участь у запеклих боях за волю України. Молодих хлопців, сповнених патріотизму, об'єднувало прагнення до незалежності. Вони мріяли про вільну і соборну Україну, готові були віддати за це найдорожче – своє життя. Сучасний Рогатин – це не лише місто з багатою історією, це місто, де жива пам'ять про героїчне минуле. Мешканці Рогатина зберегли традиції своїх предків і пишаються своїм містом. І нехай пам'ять про стрільців завжди буде жити в наших серцях, нагадуючи нам про те, що свобода не дається просто так, а завойовується ціною великих жертв.

Юлія Пенгрин РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

Українські січові стрільці відіграли ключову роль у національному відродженні України, сприяючи формуванню національної ідентичності та пробудженню самосвідомості серед українців. Це була організована військова сила, яка свідомо відстоювала ідею незалежності України. Формування УСС під час Першої світової війни не лише стало важливим військовим фактором, але й символом пробудження національної свідомості. Військові підрозділи УСС, що склалися з освічених і патріотично налаштованих українців, стали потужним рушієм для популяризації національної ідеї.

Зокрема, УСС активно популяризували українську мову, культуру та традиції, навіть перебуваючи на фронті. Вони створювали культурно-просвітницькі осередки, організовували літературні вечори, виставки та інші заходи, спрямовані на пробудження національної самосвідомості серед українського населення Галичини та Наддніпрянщини. Українські січові стрільці також зіграли значну роль у формуванні нових політичних еліт. Багато з них, пройшовши школу військової та політичної боротьби, стали лідерами національного руху в 1917-1920 роках. УСС продовжували боротьбу за українську незалежність і після Першої світової війни, беручи участь у боях за Українську Народну Республіку та інші державні утворення.

Одним із найвідоміших прикладів є Євген Коновалець, який, будучи командиром УСС, став засновником і лідером Організації українських націоналістів (ОУН). Його діяльність є наочним прикладом того, як вихідці з УСС продовжували боротися за незалежність України, формуючи нові підходи до національно-визвольного руху.

Українські січові стрільці мали потужний вплив на національне відродження України. Вони не лише відстоювали ідею української державності на полі бою, але й сприяли формуванню національної свідомості серед українців. Їхній вплив на політичну, культурну та ідеологічну сфери залишив глибокий слід у національно-визвольній боротьбі, і їхня спадщина стала однією з основ для подальшого розвитку українського державотворення.

Юлія Пішак ТОПОРІВЦІ

Мій рідний край, де пройшли дитячі роки, завжди був повний історичних подій, які не тільки формували його долю, але й ставали частиною національної історії України. Моє мальовниче село Топорівці, Коломийського району, Івано-Франківської області – це місце де кожен камінь, кожне дерево пам'ятає про наших прадідів, які стояли на захисті української землі, її культури, свободи та національної ідентичності. Особливо сильне місце у цій історії займають події, пов'язані зі стрілецьким рухом, який зародився тут ще у XIX ст - I половини XX століття.

Моя бабуся завжди любила розповідати історії про наше село, яке пройшло через багато випробувань та залишило незабутній слід в історії нашого краю. Її слова, наповнені гордістю та смутком, завжди змушували задуматися про героїчні часи наших предків. Вона говорила про той час, коли наш край був під польською окупацією, а всі українські національні товариства були заборонені. Про те, як народ, незважаючи на тиск та переслідування, продовжував берегти свою ідентичність, культуру і пам'ять про тих, хто боровся за волю.

Одним із символів цієї боротьби були січові стрільці. Їх імена бабуся вимовляла з особливим трепетом: Василик Григорій, Чупрун Василь, Фалик Міцьо, Ковблюк Іван, Пасічник Степан, Сливчук Василь. Ці люди, як і багато інших, віддали своє життя за те, щоб їхні нащадки жили вільно на своїй рідній землі. Вони билися за незалежність України, за її майбутнє, і часто їхні тіла залишалися безіменними в далеких могилах, розсіяних по полях битв. Польська влада не дозволяла навіть насипати символічну могилу на честь цих героїв.

Але під час німецької окупації, коли трохи послабилися обмеження, жителі села нарешті змогли здійснити свою мрію – насипати символічну могилу на честь січових стрільців. Ця могила стала місцем не лише для вшанування пам'яті полеглих, але й для збереження духу опору та національної свідомості. Навіть коли радянська влада намагалася стерти пам'ять про стрільців, розгортала могили та забороняла вшанування, наші люди не забули. Із здобуттям незалежності України ці славні традиції були відновлені, насипано нову могилу, встановлено пам'ятний хрест. Щороку на Святу неділю село вшановує своїх героїв, згадує їхні подвиги та молиться за їхні душі.

Кожен рік це свято об'єднує не тільки старших, які ще пам'ятають ці часи або чули про них від своїх батьків, але й молодь, яка дізнається про історію свого краю через ці події. Перед святом прикрашають хрест вінком із квітів, а після служби Божої люди колоною йдуть до символічної могили, несучи з собою прапори і квіти. Це момент єднання, коли всі, від малого до старого, віддають шану тим, хто віддав своє життя за свободу нашого краю.

Особливо пам'ятною є мить, коли присутні кидають квіти на могилу під час співу «Вічна пам'ять...». Це не просто формальність, це глибоке внутрішнє усвідомлення жертви, яку принесли стрільці, аби їхні нащадки могли жити в незалежній країні. Після панахиди люди разом моляться, згадуючи подвиги тих, хто віддав життя за Україну.

Одного разу, коли бабуся розповідала цю історію, вона раптово замовкла і сказала: "Ти знаєш, скільки зусиль докладалося, щоб це святкування стало можливим? У часи мого дитинства нас навчали шанувати цих героїв, і це давало нам надію, що одного дня наша країна буде вільною". І дійсно, ті люди, які стояли біля витоків «Січі» у нашому селі, дали поштовх розвитку національної свідомості. Одним із засновників сільської «Січі» був Андрій Мохорук, якого обрали кошовим на перших зборах у 1900 році. Ця подія стала переломною в історії нашого села, бо «Січ» не лише виховувала

мужність і патріотизм, але й формувала нове покоління українців, готових до боротьби за свою свободу.

Згадуючи ці часи, бабуся часто співала стрілецькі пісні, які, на її думку, найкраще передавали настрій того часу. Одна з її улюблених — "Їхав стрілець на війноньку". У ній йдеться про прощання стрільця зі своєю дівчиною, з батьківщиною. Це була не просто пісня, це було відображення тисяч доль молодих хлопців, які покидали свої домівки, йшли на війну і часто не поверталися.

Зрештою, бабусині історії не тільки про минуле. Вони напругу пов'язані з сучасністю.

Ті події нагадують нам, що кожне покоління має свою боротьбу, свої виклики. І хоч ті, хто зараз живе в Україні, не завжди беруть участь у боях, вони все одно продовжують боротьбу – за свою ідентичність, за мир, за право бути українцями на своїй землі. І пам'ять про стрільців, про їхню жертвовність і любов до батьківщини, дає нам сили і віру в те, що навіть у найтяжчі часи Україна буде жити і процвітати.

Тож коли наступного разу на Святу неділю я стану серед інших односельців біля могили січових стрільців, я знову подумаю про слова бабусі. І, можливо, разом із багатьма іншими співатиму: "Ой у лузі червона калина похилилася..." Не тому, що це просто пісня, а тому що це символ надії, символ непереможності духу українського народу, що пережив століття боротьби і зберіг любов до своєї країни, до свого стрілецького краю.

На світлині учасники січового свята – учні школи, яких підготувала Ганна Михайлівна Мохорук та церковний хор. Молебін за убієнними січовими стрільцями відправив священник о. Михайло у 2016 р.

Досліджуючи історію свого рідного краю, я звернулася до вчителя історії та місцевого священника, які допомогли мені краще зрозуміти важливі події минулого. Вчитель розповів, що у 1875 році під час виборів до парламенту Австрії було обрано послом уродженця села Тишківці Василя Цалковського, завдяки якому в нашому селі збудували школу та гмінну канцелярію.

Священник поділився спогадами про оселю Василика, в якій розміщувалися читальні товариства імені М. Качковського та «Народної Спілки», що відігравали важливу роль у просвітництві.

Старші люди розповіли про перші засновуючі збори товариства гімнастичного і сторожі огневої "Січі" в Топорівцях, які відбулися у 1900 році на Зелені Свята. Це була друга, після с.Завалля Снятинського повіту, "Січ" на Покутті. Кирило Трильовський вибрав Топорівці для заснування другої клітини "Січі" неспроста. Він добре знав, що в селі на той час вже діяли створені просвітительське товариство "Читальня", товариство "Читальня імені Михайла Качковського" і товариство "Народна Спілка". Тобто, в селі існувало три читальні, що було великою рідкістю на той час. На зборах виступили д-р Кирило Трильовський, Василь Стефаник, Лесь Мартович та інші. Вибрали старшину із десяти громадських активістів. Пізніше:

затвердили Статут "Січі" в Топорівцях в Галицькому намісництві, освятили малиновий січовий топорівський прапор.

Для поширення ідеї створення "Січей" в інших селах на всі топорівські фестини запрошувались делегації з довколишніх сіл, одночасно, топорівські січовики брали участь у всіх січових святах по окружних селах та в містах: Коломиї, Станиславові, Снятині. Гарний зовнішній однострій, дисциплінованість й фізична розвиненість сільської молоді в "Січах", наводили від самого початку їх заснування страх на польських дідичів і урядовців й почалися репресії. Тисячі розправ відбулося проти топорівських січовиків та сільської інтелігенції.

Коли пролунав клич про створення української армії - українських січових стрільців, - то з села зразу ж пішло 60 добровольців, з яких не один відзначився у боротьбі за волю і незалежність України. в тому числі - генерал-хорунжий Української Народної Армії, командант УГА - Гнат Стефанів.

Січова ідея для кожного топорівчанина є великою цінністю і дороговказом, бо вони боролися за рідну землю, маючи на той час своєї держави, та їх дух вічно житиме в наших серцях, як і невмирущою залишиться для нас "Січ" Топорівська!

Мій стрілецький край завжди був і залишається прикладом патріотизму, боротьби за справедливість і національну гідність. Історії, які передаються з вуст у вуста, з покоління в покоління, роблять нас сильнішими. Вони нагадують нам, що свобода ніколи не дається просто так — за неї завжди доводиться боротися, інколи навіть ціною власного життя.

Ця пам'ять, закарбована в наших серцях, дає нам силу продовжувати шлях, який розпочали наші предки. І саме тому мій рідний стрілецький край є не просто частиною історії, а й невід'ємною частиною майбутнього України.

Фото 1 побудовано школу у 1879 р. Фото 2 побудовано гмінну канцелярію у 1879р. Фото 3 Оселя Василюка, в другій половині якої розміщувались читальні - просвітительського, т-ва ім. М. Качковського і т-ва «Народна Спілка» у 1879 р.

Анастасія Плавюк ВИЖНИЦЯ

Мальовниче містечко Вижниця розташоване в Чернівецькій області, що має цікаву історію. Найдавніші згадки про Вижницю датуються 1158 роком, де місто описується як невеликий поселок на річці Черемош. У 1848-1849 роках вижницькі селяни активно брали участь у повстанні проти феодалізму під проводом Лук'яна Кобилиці. У 1855 році Вижниця отримала статус повітового центру. Місто неодноразово страждало від стихійних лих, зокрема від річки Черемош, яка часто виходила з берегів під час літніх дощів, затоплюючи прилеглі поселення. Особливо руйнівною була повінь 1895 року, яка майже повністю знищила будівлі, розташовані біля річки. Цю трагедію використав поміщик Рей, який почав продавати потерпілим мешканцям невеликі земельні ділянки на височині за високу ціну, створивши таким чином район, відомий сьогодні як Нова Вижниця (поблизу лікарні). У 1909 році велика пожежа знищила значну кількість будинків.

Під час Першої світової війни місто зазнало значних руйнувань, оскільки неодноразово переходило під контроль різних військових сил. Більшість будівель була зруйнована, а населення скоротилося до 500 осіб. У 1905 році у Вижниці була

заснована крайова школа різьбярства, токарства та металевої орнаментики, яку відвідували 20 дітей. Вчителями в школі стали відомі гуцульські різьбярі Василь Шкрібляк, Василь Девдюк, Марко Мегеденюк і Федір Гнатюк, чії вироби здобули визнання далеко за межами регіону. Отже, у середині XIX ст. місто стало важливим торговим і культурним центром.

У другій половині XIX – першій половині XX століття Вижниця дала світові низку визначних особистостей, які зробили значний внесок у розвиток культури, освіти та національно-визвольного руху.

Одним із найвидатніших представників Вижницького краю був Юрій Федькович, український письменник, просвітник та громадський діяч, який у 1869-1872 роках працював інспектором шкіл Вижницького повіту. Він активно сприяв розвитку освіти та національної свідомості серед місцевого населення. Також важливою постаттю був Корнило Устиянович – художник і письменник, який певний час жив у Вижниці та впливав на культурне життя краю (1839-1903). Тут народився польський художник Юліуш Косак (1824-1899), а свої дитячі та юнацькі роки провела польська художниця Ганна Чарториська.

Серед діячів українського національно-визвольного руху варто відзначити місцевих січових стрільців. У роки Першої світової війни і боротьби за незалежність України січові стрільці відігравали ключову роль у збройних змаганнях проти австрійської, а згодом і радянської влади. Їхній внесок у збереження національної ідентичності та відстоювання прав українського народу не можна переоцінити. Одним із відомих представників був Дмитро Вітовський, хоча він походив із іншого регіону, його діяльність тісно перепліталася з Вижницею, оскільки тут формувалися підрозділи стрільців.

Вижниця також стала центром релігійного життя. Тут служили впливові священники, які підтримували місцеве населення не лише духовно, а й культурно, зокрема організовуючи школи при церквах та підтримуючи українську мову. Крім того, багато освітян і культурних діячів походило з Вижниці або мало тісні зв'язки з цим містом, зокрема різьбярі та митці, які навчалися в місцевій крайовій школі різьбярства.

Історія пластового руху, а також спортивних товариств «Січ» і «Сокіл» у Вижниці є важливою складовою національного відродження та фізичного виховання української молоді в період кінця XIX – початку XX століття. Ці організації не лише сприяли фізичному загартуванню, а й мали великий вплив на національне пробудження серед молоді Буковини.

Пласт – це українська скаутська організація, яка сприяє всебічному, патріотичному вихованню та самовихованню дітей і молоді на засадах християнської моралі. Основними завданнями пластунів були виховання молоді в дусі патріотизму, розвитку моральних якостей, здобуття практичних навичок і зміцнення фізичного здоров'я.

Загалом в Україні скаутинг з'явився у 1911 році. На Буковині Пласт було засновано в 1914 році, тобто Чернівці були одним із перших міст, які підтримали цей рух. Окрім того, пластові гуртки діяли також в Кіцмані, Вижниці та Вашківцях. У Вижниці пластовий осередок діяв з великою підтримкою місцевих освітян та духовенства. Тут, як і по всій Україні, пластуни організовували табори, походи, спортивні змагання, а також брали участь у культурно-просвітницьких заходах. Важливе місце займали вишкільні табори, де молодь отримувала не лише військові та спортивні навички, але й формувала глибоку національну свідомість. Особливу роль у розвитку Пласту у Вижниці відіграли вчителі місцевих шкіл, які підтримували молодь у їхньому прагненні бути фізично та духовно загартованими.

Однак після Першої світової війни, коли Буковина перебувала під владою Румунії, патріотичні організації почали заборонятися, потім прийшла радянська влада, тому діяльність Пласту занепала.

5 травня 1900 року в селі Завалля (нині Снятинського району Івано-Франківської області) створили перше молодіжне спортивно-пожежне товариство під назвою «Січ», яке згодом стало осередком для військового вишколу та розбудови військових формацій українців, що боролися за створення Української держави.

Ідея створення спортивно-протипожежних товариств «Січ» належала адвокату Кирилові Трильовському, який на той час студював право в Чернівецькому та Львівському університетах. Водночас він займався політичною та громадською діяльністю. Основна мета «Січі» полягала в розвитку фізичного виховання серед молоді, підготовці до військової справи, а також у зміцненні національного духу. На початку ХХ століття осередки «Січі» поширились по всьому терені Галичини та Буковини, Закарпатті та в середовищі української еміграції в США, Канаді, Німеччині, Австрії, Чехословаччині. Перед Першою світовою війною на їх основі почали виникати організації для військового вишколу молоді – «Січові Стрільці». Уже 1913 року кількість «Січей» становила близько 900, вони нараховували приблизно 80 тисяч учасників.

У Вижниці товариство «Січ» виникло на початку ХХ століття і стало важливим центром фізичного загартування місцевої молоді. Члени організації брали участь у військових тренуваннях, влаштовували спортивні змагання, а також навчалися стрільбі й інших видах бойової підготовки. «Січовики» у Вижниці активно займалися просвітницькою діяльністю, організовували заходи з метою підняття національної свідомості. Серед найважливіших заходів, які проводило товариство, були масові святкування українських народних свят, зокрема Купала та Свята Покрови. Вони збирали велику кількість молоді та місцевих жителів, об'єднуючи їх довкола національних ідей і традицій.

Діяльність товариств «Січ», «Сокіл» та Пласту значною мірою вплинула на розвиток Вижниці в національному та фізичному аспектах. Завдяки цим організаціям місцева молодь отримала можливість займатися спортом, здобувати військові навички та формувати свою національну ідентичність. Вони також відіграли важливу роль у підготовці молоді до участі у визвольних змаганнях, зокрема у складі Легіону Українських січових стрільців під час Першої світової війни.

Перші громадські школи були створені з 1785 року рішенням Австрійського уряду. З 1869 р. по всій Австрійській імперії проводиться шкільна реформа. І за сприянням шкільного інспектора Ю. Федьковича, бо на той час він проживав у м. Вижниця і був інспектором народних шкіл, на основі закону і розпорядження міністра освіти від 20 серпня 1870 року почала працювати народна публічна школа у Вижниці. Було складено списки дітей, які повинні ходити до школи з 12 грудня. Спочатку школа була маленькою. Саме тоді і починали свій трудовий шлях Микола Білінкевич, Скворницький Адальберт, Григорій Туркевич – перші учителі школи.

Гордістю школи є її відомі випускники: доктор медичних наук Тарас Никула, академік, професор ЧНУ Олег Ангельський, народний артист України Назарій Яремчук, генерал Олександр Мельников і багато інших.

Переломним для школи був 1918 рік. Цього року замінено назву «Руська школа» на «Українська школа». А найбільш приголомшувача подія сталася 11 листопада, встановлення румунської влади. Проводиться румунізація шкільного навчання.

Крім української школи була ще гімназія. Влітку 1916 Вижниця перебувала у самому центрі військових дій. Під час подій червневої битви було майже зруйновано будинок гімназії, згоріла бібліотека. Негативний відбиток на навчально-виховний процес зробили небезпечна стрілянина, канонади, зменшення кількості учнів та учителів,

переміщення військових частин, хвороби, байдужість місцевого начальства.

Під час руйнівних боїв згоріло чимало помешкань та будівель. Хто мав можливість запрошували до себе на проживання потерпілих. До професора Павлусевича потрапив учень гімназії Опанас Шевчукевич, син виженського ткача. Восени 14-річного Опанаса і 5-річного сина Павлусевича покусав скажений собака. Багато зусиль доклав професор, але йому вдалося хлопців повезти на лікування і саме так був врятований майбутній скульптор, поет, лікар Опанас Шевчукевич, який став відомий у Європі у кінці 20-х років.

З 1994 року відновлена як Вишницька гімназія, яка була заснована у 1908 році, як перша на Буковині українська гімназія. (першою випускницею серед випускників гімназії 1994 року стала Білак Лідія Миколаївна – моя мама).

Ще одним освітнім осередком у Вишниці є «Будинок дитячої та юнацької творчості», в якому за румунських часів розташовувалося найпопулярніше у Вишниці кабаре. Вишницю неодноразово відвідували видатні діячі культури, серед яких Іван Франко, Леся Українка, Василь Стефаник та художник Іван Труш. 23 липня 1901 року на честь приїзду Лесі Українки влаштували концерт у найбільшому залі міста.

Юлія Пристай ПАСІЧНА

Село, в якому я народилася і живу, знаходиться на території Надвірнянщини Івано-Франківської області. Перша згадка про село датується 1612 роком. Село славиться своєю мальовничою природою та видобутком нафти та газу. У листопаді 2021р село здобуло перемогу у конкурсі та отримано відзнаку "Найгарнішого села України."

У Пасічні є багато визначних місць, які розповідають про історичне минуле краю та села. Вихідцями села є відомі люди, які впродовж свого життя зробили вагомий внесок в історії. Одна з таких людей, яка проживала та похована у селі Пасічна є Софія Галечко, санітарка, розвідниця, стрілець легіону УСС.

Напередодні Першої світової війни українці переживали добу всебічного підйому. Особливий статус мала Галичина, де діяло безліч громадських та молодіжних груп, товариств, котрі ставили на перше місце ідеї культурного й політичного відродження України. У цьому середовищі формувалась і Софія Галечко. Початок Першої світової війни започаткував формування модерної української нації: молоді люди були готові не лише воювати заради ідеї державності, а й віддати за неї життя. Софія відвідує санітарні курси Червоного Хреста, згодом зголошується до Боевої Управи у Відні, де проходить військовий вишкіл. Тоді дійшло до першої зустрічі з Оленою Степанівною, якій Софія сказала: «Пірвав мене стрілецький рух! Якщо Вас приймуть, то і я стану стрільцем. Нам треба діяти спільно!»

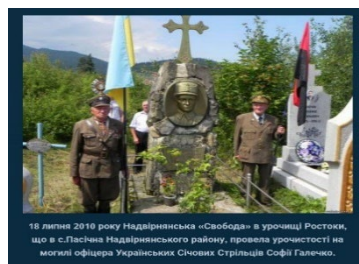
До легіону УСС Софія Галечко вступає 2 вересня 1914 року, як і решта підданих Австро-Угорщини, що не досягли призовного віку (студенти університетів Львова, Граца, Відня, гімназисти та жінки). Через день новобранці склали на Привокзальній площі у Стрию присягу й відбули на доукомплектування до сіл Горонда та Страбичів під Мукачевим.

Софія Галечко розуміла, що її подальше самоствердження в армії можливе лише за умови постійного самовдосконалення. У паузах вона читає підручники з військової справи, розв'язує тактичні завдання, що давались їй легко. Та навіть фаховість і досвід не допомогли українкам 1918 року, коли без подання причин їх звільнили з війська. Для Софії Галечко то був удар. Хорунжа не бачила майбутнього поза фронтом — удома її, як здавалось, не чекали, через хронічне запалення очей не могла студіювати й працювати, під час війни втратила важливі документи: університетський диплом, свідоцтво санітарної практики у шпиталях Граца.

Величезне напруження п'яти воєнних літ, безнастанна боротьба за своє місце у війську, брак підтримки серед колишніх бойових товаришів доправили Софію Галечко до краю відчаю.

У червні 1918 року Софії Галечко надають відпустку та натякають, що їй варто перейти на цивільну службу. В той час її посестра Гандзя Дмитерко переїжджає зі сотнею на Херсонщину. 31 серпня 1918 року, перебуваючи у знайомій учительки Ірини Підвисоцької в селі Пасічна, Софія Галечко, не зрадивши ані словом свого стану, під час купання у ріці Бистриця «попала у вир і не виплила». Поховано її в урочищі Розтока. 4 листопада 1990 року на її могилі споруджено пам'ятник: у кам'яній брилі вміщено бронзовий барельєф із зображенням Софії Галечко у військовій формі, зверху хрест, а знизу напис: "Хорунжа УСС Софія Галечко. 1891-1918. За Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ."

У селі відбувається обласний фестиваль повстанської і стрілецької пісні ім. Софії Галечко, цього року уже дев'ятий. Її могила віднесена до реєстру місць пам'яті Української революції. В Івано-Франківському міському центрі патріотичного виховання ім. С. Бандери драматичний гурток «МІФІЯ» представив виставу «Софія Галечко» за мотивами однойменного твору Миколи Угриня-Безгришного. Іменем хорунжої УСС названі вулиці у ряді міст України."

18 липня 2016 року Надвірнянська «Свобода» в урочищі Ростокі, що в с.Пасічна Надвірнянського району, провела урочистості на могилі офіцера Українських Січових Стрільців Софії Галечко.

Юлія Пуканюк ПАСІЧНА

Січові стрільці — це символ українського національного визвольного руху, який грав важливу роль у боротьбі за незалежність України в першій половині ХХ століття. У селі Пасічна, розташованому в Івано-Франківській області, ця тема займає особливе місце в історичній пам'яті місцевих жителів.

Січові стрільці були створені у 1917 році як військове формування, що складалося переважно з українців. Вони брали участь у багатьох битвах, прагнучи захистити права та інтереси українського народу. У цей період на території сучасної України відбувались значні зміни: розпад Російської імперії, боротьба за автономію, а згодом і незалежність.

У моєму селі місцеві жителі пам'ятають про тих, хто боровся за свободу та гідність українського народу. Багато з них стали героями, а їхні вчинки і подвиги передавались з покоління в покоління. Одною з таких героїнь була Софія Галечко, хоча вона тут не народилася, але її подвиги пам'ятають і до сьогодні, тому що 2 вересня 1914 року вона вступила до лав Українських січових стрільців і вже у 1916 році стала хорунжою. Пізніше перебувала в Коші УСС в Пісочній. У лютому 1918 р. звільнено її з війська.

Кінець життя Софії Галечко був справді трагічний. Її оминали ворожі кулі на фронті, а смерть ждала на неї у хвилях річки Бистриці. Вона втопилася в серпні 1918 р. коло села Пасічна, пов. Надвірна. Тут на цвинтарі є її могила. 4 листопада 1990 року на могилі Софії Галечко споруджено пам'ятник: у кам'яній брилі вміщено бронзовий барельєф із зображенням Галечко у військовій формі, зверху хрест, а знизу напис: «Хорунжа УСС Софія Галечко 1891—1918. За Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ». Також зараз на її честі названа центральна вулиця нашого села.

У Пасічній проводяться заходи, присвячені пам'яті Січових стрільців. Ці події слугують нагадуванням про важливість боротьби за незалежність і територіальну цілісність України. Місцеві навчальні заклади організують уроки історії, що допомагають молоді зрозуміти значення боротьби за свободу.

Марія Риндич ZHURAKY

Zhuraky is a picturesque village with its own history, monuments and people. Every corner is filled with silence, peace and harmony. The inhabitants are friendly and sincere, and the traditions are preserved and passed down from generation to generation. Mykola Vitvitsky was born on the sixteenth of May 1780 in the ancient village of Zhuraky, in a picturesque area, not far from the modern district center of Bogorodchany, on both sides of the rapid Bystretsa Solotvynska. At that time, Galicia was part of the Habsburg Monarchy. Nearby is the Manyava monastery, founded at the beginning of the seventeenth century, in which monks, in addition to spiritual matters, also engaged in beekeeping. Mykola Vitvytskyi made his greatest invention - a multi-story bell-shaped beehive in 1828. The upward narrowing of the cross-section of the two upper bodies made it possible for the bees themselves to choose the appropriate enlarged club cross-section before hibernation, and in the spring to automatically expand with an increase in the cross-sectional space.

Also Ivankiv Yuriy Volodymyrovych (1734-1899) is a doctor, supermolfar. Saved the village from the Black Death epidemic.

Соломія Росол ПАВЛІВКА

Село Павлівка, що розташоване на мальовничих землях Івано-Франківської області, має багату історію, пов'язану з боротьбою за українську незалежність, розвитком культурного життя та активною участю у національних рухах. Місце, де я виросла, є частиною важливої історії, в якій велику роль відігравали відомі країни, громадські рухи та символічні пам'ятники.

У Павлівці народилися і жили люди, які зробили вагомий внесок у національне відродження та українську культуру. Серед відомих постатей того часу варто згадати громадських діячів та культурних просвітителів, які своєю працею зміцнювали національну ідентичність і розвивали освіту та культуру. З них можна виділити письменників Табачина Тараса та Юрія Дем'яніва-Роїка, які описали ці події в книгах "На розпутьях велелюдних", "Над ворсколю-рікою", "До цілющої води", " У руках часу". Деякі з них емігрували, але не припиняли боротьбу за Україну, працюючи у діаспорі.

Павлівка не залишилася осторонь розвитку українських молодіжних рухів, зокрема Пласту, а також товариств «Січ» і «Сокіл». Ці організації займалися патріотичним вихованням молоді, вчили їх військової справи та готували до участі у визвольній боротьбі. Пластові табори, вишколи та збори відбувалися в околицях села, формуючи майбутніх лідерів нації.

Кургани-могили стрільців УГА, що розташовані поблизу Павлівки, є ще одним нагадуванням про буремні події початку 20 століття. Ці поховання символізують незламний дух борців за волю України, а також є місцем паломництва для тих, хто шанує історію та пам'ять про українських вояків. На в'їзді в село можна побачити велику братську могилу, де поховано воїнів УПА.

Сільський цвинтар зберігає могили як простих селян, так і видатних діячів, які зробили вагомий внесок у розвиток української культури, освіти та визвольних рухів. Особливо цінні могили тих, хто брав участь у визвольних змаганнях, зокрема стрільців, бійців УПА та інших патріотів.

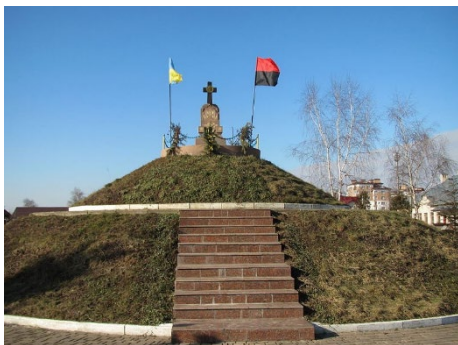
Село Павлівка – це не лише місце на карті, це частинка великої історії України, яка живе у пам'яті її мешканців, у курганах та пам'ятниках, у школах і традиціях. Мій стрілецький край продовжує виховувати нові покоління українців, які шанують своє минуле і будують майбутнє.

Вероніка Рочняк КРИХІВЦІ

Сьогодні я хочу поговорити про частинку своєї душі, про місце де я народилася. село Крихівці, яке зараз відноситься до Івано-Франківська та не вважається селом, але в свій час мало свою історію хоча й не велику. Наше село Крихівці – це маленька частинка України, частинка Галичини і має власну історію, свої звичаї і неповторний колорит.

Найдавніша письмова згадка про Креховці (теперішня назва Крихівці) датується 1427 роком. В історії села є багато яскравих сторінок. Відомо, що наш край до 1772 року перебував під Польщею, а місцевість в межиріччі Бистриці Солотвинської і Бистриці Надвірнянської у 17 столітті належала родині польських магнатів Потоцьких. Був панський маєток-двір і у Крихівцях. Панський двір знаходився в центрі села. Відомо, що у 1649 році на цей маєток був здійснений напад селянами навколишніх сіл. С.Пушик висловив гіпотезу, що до заснування села причетний козацький ватажок Креховський, який нібито воював у загонах відомого С.Височана. Зараз наше село модернізоване та сучасне, є школа, декілька садочків, різноманітні кафе та магазини, житлові комплекси "Калинова слобода". Але так було не завжди і ми пишалися добудуванням школи чи реставрацією церкви. Наприклад у 2007 році оновлено меморіальний комплекс «Вічна пам'ять борцям за волю України», де в граніті викарбувані імена всіх односельчан, які загинули в лавах радянської армії, вояків ОУН-УПА, січових стрільців. Пишається село новозбудованим приміщенням школи(зараз ліцею), яка з 1994 року стала середньою. Крихівецький ліцей став переможцем у двох конкурсах проєктів і програм

та отримав фінансування на їх реалізацію. До початку нового навчального року хол навчального закладу вдалося оновити завдяки участі у конкурсі проєктів і програм. Школа також частинка моєї душі, за всі роки які я там вчилася, я дуже полюбила це місце, та людей які мене навчали. Зараз я працюю в цій школі, і я щиро рада що мій перший досвід в професії вчителя я отримую саме тут.

Також Великий вплив на розвиток національної культури та освіти жителів того часу мала церква. З 1850 року в цьому

напрямку проявляє себе греко-католицьке єпископство у Станіславові та його деканати. Село Крихівці було одне з 20 парафій Станіславівського греко-католицького деканату. А ще історія бібліотечної справи в Крихівцях розпочалась разом із заснуванням у селі 1888 року читальні «Просвіти». У документах Центрального державного історичного архіву у Львові, у справі з приводу діяльності «Просвіти», вдалося встановити ім'я першого відомого нам бібліотекаря в Крихівцях – Василя Зорія, який входив до складу правління «Просвіти» 1908 року. Історія бібліотечної справи в Крихівцях розпочалась разом із заснуванням у селі 1888 року читальні «Просвіти». У документах Центрального державного історичного архіву у Львові, у справі з приводу діяльності «Просвіти», вдалося встановити ім'я першого відомого нам бібліотекаря в Крихівцях –

Василя Зорія, який входив до складу правління «Просвіти» 1908 року. І найзахоплююча історія про наше село, яку я розповідаю завжди коли мене питаються "А яка історія для тебе найцікавіша?" то це легенда нашого села, За народною легендою новозасноване село під час Великодніх свят несподівано пішло під землю – «крехнуло», як тоді

вигукували місцеві жителі, а на місці вирви утворилось болото. А єдине місце яке не пішло під болото це наша церква Успіння Пресвятої Богородиці. Зведена й освячена в 1805 р. дерев'яна церква розміщувалася вже на місці, де нині на крихівецькому цвинтарі є могила багаторічного пароха села – о. Іоанна Ісаєва. Вірогідно між 1782 р. і 1805 р. стара церква занепала, і вже на іншому місці було побудовано нову. Саме цей дерев'яний храм на початку цвинтаря й згорів у період Першої світової війни в 1916 р. від попадання снаряду, оскільки на околицях у цей час велись важкі бої. Під час пожежі чудом вціліли й залишилися неушкодженими царські ворота й дзвіниця. Нині саме ці царські ворота прикрашають храм. Із внутрішньої сторони на них є надпис: «Snysercz B. Klimowicz. 1873».

Також у Церкві збереглися два рукописні Євангелія старослов'янською мовою,

окремі церковні документи та книги. Але в 1916 р. із церкви на потреби австрійської армії було вилучено дзвони. Також ми багаті споктивною кар'єрою. У Крихівцях ще у 1930-х була створена футбольна команда

«Хортиця». Усі члени команди були не просто спортсменами, це були патріоти, члени ОУН. Тепер у селі діє футбольна команда «Крихівці», щонеділі проходять футбольні мачі на яких збирається все село, молодь та вуолівають за наше село. також упішно проходить навчання юних футболістів.

Я дуже люблю своє село, оскільки ми знаходимось дуже близько до центру Івано-Франківська мене дуже

часто запитують чи хотіла я б жити в центрі, я завжди впевнено відповідаю, що ні, це місце я надзвичайно люблю, асоціюється воно мені тільки з теплотою та щасливими емоціями і як каже директорка історико-географічного музею Крихівців "Бог, молитва, громада, культура, футбол-це ті кити на яких тримаються Крихівці".

Музей історії Крихівців

[Посилання](#) на наш Гурт - гармонія

<https://youtu.be/hp9YIPfhhk?si=hrKa7AidpxTN30I2>

Софія Савчак КНЯЗІВСЬКЕ

Це місце, де з'єднуються історія і сучасність, де кожна стежка пам'ятає кроки наших предків, які захищали свою землю. Це місце має особливу атмосферу, яка виховує патріотизм і шану до минулого.

Завдяки жительці Князівського Литвин Павлині Василівні яка написала книжку „Розповіді про Князівське» я можу розповісти про свій стрілецький край.

Близько 700 років тому в густих прикарпатських лісах неподалік великого природного скельного утворення, названого пізніше Павлівський Камінь, знайшли зручне і безпечне від кочівників місце для поселення перші жителі — засновники Князівського. Збудували хатини-землянки в тих місцях, де тепер урочища Гуков, Рипа, Аннин Писк, Заваль, Павловець, а також гора Ожиновата. Там росло багато грибів, ягід, малини та ожини. Тому існує версія, що найдавніша назва поселення, з котрого виникло наше село - Ожиновате. Наші далекі предки сіяли хліб на ділянках, відвойованих у лісу, розводили коней, корів, кіз і овець, полювали на диких звірів, займалися бджолярством . Ще і в наш час в урочищах Гуков, Аннин писк спостерігаються сліди давньої забудови. Жили люди в складних умовах, що не задовольняли всіх життєвих потреб. Тому, коли минули лихі часи, облюбували собі краще місце для поселення, де і земля родючіша, і струмок жебонить, і лісовий звір далеко. В західному напрямку пішли поселенці, котрі згодом заснували гірське село Дубшару, а в східному напрямку, де місцевість менш гориста і не покрита лісом, почали будувати село перші князівчани.

Князівське має площу 243 га, межує з селами Дубшара, Іванівка, Ясеновець, Цінева, Дуба і Підлісся. Знаходиться на відстані 12,5 км від районного центру Рожнятова. В селі 5 вулиць протяжністю 7 км, нараховується 300 господарських дворів, проживало 870 людей станом на 2000 рік. На території Князівської сільської Ради розташовані такі установи: ЗОШ І—ІІ ступенів з чисельністю близько 100 учнів, бібліотека, клуб, фельшерсько-акушерський пункт, дитячий садок «Малятко», приватна аптека.

Розкішна природа села Князівське приваблює до себе людей у будь-яку пору року: повноводні потоки Павловець, Цінівка, Ділок, Границя, Стримбляний потік, Семанькова криниця, Дідова криниця в урочищі Придаток, Джерельна вода в урочищі Кірниці, мінеральне джерело Іванове в урочищі Цінівка, мінеральне джерело Римакове в урочищі Передній Щовб. Всіх урочищ в селі близько ста: Чертіж, Розділь, Трипїття, Ясла, Сідло та ін. (більш повно їх назви збрала і записала Павлина Литвин (Василишин) в книзі «Розповіді про Князівське»).

«Споконвіку стоїть на сторожі села всім близький нам і рідний красень — Павлівський камінь», — про це величне природне скельне утворення, що знаходиться в лісі біля села. Під Павлівським каменем знаходиться велике джерело. Із цього джерела і витікає один із потічків Князівського, яке впадає у річку Дуба.

Зачарування чудовою природою Князівського передали у творах місцеві поети, художники, а також заслужений художник України В. І. Харченко, заслужений художник України П. І. Волик.

Всі радісні і трагічні події в житті села, а також окремих його мешканців, були увіковічені пам'ятними хрестами-оберегами, що в міцному захисному кільці тримають село Князівське. Їх налічується близько тридцяти. Князівчани й досі шанують їх, проходячи громадою з посвященням, кожного року під час Зелених св:

Краєвид з верха горішньої частини села.

З переказів жителів села, стало відомо, що в XVII ст. в с. Князівське була маленька дерев'яна церква, розташована на Васьилковім городі (від імені господаря Василя Павлишина, котрий поофірував своє поле на будівництво церкви). На протилежній від церкви горі

(урочище Кич'ирка) був перший сільський цвинтар.

Церква Святого Миколая села Князівське вперше згадується 1684 року про сплату 5 злотих катедратика (столового податку)[6], далі — у реєстрі духовенства, церков і монастирів Львівської єпархії 1708 року.

За однією версією, у першій пол. XVIII ст. церкву розібрали і продали в одне з сіл нашого району, де вона була зібрана в попередньому вигляді, а гроші пішли на будівництво нової. За іншою версією — вона просто згоріла. В 1767 р. в селі Князівське розпочали будівництво нової церкви. Ліс, котрий став матеріалом на церкву, возили з урочищ Цінівка і Поляна, а поофірував його громаді заможний господар. 27 вересня 1771 р., як свідчать архівні документи, споруду висвятили як церкву Воздвиження Чесного і Животворного Хреста Господнього. Спочатку навколо новозбудованої церкви розмістили новий цвинтар, але за короткий час його перенесли в урочище Цінівка, де він знаходиться і донині. Цікаво розписана, гарно прибрана дерев'яна церква, а також кам'яна церковна дзвіниця, збудована громадою Князівського на поч. XX ст. є пам'ятками архітектури. На дзвіниці є 4 дзвони, які в різні історичні періоди поофірували церкві і громаді села князівчани Дяків Магда, Галащук Олекса, Іванишин Михайло, Василичин Мирослав. Імена дзвонів: Михайло, Роман, Василь, Андрій.

Великим болем у серцях наших односельчан відізналися події Першої і Другої світових воєн. Залишилося багато жінок-вдів, дітей-сиріт і осиротілих батьків. Вояки Першої світової війни пізнали світ, побувавши в різних країнах Західної і Східної Європи. І особливо боляче було кожному з тих, хто воював і потрапив у полон, бачити, що полонених усіх воюючих сторін після війни було повернуто на батьківщину, і тільки про українців ніхто не турбувався: в них не було своєї держави. Колишні вояки побачили конечну потребу створення власної держави.

Багато наших односельчан були членами ОУН і вояками УПА. Починаючи з 1942 р. точилася запекла боротьба з німецькими і радянськими загарбниками за створення незалежної Української держави. В цій нерівній боротьбі полягло багато синів і дочок, багато мешканців (за радянською термінологією названих «бандподсобниками») були виселені в райони Крайньої Півночі, Західного Сибіру, Далекого Сходу, Казахстану. Пізніше, ті з них, хто вцілів, все одно повернулись в рідне село Князівське, де сьогодні проживають їхні діти і онуки. А скільки молодих жителів нашого села загинули або пропали безвісти на фронтах Другої світової війни (1939—1945 рр.). На згадку про них у 1987 р. в селі споруджено пам'ятний знак. Після німецького полону не повернулися додому такі жителі села: Каменчук

Григорій, Литвин Григорій, Пасічник Микола, Кузан Григорій, Кузан Дмитро. Були молоді люди, котрих вивезли в час Другої світової війни на примусові роботи в Німеччину. З різних причин знайшли свій притулок в інших державах Микитин Василь, Кидик Іван, Озарів Павліна, Бойчук Марія, Павлишин Марія, Рабуцький Іван, Микитин Магда, Пасічник Іван, Андрієшин Василь, Дирів Степан, Дирів Микола, Михайлів Дмитро, Русаль Павліна і ін.

Торкнулось Князівського і таке явище, як еміграція. Ще на поч. ХХ ст. у 1905 р. виїхав з нашого села на заробітки в Канаду селянин, що був кравцем, Тимко Библів, разом зі своєю дружиною і п'ятьма синами. Більше ста років нічого про них не було відомо. Тільки у 2011 р. вдалося дізнатися про те, що нащадки Тимка — це успішні люди, вони проживають у Канаді і зберегли фотографію свого прадіда, мають великий інтерес до України і рідного села їх предків Князівського.

Доля розкидала в різні часи наших односельчан по цілому світу: США, Канада, Бельгія, Австралія, Польща, Чехія. В селі ще й донині пам'ятають цих людей — Магда, Анна і Петро Мельники, Кузан Прокіп, Попович Дмитро, Хайбиш Юрко, Павлишин Стефан, Василь і Гнат Іванишини, Максимонько Михайло, Литвин Ганна, Федір і Дмитро Прокопиви.

Не оминула Князівське і примусова колективізація, проведена радянською владою в 50-х рр. ХХ ст. Внаслідок чого, у людей відбирали землю, садиби, власність, сільськогосподарський реманент і зобов'язували після цього працювати в новоствореному колгоспі, оцінюючи працю людей дуже низько. Колгоспні будівлі споруджувалися з розібраних хат князівчан, котрих виселили. Паспорт сільським жителям забороняли видавати, його могли отримати тільки ті молоді люди, котрі погодились по т.з. комсомольській путівці поїхати працювати далеко від рідного села — на шахти Донбасу, на будівництво ГЕС і інші радянські проекти, фактично це також був завуальований спосіб радянської влади для виселення наших людей в далекий світ. А пізніше було підняття цілинних земель, будівництво Байкало-Амурської магістралі, розробка нафтових і газових родовищ Західного Сибіру і Крайньої Півночі — всюди пролягли життєві шляхи наших односельчан. Після створення незалежної Української держави і розпаду колгоспу, а згодом спілки селян, залишилися будівлі, котрі в даний час належать різним підприємцям, що створили різнопланові виробництва, даючи односельчанам та мешканцям сусідніх сіл роботу. Існує розповідь про те, що колись в давнину у XVIII ст. князівчани побудували перший сільський млин, на котрому мололи зерно на борошно для випікання хліба. Для цього селяни вручну прокопали канал між руслами двох потоків, що течуть по обидва боки села — Павловець і Цінівка, сполучили їх і на тому місці, котре й зараз бачимо в урочищі Цінівка, спорудили млин, який довго служив громаді села. В пізніші часи, можливо, через велику повінь, він зруйнувався, проте працездатність і організованість наших предків гідні наслідування і в наш час. Саме в згуртованості, дружбі і працездатності закладена сила громади Князівського, а талановиті і мудрі мешканці завжди будуть керівним ядром нашого села.

Як сказав Захар Беркут: «Доки будете жити в громадському порядку, дружно держатися купи, незломно стояти всі за одного, а один за всіх, доти ніяка ворожа сила не побідить вас».

Вікторія Савчин СПАДЩИНА УСС

Українські Січові Стрільці зробили значний внесок у розвиток національно-визвольного руху України, і їхній вплив простежується в різних аспектах політичної та військової боротьби за незалежність, що розгорталася в наступні десятиліття. УСС стали першою організованою українською військовою формацією, яка діяла під національними символами. Їхній досвід організації та ведення бойових дій став

основою для створення майбутніх українських армійських формувань. УСС відіграли ключову роль у піднесенні національної свідомості українців. Після Першої світової війни вони стали символом героїзму та національного відродження. Їхня участь у військових діях на стороні австро-угорської армії під українськими національними символами показала, що українці готові боротися за свої права та національні інтереси. Цей приклад став надихаючим для подальших поколінь українських патріотів. Досвід УСС у веденні бойових дій знайшов своє застосування в партизанському русі під час Другої світової війни. Багато з тих, хто був пов'язаний з УСС, пізніше приєдналися до Української Повстанської Армії (УПА), що боролася проти радянської та німецької окупаційної влади. Ветерани УСС принесли з собою досвід організації військових структур, тактики бою та ведення пропагандистської роботи, що було важливим для ефективної діяльності УПА. УСС стали символом незламності і відданості ідеї незалежності України. Їхній приклад був джерелом натхнення для багатьох поколінь українців, які боролися за свободу своєї країни.

Дарина Семанюк КОСМАЧ

Косма́ч — село на Бойківщині, в Івано-Франківському районі. Населення становить 1517 осіб. Село забудоване вздовж потоку Велика Маскова, що тече з заходу на схід. Річка бере початок із двох джерел понад селом, з-під гори, яку називають Зруби або Малий Верх. Два інші верхи цієї гори: Китван і Клива. З гори можна побачити інші села: на заході село Луква або Прислуп, на південний схід смт. Солотвин, на півдні — села Кривець та Раковець, а далі село Пороги, на сході — Дзвиняч, Жураки, Монастирчани, на північний схід — село Росільна. До села належать присілки Саджівки, Космачівка і Раків Потік. Також космачани умовно виділяють у селі ще Погарі та Луги. Перша письмова згадка про село є в джерелах за 1785-1788 років. З достовірних джерел відомо, що село почалося із присілку Космачівка. Річка перетинала гостинець і текла далі в луги і там закінчувалося село. До сімдесятих років ХХ століття в селі Космач лише одна вулиця мала власну назву — це Марина вулиця. Всі інші вулиці не мали найменування. Із покоління в покоління передавалася згадка про Марину, яка врятувала місцевих людей, направивши татарське військо в інший бік. Татари і турки вбили Марину (Мар'яну), а люди згодом назвали вулицю, на якій жила ця жінка, Мариною. Кожен житель Космача добре знає, що це найдавніша вулиця в селі. Доми були побудовані по обох боках сільської річки й вулиці, — так що воду з річки носили до хат як з однієї, так і з другої сторони. Криниць майже не було.

У лютому 1915 року на території Космача відбувся бій між російськими та австро-угорськими військами. У 1920—1930-х роках через важке матеріальне становище з села емігрувало понад 30 осіб. У липні 1943 року через село проходили частини партизанського з'єднання під проводом Сидора Ковпака. На 01.01.1939 р. в селі проживало 1430 мешканців (1415 українців і 15 поляків).

Церква Святого Дмитрія була збудована в 1869 році (перед тим була церква Заслання Св. Духа, яка згоріла в 1860 році), в 1904 році розбудували бабинець. Перебуває в користуванні громади ПЦУ, Богородчанське благочиння, Івано-Франківсько-Галицька єпархія ПЦУ.

Марія Семків СЕЛО БІЛЯ ПАВЛІВСЬКОГО КАМЕНЯ

Хто хоч раз побував у нашому казковому селі, той ніколи не забуде вічнозелені ялинові і смерекові ліси, голубі потоки, цілющу воду криниць, поля із пахучими травами, красиві будинки і привітних, щирих людей. Близько 700 років тому, тікаючи від монголо-татарських орд, в наших лісах знайшли порятунком перші поселенці. Свої хатини-землянки вони побудували в тих місцях, де тепер урочища Гуков, Рипа, Ожиноватий. Тому давня назва нашого села, як стверджують старожили, — Ожиновате. Навіть у наш час в урочищі Гуков можна побачити сліди давньої забудови, також серед лісів трапляються безлісі ділянки землі, на яких, ймовірно, колись сіяли хліб наші

предки. Недалеко від Рипи є урочище Аннин Писк. Існує переказ про те, як одного разу тут з'явилися татаро-монголи і викрали найвродливішу дівчину — Анну. Її намагався врятувати юнак Стась, та сам загинув від рук ординців. Нічого не змогли вдіяти люди. І ще довго в шумі лісу причувався їм Аннин голос писк, плач за рідною домівкою дівчини, яку насильно повезли в чужі краї. З тих пір це урочище під Рипою називають Аннин Писк, а місцевість неподалік — Сасеве (Стасеве) Поле.

Наші давні предки сіяли хліб на ділянках, відвойованих у лісу, де тепер Дубшарське пасовисько, розводили кіз і овець, полювали на диких звірів, займалися бджолярством. За урочищем Павловець, над Підліссям, знаходиться Лесів Город. Колись він був обгороджений латами, там була стайня для овець. Мій батько ту стайню пам'ятає (у 20-х роках ХХ ст. вона ще стояла). То було таке незахідне місце, де можна було переночувати, сховатися від негоди. Розповідають, що колись у тій стайні навіть ночував Олекса Довбуш зі своїми хлопцями. Протягом багатьох років люди жили в складних умовах, які не задовольняли всіх життєвих потреб. Коли минули лихі часи, вони облюбували краще місце для поселення, де і земля родючіша, і струмочок жебонить, і лісовий звір далеко. Перші хатини з'явилися у тих місцях, де тепер урочища Розділь, Заваль, Задній і Передній Щовб місця затишні, та й потік близько.

Мабуть, кожен (і неодноразово) замислювався над тим, звідки така назва села Князівське? Старожили розповідають, що в ХVІ столітті польський король за вірну службу подарував ці підкарпатські землі одному зі своїх воїнів князю Яну Ясеновецькому. Звідси й назва трьох сусідніх сіл – Князівське (від «князь»), Іванівка (розмовне Янівка — від імені Ян) і Ясеновець (від прізвища Ясеновецький). Історик Петро Сіреджук стверджує, що перша письмова згадка про Князівське датується 1592 роком¹. Князівське межує з селами Дубшара, Іванівка, Ясеновець, Цінева, Дуба і Підлісся. Нумерація осель починається з горішнього кінця. Територія Князівського у наш час займає 243 га. В селі 5 вулиць протяжністю 7 км, воно знаходиться на відстані 12,5 км від районного центру – Рожнятова.

У трикутнику лісового масиву, приблизно на однаковій відстані від трьох населених пунктів сіл Князівське, Підлісся і Дуба - знаходиться природне скельне утворення, прозване в народі Павлівським каменем. А славетне воно тим, що, за легендою, з цього місця розпочалося запровадження християнства серед жителів Карпат. Кажуть, одного разу сюди примандрував проповідник на ім'я Павло і почав людям розповідати про Ісуса Христа, його мученицьку смерть і дивовижне воскресіння. Звісно, спершу язичники не повірили йому. Розлючений натовп хотів каменувати Павла, але старійшина не дозволив вчинити самосуд, мовивши при цьому: «Іди від нас з миром і більше ніколи не приходи». Невдовзі горяни дізналися, що проповідник оселився на

скелі. Хтось підбуривав людей убити його, та коли вони вибралися на скелю, побачили змореного від голоду, дуже схудлого чоловіка. Всіх дивувало одне: як він зміг стільки днів прожити без їжі? Павло відповів: «Я вірю в Ісуса Христа, він мені дає духовну їжу». Ніхто тоді не розумів, що ж то воно таке «духовна їжа». Почали проповідника розпитувати. Він пояснював, наводив приклади, як Син Божий закликав любити ближнього, творити добро і противитись злу. А коли люди почули, як Ісус зцілював калік і навіть оживляв мертвих, то сказали: «Якщо він, твій Бог, всемогутній, то нехай зробить так, аби на цій скелі з'явилася вода». Павло підняв руки до неба: «Вислухай мене, Боже, єдиний і милостивий, що єси на небі і на землі, й покажи цим невірним Свою силу і міць». І сталося диво: в одному місці кам'яна порода почала осідати, утворюючи заглибину, яку до країв наповнила чиста і прозора вода. Всі почали пити студеницю з отої кринички, але вона не міліла, а щораз наповнювалась. Тоді поселенці повірили проповідникові і незабаром всі як один охрестилися у гірській річці, яку назвали Павловець на знак того, що річка витікає з-під Павлівського каменя. Отже, за першою версією, котру оприлюднив журналіст Іван Миколайович Іванишин, камінь названий на честь проповідника Павла.

Друга версія така: назва походить від імені сина Яна Ясеновецького, Павла, який, гарцюючи на баскому коні, зірвався разом з ним у прірву. В пам'ять про відчайдушного юнака і його трагічну загибель камінь назвали Павлівським.

Третя версія пов'язана з легендарним ватажком опришків Олексою Довбушем. За переказами, він любив воду зі скельної кринички, що на Павлівському камені: вона додавала йому сил і відваги. Неодноразово зі своїми відважними месниками Довбуш влаштував тут привал, прямуючи до свого пристановища в Бубнищі (відомому нині як скелі Довбуша). Можливо, сам Олекса Довбуш назвав камінь Павлівським на честь свого бойового побратима Івана Павлівського, що був родом із Князівського. В саме ж село опришки не наважувалися заходити, боячись, аби шляхтичі не влаштували їм засідку. Одного разу шляхтичі все ж підстерегли опришків, коли ті зупинилися на відпочинок під Павлівським каменем. Вони хотіли знищити загін Олекси Довбуша, проте надворі була ніч. Поляки оточили народних месників і стали чекати ранку. Щоб приспати увагу ворогів і дати побратимам можливість утекти з ворожого оточення, Іван Павлівський цілу ніч грав на скрипці. За цей час всі опришки на чолі з Олексою Довбушем втекли Іван залишився сам. Ціною власного життя він врятував своїх побратимів. За четвертою версією, камінь носить ім'я господаря, що володів цим лісовим угіддям. На Павлівському камені є різні позначки можливо, ще до християнського походження. Подібний камінь Сторож, що стояв при вході в підкарпатське село Тухля, описав І. Франко в повісті «Захар Беркут». Є камені поблизу сіл Лецівка, Ріпне. Ймовірно, вони мали у наших давніх предків-язичників культове призначення.

Розташований Павлівський камінь поблизу лісового урочища Погар. Під час нападів татаро-монгольських завойовників тут переживували жителі навколишніх поселень. Та яничари довідались, де знаходяться люди, і вирішили захопити їх в полон. Горяни, не знайшовши іншого виходу, підпалили смерековий ліс, і густий їдкий дим та всепожираюче полум'я перешкодили ворогам дістатися до Павлівського каменя. Оту погорілу місцину й назвали Погарем. Батько розповідав, що колись на Павлівському камені була важкодоступна печера. Можливо, її зруйнували, коли в кінці XIX ст. брали камінь на будівництво дзвіниці. Досліджуючи написи на хрестах, я звернула увагу на те, що стародавні хрести монолітні вони витесані з величезних скельних брил, які в нашій місцевості є тільки в урочищі Павловець. Крім того, відомо, що коли в 1934 році у Князівському почали будувати двоповерхову школу, камінь на фундамент брали з-під Павліця. Та й окремі господарі з села камінь на

фундамент брали там само. Значить, в давнину це скельне утворення було значно більшим, ніж дійшло до наших днів. Більше двадцяти років тому під час будівництва трансконтинентального газопроводу Уренгой-Помари-Ужгород цю унікальну ну скелю мало не знищили. Проектом передбачалося проходження труб якраз через місце, де височів Павлівський камінь. Вже навіть підготували вибухівку, щоб його підірвати, а відтак потужним бульдозером змістити багатотонні брили. Напевно, так би й вчинили, але, на щастя, на цій ділянці траси газогін споруджували чеські будівельники. Вони й запропонували внести зміни в проєкті, щоб обійти природну перешкоду. Спершу проєктанти в Москві заперечували, а потім все ж таки погодилися змінити напрям траси при умові, що всі додаткові витрати на спорудження «об'їзду» візьмуть на себе самі будівельники. Отож, за те, що скеля залишилася на тому ж місці, де і була споконвіку, маємо завдячувати чехам.

Нині на Павлівському камені будь-якої пори року можна зустріти численних туристів, краєзнавців, науковців і просто любителів та шанувальників природи. Сюди люблять ходити і дорослі, і малі, гості нашого села. У релігійні свята, особливо на Івана, на вершечку скелі розпалюють вогнище, докруз якого веселиться молодь. Доброю традицією для юнаків і дівчат стало приходити на Павлівський камінь під час проведення свята останнього дзвоника, випускного вечора в школах навколишніх сіл. Тут легко дихаєш, по-особливому мислиш, відчуваєш незримий зв'язок зі своїми далекими предками і ніби заряджаєшся їхньою життєдайною енергією для звершення добрих справ.

Зачарований природою Князівського (про що свідчать його художні полотна) заслужений художник України - Павло Іванович Волик (народився 1940 року в смт Котельва Полтавської області). У 2004 році він гостював тут у своїх сватів — директора школи Головчак Івана Йосиповича та його дружини Головчак Павліни Васи-лівни - і намалював ряд пейзажів нашого села: «Зима в Карпатах» (2004 р.), «Намело» (2004 р.) — на цих картинах зображена зимова велич карпатських лісів; «Бойківська хата» (2004 р.) — це родинне гніздо Тодоренко О. М., де вона проживала колись зі своїми батьками (до річі, цю хату вже розібрали); «У Князівці» (2004 р.) - на картині відтворена архітектурна пам'ятка XVIII ст. — церква Воздвиження Чесного Хреста, на задньому плані картини зображений будівельний

матеріал на нову церкву; «Павлівський камінь» (2004 р.) — художник на своїй картині зумів одухотворити цей прадавній символ дохристиянських часів: камінь постає перед нами у вигляді фантастичного птаха, який, згадуючи все, що відбувалося в цих околицях у попередні століття, впевнено і спокійно дивиться в майбутнє.

Лідія Сидорів СЕРЕДНЕ

Село Середнє, розташоване в Калуському районі Івано-Франківської області, має багату історію та культурну спадщину. Це мальовниче село розташоване на берегах річки Сівка, оточене височинами Свята гора, Відгорі, Камінець та Верхні Помнери Перша писемна згадка про село Середнє датується 1444 роком. Протягом століть село було свідком багатьох історичних подій, які вплинули на його розвиток та культуру. Назва Середнє, скоріш за все, походить від злуки двох річок – Сівки та Болехівки. Хоча існують легенди щодо назви села. Перша з них гласить, що коли був бій між поляками і волохами (молдаванами) в XIV столітті, то середина січі (жорстокої битви) проходила якраз посередині стику двох рік – Сівки та Болехівки. Ще й тепер можна здогадатися, що цей стик був якраз біля теперішнього моста, бо Сівка текла тим же річищем, де тепер Стара ріка, що відокремлює урочище „Межимлинівки" від „Греблі". Друга

легенда більш сучасна. Вона придумана покутниками. Їх проповідники твердять, що Середнє - це середина світу, більше того центр Божого світу і найбільш святе місце усієї Землі.

На гербі села авторства художника Ігора Бойковича – семистовбутова сосна на зеленому щиті, що символізує надію, достаток, свободу і радість, а також трав'яні луги. По обидва боки розміщено два символи гір: Свята гора і гора Камінець. Вони з прадавня були економічною основою села Середнього. З підніжжя Святої гори з давніх часів люди добували рідкісну глину і червоний пісок. А на горі Камінець були промислові копальні алебастрового каменю. Між двома горами зображена річка Сівка, на обох берегах якої і розташоване село. Річка визначає плин часу, а її шум — розмову, послідовність розвитку. Сосна із сімома стовбурами, що проростають із одного стовбура-основи – дерево-пам'ятник, хоч і штучно створене, але належить до див природи. Одночасно в геральдиці дерево — це символ родючості, процвітання, достатку. В нижній частині гербового щита — джерело, що б'є на вершині Святої гори. Про цілющі властивості води з цього джерела люди знали здавна. Лікували цією водою різні шкірні захворювання, хвороби очей. Щитотримачем герба служить вінок із колосся пшениці і дубового листа. Вінок обвитий стрічкою голубого кольору. Корона герба складена із колосся пшениці.

Середнє відоме своїми культурними традиціями та звичаями. Одним із найвідоміших уродженців села є Олесь Бабій, український письменник, літературознавець та автор гімну ОУН «Зродились ми великої години». Він народився 17 березня 1897в багатодітній, але заможній родині Йосипа і Катерини Бабіїв. З малих літ батьки побачили в синові хист до науки. Закінчивши парафіяльну однорічну школу в рідному селі, він прагне даліше здобувати освіту, заради цього його батько навіть продає поле. Олесь продовжує своє навчання у Войнилівській чотирикласній школі, а згодом - у Стрийській гімназії.

На початку серпня 1914 року розпочалася Перша Світова війна. Російські війська швидко захопили Галичину. До австрійського війська були мобілізовані майже всі середнянські чоловіки призовного віку. Багато з них з війни не повернулося. Великих боїв за Середнє не було, але під час австрійського наступу у 1915 році загинуло кілька десятків австрійських жовнірів, які були поховані біля старої школи, а потім перепоховані в нижній частині Середнянського цвинтаря.

У Стрию прийняв присягу Легіон Українських січових стрільців. Австрія обіцяла Галичині автономію і всіляко заохочувала галичан „визволяти Україну від московських кайдан". У цей стрілецький легіон записувався Олесь Бабій, але в складі 9 полку піхоти був переправлений на італійський фронт. Після запалення легень звільнений від проходження фронтової служби і в середині листопада повернувся на Україну. В рядах УСС воював ще один середнянин – колишній австрійський офіцер, юрист за професією Михайло Юркович Фариняк. Сотник Фариняк загинув в бою під час переправи через Дністер біля села Старий Мартинів, разом з ним поліг і його ад'ютант. Обоє їх ховали взимку 1915 року біля Мартинівської церкви. За роки радянської влади могилу було знесено, а останки героїв перепоховані на цвинтарі у спільній могилі.

Після завершення війни в 1918 р. розпалась Австро-Угорська імперія і на її місці почали утворюватись нові держави. 1 листопада 1918 року у Львові відбулася народна революція і було проголошено утворення на території Галичини Західноукраїнської Народної Республіки. У Войниліві і в Середньому влада перейшла до рук українців. На захист ЗУНР стала Українська Галицька армія, в її ряди разом з побратимами УСС вступив Олесь Бабій. Військовим комендантом Войнилова був призначений Микола Федюшко (літературний псевдонім – „Євшан"). Це був відомий

в Україні літературний критик. Він мав військове звання поручика УГА (Української Галицької Армії). Його помічником став чотар УСС Олесь Бабій.

У своїх спогадах про Євшана, Олесь Бабій згадує про палкий виступ Євшана перед середнянською громадою на Різдво 1919 року. В той період до лав УГА були мобілізовані Виклинець Олекса, Юрко Стула, а пізніше Солтис Михайло. Мобілізація ішла дуже мляво. Було багато дезертирів, порушувалась комендантська година – все це так розлютило патріотично настроєного Євшана, що він на гостині в присутності учителів, у хаті батьків Олесь Бабія, Йосифа і Катерини, на запитання когось з присутніх „Чи скоро, пане Федюшко, будемо мати самостійну Україну," відповів, „що бидлові держави не треба". Уже навесні 1919 року Середнє було окуповане

польськими військами, Бабій разом з УГА відступають на територію УНР де і об'єднуються з Армією УНР С.Петлюри. Вони пройшли через так званий „чотирикутник смерті", хворіли від тифу, а Євшан (Микола Федюшко) помер від тифу у Вінницькому таборі для інтернованих. Олесю Бабію після інтернування в польських таборах, вдалось втекти.

Після війни ідеї національного відродження поширюються серед молоді. Освіта і „Просвіта" роблять свою благородну справу. Активістами

патріотичного руху в Середньому стають Олесь Бабій та Іван Самотовка. Невдовзі у селі була заснована філія „Просвіти", чимало селян вступили в гурток „Сільського господаря", була створена сільська кооперативна крамниця і відділення „Маслосоюзу". Середнє мало свою сільську управу з війтом Михайлом Бабієм. Уже в 1926 році було прийнято рішення про створення у селі чотирикласної утравістичної (тобто двомовної) школи. Вона була на тому місці, де тепер Стрілецька могила. Тут же була кооперативна крамниця і молокоприймальний пункт войнилівського відділення „Маслосоюзу". Управителем (директором) школи був Іван Самотовка, вчителькою Гелена Масюк, або, як її в селі називали, Масюківна.

Олесь Бабій тим часом займається літературною і видавничою працею в Львові, потім в Празі, де захищає ступінь доктора філософії. Довелось відсидіти у в'язниці за політичною статтею. Після другої світової війни опиняється в США, де викладає і займається літературою. Його наукові праці та поетичні твори мали значний вплив на розвиток української літератури та культури.

Олесь Бабій помер у Чикаго в 1975 році і був похований на місцевому кладовищі. В Україні його іменем названі вулиці, його пісні співають студенти і вояки.

Лідія Сидорів ПІСЕННА ТВОРЧІСТЬ УСС

Західноукраїнська Народна Республіка проіснувала недовго, однак її уроки не минули даремно. На прикладі героїчної боротьби Січових стрільців виросло і змужніло багато борців, які потім продовжили героїчну справу Українських Січових стрільців. І ми вдячні їм за те, що маємо сьогодні незалежну самостійну державу – Україну.

Здавалося, що вся Європа з нетерпінням очікувала початку ХХ століття, бо його початок віщував багатьом народам волю. У цей час розпадалися імперії, виникали нові держави в нестримному прагненні до правди, незалежності, справедливості й свободи. На той час українцям здавалося, що панська влада, чужинська неволя мають зникнути. Перша світова війна (1914–1918) стала крахом двох імперій, між якими була розділена Україна: царської Австро-Угорщини й деспотичної царської Росії. Україна була пошматована, але попри це вона вирувала й прагнула до визначеності й, насамперед,

до самостійності.

На сході й заході нашого краю постали дві республіки: УНР та ЗУНР. 22 січня 1919 року відбулося об'єднання в єдину соборну державуЮ про що було проголошено в Станіславові і в Києві. Існування молоді держави було нетривалим, але значущим. Цей момент історії показав, що ні Росія з її імперськими амбіціями, ані гонорова Польща зі своєю пихатістю шляхтичів не хотіли від України нічого, крім українського хліба й сала. Врешті, завжди знаходиться протидіюча сила. В історії України ми мали сторінку, яку читаєш і хочеться перерахувати — це історія Січових стрільців. Саме вони лишили по собі таку велику кількість пісень патріотичного спрямування. Навіть часи козаччини не мали такого потужного вибуху творчої наснаги. Стрілецька поезія увібрала все найкраще з народної пісні. Пригадаймо, образи червоної калини як зажуреної України переходять у стрілецькі пісні та стають уже нинішніми нашими символами — любові до рідного краю:

Ой у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну та й розвеселимо!
(С. Чернецький)

Історія січових стрільців, напевно, одна з найкращих сторінок такої безмежної любові до рідного краю, до рідних порогів, народної моралі й глибокого шанування правданих звичаїв.

Після поразки січових стрільців їх пісні залишалися популярними в народі, тому, не змігши витерти героїчну пам'ять, радянська влада всіляко фальшувала, друкуючи в різних пісенних збірниках скориговані версії, замінюючи слова, аби вони не вказували, що це стрілецька пісня:

Гей, видно село, широке село під горою,
Гей, там ідуть стрільці, січовії стрільці до бою.
Іде, іде військо крізь широке поле,
Хлопці ж бо то, хлопці, як соколи!
(Л. Лепкий)

Січові стрільці — це, насамперед, приклад відданого служіння рідному народові, рідному краю. Слід більше приділяти уваги таким патріотичним сторінкам нашої історії, вивчати історію січових стрільців не одним абзацом у підручнику історії, а окремим курсом. І поетичну творчість теж слід вивчати окремим розділом літератури. Саме люди такого ґатунку можуть стати для нас духовними провідниками, прикладом самовідданості й безмежної віри у вільне прийдешнє України. Відрадно, що сучасні студенти співають, отже пам'ятають.

Галина Стецюра БОРТНИКИ

Моє село – Бортники. Воно розташоване на горбі, і з кожного боку обвивається густим лісом, в якому відбулося чимало різних подій. Найвища точка села – гора Могилка, вона є не надто високою, але тієї висоти вистачає щоб розгледіти село повністю згори, і на хвилину уявити, що воно зараз на

твоїх долонях.

Великий авторитет у моєму селі має Історико-краєзнавчий музей, культурно-освітній осередок і значне зібрання матеріалів з історії та культури опільського села. Заснований він не так давно 1992 року, але зібралось чимало різних

старовинних речей. які несли в собі велику цінність та пам'ять. Протягом цих років, люди приносили різні речі: уламки різної зброї, кулі, стародавні монети, які знаходили у себе нагородах чи деінде.

На теренах Бортників під час Другої Світової війни загинуло багато людей, і щоб вшанувати їм пам'ять, люди висипали велику могилу і висікли меморіальну дошку, на якій зберігаються імена тих людей.

Меморіальний пам'ятник Скорботи. Згодом там побудували греко-католицьку церкву, яка служила таким святим бар'єром для тих душ.

Трина Хомин ПШЕНИЧНИК

Чимало могил відомих і невідомих українських патріотів розкидано в горах Карпатах, де форму-валися й діяли сотні УПА, де скривалися від енкаведистської напасти сім'ї повстанців, яким загрожував вивіз у Сибір. Одна з таких могил насипана на місці загибелі підпільників із Пшеничника і Новошина та інших навколишніх сіл, які не хотіли коритись московським зайдам, поклялись здобути Українську державу або загинути у боротьбі за неї. Вони вірили, що Україна буде незалежною, і з цією вірою умирили від більшовицьких куль. У серпні 2000 року, вперше відбувся похід до могили на гору Лису, де спочивають жертви більшовицького терору, в основному жителі сіл Пшеничника і Новошина. На кількасот метрів розтягнулася колона по дорозі-серпантині, що веде до вершини гори, висота якої сягає зверху тисячу метрів. Попереду юнаки із розп'яттям і національним прапором, за ними священники Василь Керницький і Ярослав Дирів, а далі - сивочолі дідусі й бабусі, поважні газди й газдині, молодь і діти. Серед односельчан і сільський голова Михайло Керничин. Словом, всією громадою вирушили селяни в нелегку дорогу, бо вартують того, загиблі нескорені односельці, бо світла про них пам'ять мусить жити у віках. Розкотистим громом і теплим рясним дощем зустріла людей природа, коли підійшли до місця трагедії. Мовби відгомін того короткого бою, в якому смертю хоробрих упали десять жінок і кілька чоловіків. Мовби слізьми згорьованих матерів за своїх дочок і синів кропила природа учасників походу. Ось так, під дощем, священники й почали відправляти панахиду за упокій і царство небесне загиблим. Власне, бою як такого там і не було. Було звірське знищення беззбройних жінок, які скривалися у колибі від хижого московського ока. Більшість дівчат були санітарками партизанської шпитальки, яка розміщувалася трохи далі в лісі. Деякі жінки прийшли із села до своїх чоловіків-підпільників ОУН-УПА, сподіваючись таким чином уникнення вивезення. Були й такі, що воліли отут в лісі переховуватися, і ніж їти голосувати за світську владу. Адже був лютий (23) 1946 року і більшовицька влада з великою помпезністю готувалася до виборів. Майже всі вони були розстріляні енкаведистами, яких підлий зрадник навів на криївку. Мали б облавники арештувати жінок, які не маючи зброї не чинили ніякого опору. Та ні, «бандерівок» у полон не брали. І посипався град куль на нещасних людей, і застигли на лютовому морозі знекровлені молоді жіночі тіла, і ще довго хижі звірі обгризали розкидані трупи, поки згодом (приблизно через півтора або два місяці) односельці зважилися їх похоронити. Тільки кілька тіл було забрано на сільський цвинтар.

Того трагічного дня 23 лютого 1946 року загинули: Явдокія Микулин (1891 р.н.), жителька с. Пшеничник, Марія Микулин (1922), ж.с. Пшеничник, Наталія Герцяк (1926), ж. с. Пшеничник, Явдокія Сеневич (1906), ж. с. Пшеничник Антон Хомин, ж. с. Новошин Олена Бесяк («Бджілка» 1925 р.н.), ж. с. Новошин, Анастасія Шершень, ж.с. Пшеничник, Явдокія Федорос (1923 р.н.), ж.с. Пшеничник, Анастасія Воробець (1914

р.н.), ж.с. Новошин (нар. у Пшеничнику дівоче прізвище Мондик), Марина Кобинець (1922 р.н.), ж.с. Новошин Антон Воробець (1905 р.н.), ж.с. Новошин Іван Сацак ж.с. Новошин, Невідомий із Лолина, Ганна Федорич ж.с. Пшеничник.

Тільки Кабинець Антон Антонович 1908 р.н. (житель с. Новошин та Пилипчук Явдокія (ж. с. Пшеничник) були арештовані того дня і вивезені в Сибір на 15 років. Після чого повернулися і проживали в с. Новошин та Новоселиця, де померли у 90-х роках і похоронені на сільських цвинтарях.) Того ж дня у бою з більшовиками в іншому місці загинули Омелян Тюшка із Мізуня і Федір Мельник, які кинулися визволяти із більшовицького полону поранену Ганну Федорич. Довго про цю трагедію боялися згадувати.

Історія на горі Лиса

У 1923 р. Сеневи́ч Микола Іванович одружився з Грушаник Явдокією Штефанівною. Обоє були письменні – вміли добре читати, рахувати. Вдома мали історичну літературу (Історія, Кобзар та ін.). У сім'ї народилося 4 дітей: Михайло у 1925р. (помер у 3-місячному віці); Василь у 1926 р.; Анна у травні 1929 р.; Олена 25 серпня 1939 р.

У ті часи у сім'ях народжувалося багато дітей. Чисельний склад сім'ї був в середньому приблизно 10 чоловік. Сім'я Сеневи́чів на той час була невеликою. У сім'ї велику увагу приділяли дітям. Змалку вчили читати, працювати, прививали любов до українських звичаїв і традицій. Сеневи́ч Микола 16 років пропрацював лісником Мізунського лісництва, пізніше був замісником голови сільської ради (війта). Головою (війтом) с. Пшеничник був Тарас Федір, найбагатший чоловік у селі – мав свою цегельню на Борах (виготовляв цеглу з ініціалом Т- друкована буква на поверх- ні цегли та черепицю). У Фетича Василя та його брата, а також у Галіва Петра були хати покриті черепицею. У лісництві працювало кілька лісників – Сеневи́ч, Дудина, Кудибін. Щодня лісники ходили на роботу. Крім охорони лісу лісники стежили за тим, щоб жителі навколишніх сіл не рвали у лісі недоспілі ягоди.

На той час у с. Пшеничник була школа, приблизно у 40-х роках був дитячий садок (де зараз проживає Шутка Явдокія). У школі вчителька була родом з Перегінська. Чоловік вчительки був швець і навчав хлопців робити взуття (шевської справи). Поправді був добрим фахівцем. Завжди говорив: «Погано зробиш, люди не підуть». Тому і від своїх учнів завжди вимагав бездоганного виконання роботи. Сеневи́ч Василь Миколайович 1926 р. н. вчив- ся у Пшеничківській початковій школі (закінчив 4 класи). Після закінчення школи вчився у шевця шевської справи. Мав добрий хист до малювання, креслення, тому ця наука йому давалася досить легко. Батько придбав для Василя швейну машину, весь набір необхідних інструментів для виготовлення взуття. Як і у кожного шевця, що займав- ся шевською справою, у нього був і шевський стілець. Батьки тримали худобу і міняли на шкіри для пошиття взуття (шкіри були виправлені, готові для пошиття взуття, але не фарбовані). Окремо продавалася чорна фарба (у пляшках), якою швець фарбував взуття. Василь швидко опанував шевську справу шив мешти, черевики та чоботи. Сільським хлопцям та дівчатам, а також газдам, шив та ремонтував взуття.

На той час в Україні була створена Радянська армія. Незначна частина хлопців з Пшеничника йшла служити у військо (Дзесів Михайло, 3 брати Сащини - Михайло, Василь та Микола), а частина уникала від служби в армії, переховувалася в місцевих лісах і йшла в УПА. Сеневи́ч Василь не йшов у Радянську армію, а пішов у Волинську старшинську (чи підстаршинську, точно невідомо) школу, оскільки мав добру спеціальність і таких хлопців охоче брали в УПА. Деякі хлопці відслуживши у Радянській армії йшли в УПА (Куськів Іван).. Був вечір, у хаті на столі горіла лампа, вікно завішене щільною веретою. Батько Сеневи́ча Василя - Микола Іванович стояв

біля дверей, про щось говорив з сином. Мала Олена сиділа під вікном на лаві, матері і сестри Анни у хаті не було. Василь підійшов до Олени і шепнув на вухо: «Трохи посунься». Олена відсунулася на інший край лави. Василь повернувся лицем до батька і сказав: «Я мушу йти, бо я уже присягнув, інакше нас усіх вб'ють».

За цими словами Василь підійшов до вікна, відхилив верету і вискочив через відчинене вікно, що виходило у сад. Так Сеневиц Василь Миколайович - псевдонім «Крук», а пізніше «Грізний», пішов в УПА, з ним пішли однорічники Сеневиц Юрій Петрович 1929 року народження псевдонім «Сорока», та Татарин Василь Михайлович 1929 року народження псевдонім «Снігур».

З старшинської школи додому довго не приходив. Невдовзі сім'ю почали переслідувати через зв'язки сина Василя з УПА. З того часу, як Василь пішов, батьки переховувалися у горах. Додому приходили тільки пізно ввечері на короткий час. Дома залишалися лише Анна і Олена. Озброєні автоматами військові майже щовечора, виламуючи двері, навідувалися до дітей. Старша Анна хапала малу Олену на руки, дитина голосно плакала. Військові прикладаючи зброю до грудей запитували, де батьки. Діти відповідали: «Тато пішли у армію». «У яку?» «У Червону». «А мама?» «Мама пішли міняти хліба».

На той час на г. Лиса були облаштовані колиби-криївки де жили люди з села Пшеничник та для партизан. В партизанських криївках були переважно поранені хлопці. За ними доглядали цивільні люди. Готували їжу, годували, подавали воду з кринички, що була неподалік.

Ранньою весною 1945 р. вивезли з села Пшеничник Тараса Федіра, Фетича Василя, Фетича Михайла, 2 братів Шершенів (одного звали Федір), сім'ю Сиви та Мельника. Боючись, що сім'ю можуть вивезти на Сибір, Сеневиц Явдокія хотіла зберегти для дітей одяг, книжки та інше майно. Ховала нажите добро у солом'яні житні пуки на горищі хати. Мала Оленка крадькома ховалася на горищі, витягувала з зав'язаного пука Історію, або Кобзар і читала. Батько рано навчив читати дівчинку. У віці 4 роки вільно читала.

Навесні 1945 року сім'ю Сеневица Миколи приїхали вивозити. Раненько до схід сонця хтось із села повідомив, що їдуть вивозити. На той час у господарстві були 2 корови, 2 коні, телиця і вівці. Господар - Сеневиц Микола взяв коня, господиня Явдокія корову, Анна (дочка) пішла помагати вигнати худобу. Малу Оленку залишили в хаті (дитина спала). Худобу (коня і корову) вигнали у ліс. Решта худоба залишилася в стайні. Невдовзі батьки повернулися і побачили, що майно загрузене на фіри.

Забрали усе майно, що було у хаті і на горищі, у stodолі (посуд, одяг, мило (господиня завжди мала великий запас мила, бо сама варила), худобу. Забрали усе, що можна було винести з хати. Вікна і двері у хаті побили і порубали, підлоги на той час у хаті не було, піч завалили, образи на стінах побили (зняли зі стін на долівку і потрошили). Дитину, яка на той час була сама в хаті, хтось (з тих, що приїхали вивозити) розбудив і в одній сорочці, босу виніс за дорогу і сказав: - «Іди».

Олена зайшла до самотньої баби Гладунки, що жила через дорогу (Гладун Явдокія сусідка), яка прийняла дитину в хаті. Після цієї події сім'ю почали ще більше переслідувати. Додому навіть дітям не було куди повертатися, тому, що усе було побите. Діти ночували у сусідських хатах в основному на горищах, тільки зрідка хтось приймав до хати на тік (підлоги у будинках у ті роки майже ні у кого не було). 14 жовтня 1945 року військові з гарнізону, що був у Пшеничнику, в урочищі Глибокий Звір (біля гори Лиса) вбили Сеневица Миколу Івановича (батька Сеневица Василя Миколайовича). Сеневиц Микола переховувався у лісі. Того дня сидів на камені, плів з ліскової лози опавку. Смерть за- стала на місці. Після цього вночі дружина Явдокія з дочкою Анною тіло фірою відвезли і похоронили на цвинтарі у селі Пшеничник. 23

лютого 1946 року на горі Лиса було вбито і матір Сеневича Василя Сеневич Явдокію Штефанівну. Цього дня була облава на «бандерівок», що не йшли голосувати за совітську владу. У той день загинули ще Явдокія Микулин (1891 року народження), Марія Микулин (1922 року народження), Наталія Герцяк (1926 року народження), Антон Хомин (з Новошина), Олена Беляк («Бджілка» 1925 року народження, Анастасія Шершен, Явдокія Федорос (1923 року народження), Антон Воробець (1914 року народження), Марина Кобинець (1922 року народження), Іван Сащак (1905 року народження), і невідомий з села Лолин. Тіла похоронили у братську могилу на горі Лисі десь через 3 тижні після трагедії. А влітку 2000 року священики Василь Керницький та Ярослав Дирів вперше за багато років відправили службу Божу на могилі і опечатали гріб. Аж 1946 року у Зелені свята (приблизно у червні) Сеневич Василь Миколайович прийшов додому, уже стояв на обліку у старшинській школі «Олені», що на горі Люта, поблизу урочища Глибокий. Був ротним у своїй роті мав 7 хлопців. Додому прийшов поранений у руку. Поранення отримав під час бою у Чорному лісі. Побратим Татарин Василь Михайлович «Снігур» був важко ранений. Лежав у приватному двоповерховому будинку у центрі села Старий Мізунь (звичайно, це було великою таємницею). Сеневич Василь ходив лише на перев'язки. Перев'язки робила медсестра з Вигодської лікарні — Дуся (прізвище невідоме). Після навчання у Волинській старшинській школі побратим Сеневич Юрій Петрович був охоронцем Фрасуляка.

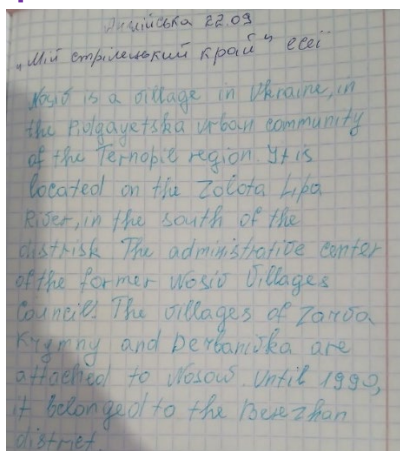

Одного весняного ранку до Попович Марії (тітки Сеневича Василя) прийшов Дзесів Василь, сказав Сеневич Анні, що в урочищі Бучник зустрічався з Сеневичем Василем. Він там голодний зі своїм товаришем-побратимом. Вся сім'я, що була у хаті, а саме Попович Марія, Попович Яків, Сеневич Анна та Сеневич Олена взяли мотики і пішли в поле сапати картоплю. У полотняний вузлик узяли з собою варені яйця. Василь з другом лежали на краю лісу під смерекою на добре оглядовому місці. Побачивши, що поблизу нікого чужого не видно, Анна з молодшою сестрою Оленою віднесла братові перекусити. Хлопці похапцем їли, яєчну шкарлупу ховали у мох під деревом. Казали, що уже 3 дні нічого не їли. У розмові згадували навчання у Волинській школі. Там був строгий режим, якого всі чітко дотримувалися. Підйом був завжди рано о 5 годині влітку, а взимку о 6. Лунала сурма і курсанти швидко шикувалися на руханку, пізніше обов'язково йшли на молитву. Повстанці по черзі вголос проводили молитву. Щоденно молилися «Отче наш» та «Богородице Діво, радуйся», після цього особлива «повстанська» молитва до України.

Через короткий час 2 гарнізони озброєних військових з'явилися в урочище Меживершки. Цього разу була коротка перестрілка і повстанцям вдалося втекти в бік урочища Камениста. У 1946 році частина партизанів переходила за кордон. Того року мігрував до США Мельник Яків. 11 вересня 1946 року в урочищі Чертіж (поблизу гори Лиса) була перестрілка. Сеневич Василь під час перестрілки був важко поранений. З собою мав сумку з документами. Встиг документи спалити. Після цього на місці застрілився. Кулю випустив через підборіддя у голову. Зранку 12 вересня військові з місцевого гарнізону села Пшеничник, тіло Василя, з урочища Чертіж, забрали на місцевий цвинтар і поклали у трупарню, що була збудована на цвинтарі. По селі швидко розійшлася сумна новина. Сільські дівчата потайки від військових принесли на цвинтар одяг для вбитого (ляну вишиту сорочку, штани). Навіть труну

хтось зробив і доставив на цвинтар. Односельчан військові кликали для впізнання тіла. Зокрема Тріщ Параска, яка ходила на впізнання тіла, сказала, що «то якийсь паниско, я такого не знаю». Місцеві дітлахи (Лучків Яків та Кузів Микола) зі школи також ходили крадькома подивитися. Кузів Михайло підняв блузку, що ним була накрита голова покійного, і діти побачили, що зверху на голові виднівся мозок. Звичайно, всі добре знали хто вбитий, проте ніхто не говорив військовим. Сеневича Василя військові не дозволили похоронити у труні. Тіло з трупарні до викопаної ями несли на вічку, поклали у яму в тому одязі, що був убитий, зверху накрили вічком від труни і загорнули землю. Було сказано, що партизана не можна хоронити у труні. Так обірвалося життя молодого повстанця. Сказати однозначно сьогодні, що Сеневич Василь Миколайович був пластуном, важко. Але можна з впевненістю казати, що під час навчання у волинській школі зберігалися пластунські правила. Любов до України і до Бога, не здатися живим було дороговказом кожного повстанця. Інформація записана від Лучків (Сеневич – дівоче прізвище) Олени Миколаївни, 25 серпня 1939 року народження жительки села Пшеничник Калуського району Івано-Франківської області дочкою Татарин Наталією Яківною педагогом-організатором Пшеничниківської гімназії Вигодської селищної ради.

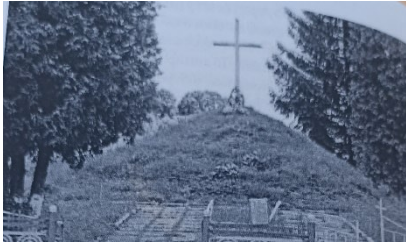
Мар'яна Хомич НОСІВ

Анна Хоптяна ІНТЕРМЕЦЦО

Січові стрільці були військовим формуванням, створеним за часів Першої світової війни, і відігравали важливу роль у боротьбі за українську незалежність. Легіон Січових стрільців сформувався в 1914 році. Також вони активно сприяли розвитку української культури. В моєму як і в багатьох районах значний слід залишили Січові стрільці. Їх пам'ять вшановують і в наш час. Їм ставлять пам'ятники, в честь них називають вулиці. Також пишуть стрілецькі пісні, такі як: "Ой у лузі червона калина", "Ми йдем вперед", "Сумний був свят-вечір" та інші. Конкретно в моєму селищі Січовим стрільцям встановлений пам'ятник, також одна з вулиць названа в їхню честь. А ще по святах співають їхніх пісень.

Аліна Цибух НІМШИН

Зараз як ніколи важливо вивчати історію нашої країни, нашого краю. Ось чому я хочу розповісти про історію мого населеного пункту. Я проживаю в селі Німшин, що належить до Галицької міської громади. Незважаючи на те, що Німшин невеличке село, тут доволі багата історія.

Почнемо з того які були товариства в моєму селі. У травні 1936 року засновано Союз українок (голова Анна Могилевич). Проте це товариство довго не проіснувало - лише 2 роки. На 1937 р. припадає найактивніша і найплідніша діяльність кооперативу "Праця" (засн. у серед. 20-х ХХ ст., голова О.Ящук), що налічував 47 членів. Девіз кооперативу був - "Свій до свого по своє" (зі слів Василя Михайловича Білоуса). З політичних організацій у 30-х рр. ХХ ст. в селі функціонувала п'ятірка ОУН.

Також є символічна могила борцям за волю України у центрі села, біля Народного дому. Висипана у серпні 1990 р. Являє собою конусоподібний земляний насип, увінчаний залізним хрестом, декорованим під березу. Обнесена металевою огорожею, до якої прикріплено табличку з нержавіючої сталі з вигравіруваним написом.

Пам'ятник відкрито в честь полеглих за волю України. На ньому напис: "Січовим Стрільцям, воїнам УПА і жертвам сталінізму с.Німшина. 19.08.1990 р."

Пам'ять про історію важлива, оскільки вона допомагає уникати помилок минулого, формує нашу ідентичність.

Ольга Чеверда ЄЗУПІЛЬ

Першою світовою війною починається нова доба історії нашого народу. В Галичині створено легіон Українських січових стрільців. Найсвідоміші юнаки Єзуполя вступили в ряди стрілецтва і зі зброєю в руках виборювали державну незалежність України. Тільки в складі першого полку усів вкрили себе немирущою славою в боях під Болеховом, за Галич, на Стрипі і Лисоні, під Куропатниками і Конюхами, на Наддніпрянській Україні брати Вовчуки Іван (1894 р народження), Микола (1896 р.н.), і Степан (1897р.н.), Ставичий Осип (1896 р.н.), Магун Роман (1892 р.н.) і Магун Микола (1895 р.н.). Після успішних боїв на г. Маківці австрійська армія, до якої входив Легіон УСС, протягом червня 1915 р. продовжила наступ на позиції російських військ у напрямі Галича. Неподалік від сіл Вікторова, Єзуполя і Сільця, близьких до лінії зіткнення, січові стрільці вели позиційні бої у місцевих лісах. Після двотижневого протистояння січовики змусили російське військо відступити. 28 червня 1915 р. Галич зайняли загони поручника О. Левицького і сотника Д. Вітовського. У вересні 1915 р. на узліссі, поблизу автодороги Галич–Станиславів, котра сходиться з вікторівською дорогою, побратими разом із сільськими громадами Вікторова, Єзуполя і Сільця висипали загиблим воякам УСС високу могилу. Вона мала вигляд трапеції, була три метри завдовжки й заввишки понад два метри. Над нею здіймався масивний чотириметровий дубовий хрест, на табличці якого був напис: «Тут спочивають Українські Січові Стрільці – вістун Данилюк і інші, упавші в бою за українську волю 17.VI.1915». Крім цієї могили, на сілецьких полях навпроти вікторівського лісу були ще два одиничні поховання вояків УСС, які могли загинути

або раніше, або пізніше, оскільки бої на цій лінії зіткнення відбувалися також і в 1914-му, і в 1916 рр. Так усі могили простояли до кінця 20-х років. У 1928 р. до Станиславівської філії Товариства охорони воєнних могил надійшло повідомлення про те, що на викторівських землях без належного догляду перебувають 15 могил УСС. Керував філією громадсько-культурний діяч парох Тязева (1904-1913) і Ямниці (1913-1944) о. Юстин Гірняк. За спробу спорудження пам'ятника на могилі без дозволу воєводства йому загрожував штраф 500 злотих або місячний арешт. Перевіривши інформацію, о. Ю. Гірняк сповістив про існування чотирьох могил. Хоч насправді могил було лише три. Тоді й прийняли рішення висипати січовим стрільцям спільну братську могилу і встановити на ній пам'ятник. У 1929 р. на зібрані кошти виготовили проект пам'ятника, а навесні 1930 р. до воєводства внесли прохання про дозвіл на його будівництво. Тривалий час відповіді не надходило, тому організаційний комітет вирішив звозити будівельний матеріал на Чубату Гору навпроти дороги, що веде до Духової криниці, на ділянку землі, яку для громадської справи подарував житель с. Сільця Петро Сеньків.

За спорудження могили взялися жителі довколишніх сіл: Єзуполя, Викторова, Сільця, Тязева й Ямниці. Селяни викопали яму завглибшки з три метри, зробили широку дубову домовину, склали в ній прах стрільців з усіх могил та залили домовину бетонним розчином. Із колишніх бійців УСС і УГА була сформована варта, яка дві ночі охороняла поховання від можливого руйнування з боку мазурів, що проживали неподалік від могили. Однак втілити в життя задумане тоді не вдалося. Польська влада, яка раніше ніяк не реагувала на проведення робіт, заборонила будівництво. Причиною послужило те, що напередодні нового 1931 р. автомашини воєводи, який повертався вночі з Бурштина додому, не вписалася у поворот і врізалася у насип із гравієм. Цей інцидент призвів до того, що повітовий уряд конфіскував весь будівельний матеріал. Більше того, воєводство не затвердило проект пам'ятника і планувало провести заново ексгумацію з метою перенесення праху стрільців на цвинтар у с. Сілець. Але цього не сталося, позаяк могила вже була висипана і на ній встановили хрест.

Недільного зимового ранку 1931 р. стрілецьку могилу було освячено. Отець Гірняк відправив панахиду, з патріотичною промовою виступив відомий публіцист і педагог Н. Даниш. Так могила височіла декілька років і згодом розсунулася. Українці не хотіли її відновлювати, бо поляки могли зрівняти могилу із землею і познущатися над пам'яттю січових стрільців. Тільки для локалізації поховання висадили п'ять грабів, за кількістю похованих у ній вояків. У 1942 р., під час німецької окупації, могилу відновили. Молодь з довколишніх сіл заново висипала земляний курган, увінчавши його високим березовим хрестом. Того ж року на Зелені свята відбувся велелюдний похід до могили. Радянський період залишив в історії могили свій негативний слід, за яким настали довгі роки її забуття і запустіння. Після війни могилу із землею зрівняли новітні «визволителі», які втоптали хрест у землю. Під час польської окупації Єзупіль залишився малим містечком аграрного характеру. Війна призвела до скорочення населення. Тут в 1926/1927 рр. мешкало 3914 чол., на 1180 чол. менше, ніж у 1910 р. Українське населення зазнало зневаги і знущань від зарозумілих поляків, шандарів гмінного постерунку і жорстоких пацифікацій, проводилася політика ополячення. Ось таку історію дослідила я про моє містечко.

Дарія Черковська ПІДГІРКИ

Підгірки – мальовниче село, розташоване в Івано-Франківській області. Це місце вирізняється не тільки своєю природною красою, а й глибоким культурним та історичним значенням, пов'язаним з іменем Івана Франка – видатного українського письменника, поета, публіциста та громадського діяча. Село знаходиться недалеко від

Калуша і відоме своїм спокійним сільським ритмом життя. У давні часи ці місця були центром ремесел і торгівлі, а також культури та духовності, про що свідчать численні історичні пам'ятки.

Однією з найбільших історико-культурних перлин Підгірок є музей Івана Франка, що знаходиться у садибі, де письменник неодноразово зупинявся під час своїх мандрівок Галичиною. Музей є не лише місцем зберігання особистих речей письменника, але й осередком культурної та просвітницької діяльності. Тут можна знайти безцінні рукописи, документи, світлини, пов'язані з життям і творчістю Франка. Одним із важливих експонатів музею є відтворена робоча кімната письменника, яка дає змогу відчувати атмосферу, в якій він творив свої твори.

Місця, подібні до Підгірок, є важливими для розуміння національної історії та культури України. Вони нагадують про той величезний вплив, який особистості на кшталт Івана Франка мали на формування національної свідомості українців. Завдяки збереженню і популяризації таких культурних об'єктів, як музей Івана Франка, нові покоління можуть пізнавати не лише творчість письменника, але й його ідеї, прагнення та боротьбу за вільну Україну.

Таким чином, Підгірки та музей Івана Франка є символами української культурної спадщини, які підтримують зв'язок між минулим і майбутнім. Вони нагадують про те, що кожен куточок України має свою неповторну історію та важливе місце у загальній картині національної культури.

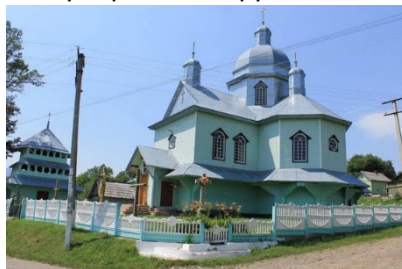
Христина Чігур ІЛЕМНЯ

Село Ілемня, що розташоване в Івано-Франківській області, для мене є особливим місцем. Воно не просто звичайний населений пункт на карті України — це земля, сповнена духом боротьби, патріотизму та відданості українській справі.

Починаючи з середини ХІХ століття, Ілемня стало свідком багатьох важливих подій. У цей період в Галичині почали формуватися перші ідеї національного пробудження. Зокрема, в часи скасування панщини в 1848 році, село було залучене до загального національного відродження.. Тут зароджувалися ідеї боротьби за свободу, рівність та національну ідентичність, що згодом знайдуть свій вияв у стрілецьких рухах.

Особливо важливу роль у становленні національної свідомості Ілемні відіграли Ссчові стрільці. Ілемня завжди була місцем, де мешканці гордо відстоювали свою гідність і права, і це проявилось у бажанні місцевих юнаків долучитися до боротьби за незалежність України. Багато наших земляків стали учасниками Українських Січових Стрільців — військового формування, яке стало символом боротьби за українську державність.

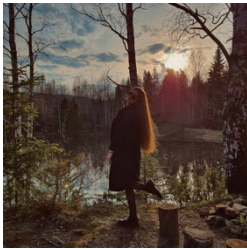

Зберігаючи пам'ять про тих, хто віддав своє життя за свободу України, у селі збудовано кілька стрілецьких пам'ятників. Вони нагадують нам про героїв, які не боялися стояти на передовій у боротьбі з ворогом. Відвідування цих місць допомагає нам усвідомити, яку велику жертву вони принесли заради нашого майбутнього. Стрілецькі могили, що знаходяться на цвинтарі та в центрі села.

Виникло поселення в долині річки Ілемки в 1582 році. Назва походить від дерева «Ільм» (в народі говорять «ильма»).

У 1648 році жителі села брали активну участь у народному повстанні, за що їх очікувала кривава розправа.

Окрім історичних подій, Ілемня може похвалитися й архітектурними пам'ятками. Важливе місце в житті села займає місцева школа. Вона не тільки навчала дітей, але й стала центром культурного та духовного розвитку громади. Місцева церква, є не лише архітектурною перлиною, а й осередком духовного життя. Заснована 1892 року.

Старі будівлі села є свідками минулих епох і зберігають в собі історію кількох поколінь. Їхні стіни можуть розповісти про радісні та трагічні події, про життя наших предків, які боролися за гідне майбутнє своїх нащадків.

Село Ілемня — це не просто точка на карті України. Це місце, де кожен камінь, кожна вулиця нагадують про славне минуле, про героїв, які боролися за свободу України, про культурне та духовне життя, яке формувало наш народ. Для мене Ілемня — це символ національної гордості та спадщини, яку ми зобов'язані

зберегти і передати майбутнім поколінням.

Село тягнеться уздовж гір, серед яких кожен клаптик землі дихає свободою. Природа тут вражає: величні гори, зелені полонини та ставок, що наповнюють життя місцевих мешканців спокоєм і гармонією.

Ілемня зачаровує своєю красою! Населення Ілемні завжди відзначалося своєю працьовитістю та самовідданістю. Хоча село розташоване у віддаленому гірському регіоні, його мешканці активно залучені до суспільного життя області, зберігаючи при цьому унікальні народні звичаї та традиції. Кожен святковий день тут супроводжується традиційними обрядами. А саме, Ілемня славиться

своїми стравами такими як: будз та токан. Ще від давно село Ілемня було і є село бойківських будзов'язів.

Спів у селі Ілемня, як і в багатьох карпатських селах, є живою душею громади. Він лине над горами, відбиваючись луною від схилів, ніби сплітається з природою в єдину мелодію. У цих простих, але глибоких звуках живе історія, віра, радість і біль поколінь.

Коли у вечірній тиші заспіває ансамбль «Ілемняночка», їхні голоси переплітаються у гармонійний багатоголосий спів. Кожен голос, як струмок, що вливається в річку, додає свою ноту до спільної мелодії. Цей спів, народжений у серці Карпат, відлунює минулим і сьогоднішнім, об'єднуючи людей у моменти радості та суму.

Пісні села, які до тепер співає ансамбль «Ілемняночка»:

«Ой війна війна,
Світова війна,
Не жди мати сина,
Бо його нема,
Твій син молоденький,
Під дубом лежить,
Його кров червона до сонця кипить,
Над летіли круки з темної діброви,
Видзьобали очі,ще й чорнії брови»

Прощався стрілець зі своєю ріднею
Сам поїхав в далеку дорогу
За свій рідний край, за козацький звичай
Йде у бій за свою перемогу
"Ой, гук, мати, гук, там стрільчики йдуть",
"Повіяв вітер степовий",
"Ой, полечко, поле туманом повито",
"Ой, на горі на Маківці, там ся били січовії стрільці"..

Юлія Чміль БІЛЬШІВЦІ

Поділяся з Вами історією свого села. У Більшівцях відбувалося багато цікавого, але хочу вам розказати про те, як у селі знайшли хрест, присвячений Січовим Стрільцям. Його знайшли працівники, які працювали на пагорбі. Ще у Більшівцях віднайшли останки жертв комуністичних репресій. 7 серпня комунальна компанія «Доля» натрапила на рештки двох дітей і двох дорослих неподалік від минулої тюрми, зараз там знаходиться музична школа. У підвалі утримували в'язнів, це

були люди, які брали участь у національному підпіллі.

«Ззаду музичної школи скидали тіла вбитих партизанів. І я школяркою разом з дітьми бігала туди дивитися. Ми знали добре, що то партизанів вбивають. Пам'ятаю, як старенька жінка сиділа і плакала над сином», – розповіла 85-річна мешканка Більшівців Стефанія Луців. Василь Тимків зазначає, що дітей, вочевидь, готували до депортації разом з батьками. Але, не витримуючи умов утримання у в'язниці, малюки могли померти. «Через інфекційні або простудні захворювання. А міг вдарити й НКВСівець. На жаль, така страшна практика була в ті часи», – додав він.

Софія Чуб Підгір'я

Ще перед Першою світовою війною в моєму селі Підгір'я був створений осередок "Січ", спортивно-пожарного товариства; а вже в перші дні війни із таких осередків створилися загони січових стрільців, які пізніше воювали в рядах австрійської армії проти російських військ. Коли Австро-Угорська імперія "розпалась", то майже всі загони влились у новостворену УГА – Українську Галицьку Армію. Потім ЗУНР об'явила мобілізацію, і ряди УГА поповнились новими вояками. Серед них було чимало моїх односельчан. Більшість вернулись живими з поля бою і залишилися активними громадсько-політичними діячами на просвітницькій ниві.

Але трагічною смертю, як герой, загинув мій односельчанин Микола Дем'янюк. Ось що розповів 1990 р. старожил села Дмитро Капушак: "Польські загарбники, яких

було значно більше, розбили загін січовиків, де старшиною був Микола Д. і наказали всім живим здатися на милість ворога, та старшина стріляв до останнього патрона, а а коли патронів не стало, то пішов на поляків врукопашну та сили були не рівними, і його по-звірячому закололи штиками і безздыханне тіло місили чобітьми”.

Я згадала про одного односельчанина, а таких є не мало, але, на жаль, не про всіх була написана історія, не про всіх розказували старожили, хоча було опитано добрих два десятки. На честь цих героїв громада у 1926 році задумала спорудити пам’ятну могилу. Та польська місцева влада строго заборонили цей захід. Адже воїни УГА воювали проти польського поневолення. Цю справу громада відклала до слушного часу.

І така нагода трапилась у 1938 році, коли в Україні релігійні громади святкували 950-річчя з дня введення християнської віри Київським князем Володимиром Великим на всій Русі-Україні. Передові люди села – просвіти, сільська влада, парафіяни обладнали на природньому горбі біля мосту через р. Бистрицю в мальовничому місці пам’ятну могилу, присвятивши її 950-річному ювілею і, звичайно, січовим стрільцям, але про це відкрито не висловлювались.

У 1938р. посвятили могилу, а вже в 1939 на могилі вшановували пам’ять полеглих.

Ще хочу додати невеликий нарис про Теклю Заклинську “Хортицю”. Галичани пам’ятають струнку, високу, з карими і розумними очима та довгими каштановими косами дівчину. Дівчина зростала у сім’ї чесних і працьовитих хліборобів. З дитинства Текля усвідомлювала себе українкою, і почуття патріотизму призвело її до лав ОУН-УПА. Пройшла вишкіл у таборі для юнацтва в с.Кринос, і під кінець 1943р. працювала делятинською повітовою провідницею, а весною 1944 р. – організаційною окружної Станіславської сітки УЧХ. Мала псевдо “Хортиця”. Окрім розвідки і та зв’язку вона допомагала господарській реферантурі у забезпеченні УПА харчами, одягом, ліками, доглядала хворих. Вона щиро вірила, що доживе до того часу, коли її країна стане вільною, але не судилось.

Згадує Марія Лаврів “Звенислава”. - У березні 1945р. я відвідала своїх батьків, які проживали у Завої Калуського району. Зі мною була Текля, повертаючись у Богородчанський район, ми без зв’язкових перейшли Чорний ліс, зайшли в село Глибоке, а звідтіть у Саджаву. Тут випадково зустріли підрайонного, який завів нас на нічліг до надійних людей, бо ми все ж таки добре втомились. Вдосвіта Текля прокинулась і заявила, що піде до сповіді, бо наближався Великдень. Я намагалась переконати її, що йти до церкви небезпечно, ми не маємо права так ризикувати, але вона не зважала на це. “Якщо ти боїшся, то не йди, - сказала Текля,- я піду сама ”.

Господиня дала нам дещо зі свого одягу, ми перевдягнулись і пішли. У селі було спокійно. У церкві ніхто не звернув на нас уваги. Люди молились, священник сповідав. Та не встигли ми помолитись, як по церкві рознісся шепіт: “Москалі!” Червонопогонники налетіли, як чорні круки, несподівано, швидко. Діяли оперативно: всіх вигнали з церкви, обступили тісним кільцем і нас заарештували. Зв’язали руки, посадили на фіри і поїхали.

Перший допит провели в Хмелівці, били немилосердно, а відтак направились до Богородчан. Я їхала на возі посередині, Текля була наприкінці возу. Раптом дорога круто повернула, ми переїжджали річку. І тут я бачу Теклю, вона бігла берегом до луку. Моє серце обірвалося в грудях: “Боже допоможи їй! ”. До луку 2-3 кроки, Текля повернулася, махнула мені рукою і пірнула в густі кущі верболозу. “Втекла!” – зраділа я, та вона знову вибігла на галявину, і тут її побачив офіцер, що сидів біля мене. Він скочив з воза у воду, і прошив дівчину автоматною чергою. Вона зупинилась. Страшна тріскотня знялась навколо, її обстрілювали з усіх фір. Десятки автоматів проти однієї беззбройної дівчини! Теклюся впала, мов скошена квітка... Кагебісти брудно лаялись,

бігали від воза до воза, але врешті-решт поїхали. Невимовний жаль охопив мене. Пам'ятаю як доїхали до Богородчани, на допиті розказувала, що не знаю її, вперше побачила під час арешту у Саджаві.

Плакало дрібним дощем небо. В калюжі гарячої крові прошита ворожими кулями, лежала молода галичанка. Кагебісти засіли в кущах, вистежуючи, чи не прийде хто за нею. Та коли ніч накинула на землю чорний серпанок, патріоти з Хмелівки викрали тіло дівчини. Потайки викопали могилу і поховали її. Холодне бліде личко не скропили материнські гарячі сльози. Дівчина похована у Підгір'ї.

ШІ КОСТЯНТИНА МАЛИЦЬКА

Костянтина Малицька (1872–1947) – українська письменниця, педагог, громадська діячка та учасниця і лідерка жіночого руху в Галичині, відома своєю літературною та просвітницькою діяльністю. Народилася в селі Кропивник на Калушині у родині священника, що вплинуло на її інтерес до освіти та культури. Здобула освіту у школах Станіславова, а потім у Львівській вчительській гімназії, де почала писати власні твори, сформувала свої ідеї щодо національної свідомості та важливості жіночої освіти.

Писала під псевдонімами Віра Лебедова та Чайка Дністрова поезію, оповідання та публіцистику, які відображали патріотизм, любов до України та становище жінок у суспільстві. У творчому доробку близько 50 надрукованих творів. Перекладала Даніеля Дефо, Сельму Лаґерлеф, російських поетів. Відомі її пісні, присвячені українському січовому стрілецтву. Вірш "Чом, чом, земле моя", покладений на музику Денисом Січинським став народним та символом любові до рідної землі.

Малицька активно брала участь у просвітницькій роботі, працюючи вчителькою в різних школах Галичини і Буковини. Вона виховувала дітей у дусі української національної свідомості й боролася за їхній доступ до освіти рідною мовою. Вона також була активісткою жіночих організацій, таких як "Просвіта", "Жіноча громада", "Союз українок", де виступала за права жінок та їх участь у громадському житті. Малицька вірила, що освіта є ключовою для національного відродження. У 1912 спільно з М. Білецькою заснувала фонд «На потреби України», що був матеріальною допомогою для УСС 1914 р.

У 1915 році під час Першої світової війни її заарештували російські окупаційні сили та відправили у заслання до Сибіру, як вона сама писала, за те, що була україркою. У Красноярську вона заснувала українську школу. Після повернення до Львова у 1920 році вона продовжувала активну діяльність у сфері освіти та культури, незважаючи на складні політичні умови.

У 1934 році Костянтина Малицька запровадила шкільне тестування, створивши понад 500 тестів для оцінки когнітивних здібностей учнів, таких як концентрація уваги, абстрактне мислення, зорова та вербальна пам'ять, орієнтація в просторі. Ці методики були новаторськими, оскільки Малицька розглядала освіту як ключовий елемент українського націєтворення. Вона підкреслювала важливість створення умов для самореалізації учня в школі, сприймаючи кожну дитину як унікальну особистість, а не просто виховуючи покірних і слухняних учнів. На заняттях Малицька організовувала активні дискусії, стимулюючи наукове пізнання, критичне мислення та творчі здібності дітей. Вона вважала любов до людей, моральні та духовні якості, а також гуманність найвищими цінностями у вихованні.

Костянтина Малицька зробила значний внесок у розвиток української літератури та культури, її творчість і сьогодні надихає нові покоління українців. Вона є символом боротьби за права жінок та українське національне відродження, а її спадщина продовжує жити в українській культурі. Впевнений, що студенти Івано-Франківського

коледжу, їх родини і майбутні вихованці краще розумітимуть епоху, в якій жила Костянтина Малицька, і зможуть впевнено творити незламну, соборну і незалежну Україну.

Андріана Швед ЗАРІЧЧЯ

11 листопада 1465 р. село згадане в «Актах ґродських і земських» — найдавніших записах галицьких судів 1435-1475 років 7 травня 1946 року в Жидачівському районі село Волцнів перейменували на Заріччя і Волцнівську сільську Раду – на Зарічанську. У 1860-х роках в селі ще панувала традиційна трипільна система обробітку землі. Щорічно третину ріллі селяни залишали облогувати. Частина облогів служила пасовиськами, на частині косили траву.

Невідомо, як розвивалися події в селі у роки війни. Львівські газети повідомляли про репресії польської влади над населенням Вовцнева після окупації Галичини Польщею. При переписі населення у вересні 1921 року жандарми побили в селі Михайла Василюшина, а потім закованого в кайдани на тачках повезли в громадську тюрму. Там його протримали до вечора. 1 серпня 1922 року в селі було арештовано 8 осіб, які заступилися за Петра Климковського, якого на подвір'ї жандарм бив прикладом за ухиляння від призову в польську армію.

У 1931 році в селі було 809 мешканців. За даними читальні "Просвіта" у 1932 році в селі було 133 господарства. З громадських товариств працювали "Просвіта", "Сільський господар", "Сокіл".

Шкільна освіта була тим містком, який відкривав українським селянським дітям дорогу в світ до кращого життя. Тому історія розвитку української школи – це історія боротьби українців за свою кращу долю. Освіта давала селянським дітям можливість здобути кращі умови життя, вийти "в люди" і відкрити для себе світ. У Вовцневій школі була ще до 1748 року. В акті візитації парафії 1764 року записано, що попередній парох о.Іван Левицький продав панському економові Дорошенкові 0,75 лану церковної землі, подарованої паном Жевуським, і той, "зруйнувавши церковну школу", збудував на тому місці свою хату. Візитатор М.Шадурський наказав парохіві о.О.Мартиновичу до року часу збудувати в селі нову школу під загрозою покарання деканом.

У 1863 році в селі була заснована тривіальна школа. Школу мали спільно утримувати громада і двір. Навчання в однокласних школах було розтягнуте на 6 років у 4 відділеннях. В двох перших діти навчалися по рокові, а в двох наступних - по 2 роки. Але більшість ходили до школи тільки рік-два. Навчання тривало з 6-річного віку. Згідно шкільного закону діти, яким виповнилося 12 років, повинні були ще протягом трьох років відвідувати так зване повторювальне навчання в недільні та святкові дні, щоб не забути вивченого в попередні роки. А вчили небагато – читати, писати та рахувати. Від цих трьох головних наук школи називали тривіальними (від латинського "трівіум" – три). Ця школа мала характер постійної і перебувала під спільним контролем церкви і держави.

З прадавніх часів церква була консолідуючим та стабілізуючим фактором духовного життя села. В умовах без державного існування української нації протягом багатьох століть вона згуртувала людей до громадянського та політичного життя. Одночасно вона була важливим контрольним та виховним фактором в житті селян. Парохи тривалий час були чи не єдиною інтелігентною силою в селі. Отже, немислимо вивчати історію села без вивчення історії церковного життя у ньому. На жаль, найдавніших документів про місцеву церкву мабуть немає, бо скільки разів горіли наші церкви і села.

10 січня 1897 року в селі відбулася конкурційна розправа в справі будівництва нової мурованої церкви. Витрати мали становити 9394 зр. Згідно закону шосту частину коштів мав дати скарбник, який і був обраний збирати кошти з громад. У 1898 році була збудована нова церква з каменю і цегли. Через рік громади збудували новий парафіяльний будинок. Храм Різдва Пресвятої Богородиці в селі Заріччя Львівської області збудований у 1898 році. За Радянської влади церква майже 30 років була закрита і лише 1988 році дозволили відкрити. Сьогодні парафіянами храму є 150 родин.

Глона Швець ЧЕРНІВ

Моє село Чернів, має досить багато цікавинок. В 1913 в Галичині діяло понад 900 "Січей" з понад 80 тисячами членів. "Січ" являла собою поєднання січових традицій козацтва з традиціями галицьких грищ і бандерій. На початку 20-их ст. осередки "Січі" поширювалися по всій Галичині.

В 1900 році в селі відбулося віче за участі понад 1000 осіб. В 1910р. відкрили 8-ми річну школу, будинок культури, бібліотеку, амбулаторі.

Фото згорілої церкви Вознесіння Господнього після бою між російськими і австрійськими військами.

Більше сотні років пройшло із часу бою під Крутами. Героєм цього бою був Семен Король який народився 15 лютого 1892 р. в с. Чернів на той час Рогатинського району. Він був організатором першої сотні УПА. У вересні 1914 Семен в своїй обліковій картці січових стрільців був студентом, вчився на юриста. Всі січові стрільці були місцевими, вони мали контакти з населенням окупованої Галичини і їхні "патрулі" були успішними. Вони заходили навіть на десятки кілометрів від фронту і поверталися з розвідувальними зведеннями. За відвагу Семена було нагороджено золотою медаллю за хоробрість 27 січня 1915 р. Фактично уроденець с. Чернів Семен Король не просто став першим вояком УСС а проілюстрував вояцтву бойовий потенціал українського регіону.

Літом 1989 року в Черневі був відновлений перший хрест біля роздоріжжя центру села, коло подвір'я господарства Семена і Катерини Якимів (сьогодні Одарки та Михайла Скрипників). Хрест був заново зроблений з відповідним написом «В честь скасування кріпосного права 1848 року», огорожений і посвячений. Цей хрест мав, має і буде мати історичну цінність. Селяни Галичини ставили такі хрести в кожному селі та містечку, таким чином дякували Богу за особисте звільнення від кріпацької неволі в період австрійського панування. Відрадно, що при посвяті хреста миряни ризикнули заспівати, крім релігійних пісень, ще тоді у радянські часи заборонений гімн «Ще не вмерла Україна».

Як і кожне село, наше може гордитися як відомими людьми, про якихчомусь дуже скромно мовчить наша історія, так і мальовничимимісцевостями, ланами, потічками і потоками, чудовою річкою, залізницею і двома станціями, де можна сісти на поїзд...Чи ще в якомуселі є аж дві зупинки поїзда. Чи можна забути дорогу до тої станції, якадалеко від центрального переїзду - неподалік від Берестав. Кожен, комутреба було їхати з дому чи то до Львова, чи до Станіслава, добре знав тудидорогу. А касиркою була чудова жінка - мама Яцентого Богдана, йогосестри Олі

та брата Євгена. Непростою була робота касира. Адже поїздивідправлялись доволі зранку.

Кілька слів про навчання у Чернівській восьмирічній школі. Школа розташовувалась у трьох корпусах..До 1962-го року два класи навчались в хаті родини Боднара Михайла Лук'яновича, члена ОУН, який відбув "покарання" від 1945-го по 1956-й роки у сибірських таборих.Уявити важко, в Омську, а згодом в Якутію Алданський район, с-ще Лебединий) був депортований його син Іван з дружиною, звідки повернувся в село Чернів у 1958-му році.

Анастасія Шкіряк ГУЦУЛЬСЬКА СОТНЯ

Ми всі думали, що Українські січові стрільці – це галичани, уродженці Львова, Тернополя, Станіслава і навколишніх сіл. Виявляється, це не зовсім так. До Легіону УСС найбільше зголосилося добровольців-“самітників” з гуцульських сіл: Брустурів, Річки, Яворова, Космача, Прокурави, Кобаків, Красноілля, Криворівні, Жаб'його, чотирьох Березовів, Голови, Полянки, Довгополе... А ще з гуцульських сіл Буковини і Закарпаття. Верховинців розподілили в кожную з восьми сотень новоствореного Легіону.Михайло Горбовий стверджував, що усусусів складали гуцули, наші войовничі гороці. Але ж це не прозвучало у военній мемуаристиці.

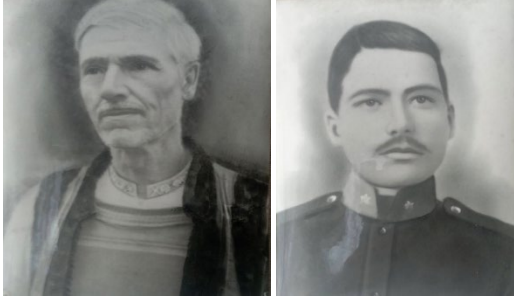
Ось як зображує мешканців гуцульського села Довгополе дослідник Михайло Ломацький: “Довгопільські, люди горді... дуже гоноровиті. Не дай Боже комусь із них “нарушити гонір” чи чим небуть, яким нерозважним словом “омразити” й понизити. Зараз ішли “в рух” бартки. Довгопільці не “шпасували”, боронили свій “гонір”, а за його “нарушене” платили барткою куди попало, пласом, а то і вістрям по голові”.

Не дивно,що саме з гуцулів творили пробоеві сотні та пробоеві курені в австрійській та галицькій арміях.

Першу Гуцульську сотню УСС організував Клим Гутковський у жовтні – грудні 1914 р. у Страбичеві та Хусті. Бойові дії сотня почала в лютому 1915 року. Гуцули славилися в боях у районі Торунсько-Вишківського перевалу між містами Міжгір'я і Долина. Проіснувала перша Гуцульська сотня лише до весни 1915 року.

Восени 1916 р. у Вишкелі УСС сформовано нову Гуцульську сотню під командою четаря Миколи Никорака. Саме в цій сотні виконували вояцькі обов'язки мешканці з мого села а саме: Марфієвич Павло Юрійович та Кочерган Федір Юрійович

Сотню одразу виокремили з Легіону УСС, який росіяни в жовтні 1916 р. розбили

під Бережанами. І вислали на Буковинський фронт. 1 листопада 1916 р. Гуцульська сотня прибула до Великого Бичкова і зголосилася у групі підполковника Ігнаса фон Гуклера. Невдовзі Гуцульська сотня увійшла до складу групи військ особливого призначення (деташми) Русса при 7-му армійському корпусі. Передавши команду над Гуцульською сотнею

лейтенанту Альфонсу Ерле, Микола Никорак від'їхав у Кіш.

Перше бойове завдання Гуцульська сотня отримала 26 листопада 1916 року. Вона мала разом з іншими частинами австрійської армії зупинити війська російського генерала Олексія Брусилова, який прагнув прорватися до Семигорода, щоб з'єднатися із союзною румунською армією. У разі успіху Буковинський фронт перестав би існувати і німецька та австрійська армії опинились би в катастрофічній ситуації. Цього не сталося завдяки бойовій співпраці українців, німців, австрійців та мадярів.

Перший бій Гуцульська сотня сотника Ерле провела за перевал Присліп 30 листопада та 1 грудня 1916 року. У вкрай тяжкому бою гуцули і німці здобули блискучу перемогу, захопивши, за різними даними, від 600 до 1300 полонених. При цьому загинув лише один стрілець – Романюк із с. Кути Косівського повіту. Далі сотню перекинули на Кирлібабу. І тут гуцули уславилися перемогами над російською зброєю. Слід зазначити, що Гуцульська сотня стала штурмовою, навіть “першою” у бойовій групі Русса, фактично елітною частиною австрійської армії.

Згідно із советською історичною традицією висвітлювати німців негативно вважалося добрим тоном. Багато нинішніх українських істориків вийшло із советської доби, тож вони і продовжили цю тенденцію. Прикро читати їхні примітивно-упереджені оцінки німців, особливо коли йдеться про Першу світову війну. До слова, в мемуарах українських вояків 1914–1918 років очорнення німців немає. Це ж стосується і спогадів Михайла Горбового. Більшість його згадок про німців підтверджують доброзичливе і щире ставлення німецьких вояків до українців, і навпаки.

Важливо те, що німці визнавали гуцулів українцями, не раз кричали їм “hoch!” (“слава!”) та виказували переконання, що такі бойовики, як гуцули, “мусять добути вільну Україну”. Німці із задоволенням слухали у виконанні гуцулів “Ще не вмерла Україна” та “Mein Vaterland” – стрільці і цю пісню вміли добре виконувати. А чому б не порадувати німецьких камарадів?! Гуцули не раз знаходили “щирих приятелів між чужинцями-Німцями”, бо ті, пізнавши бойову вартість гуцулів, ставилися до них як до рівних і рідних, як до товаришів по зброї.

Командир Гуцульської сотні лейтенант Альфонс Ерле миттєво оцінив верховинців: “Українські стрільці! – сказав він. – Я з вами лише другий день, та вже пізнав вас доволі. Пізнав я вашу амбіцію, пізнав і те, що ви не новобранці, як ми сподівалися, а знамениті стрільці-боєвики... Я вас цілим серцем полюбив, хоч недовго з вами пробуваю. Але вашу вартість я пізнав умиць. Я пізнав і те, що з вами силою нічого ніхто не вдіє, навіть я, котрий перевів уже 14 вишколів”. Після бою на горі Присліп лейтенант Ерле був ще категоричніший. Він сказав гуцулам, що “таких боєвиків йому ще не доводилося стрічати, що з такими хотів би жити і вмерти”.

Я можу зробити такий висновок про січових стрільців з гуцульських сіл. В

українському минулому вони посідають своє цілком окреме, визначне місце. Вони перші в новітній історії України були дуже організованою силою, яка була соборницькою та доводила свій характер зброєю і словом. Але й водночас гуцули були товариськими (це видно коли вони могли знай приятелів німців), та завжди трималися сильно один за одним.

Мирослава Шуфлетюк КРАСНИК

Моє рідне село Красник, розташоване у Верховинському районі мальовничих Карпат, має багату і складну історію, яка сягає кількох століть. Протягом періоду 1848-1920 років село стало свідком важливих подій, що вплинули на долю місцевого населення і всієї Галичини. Тут розвивалися як національно-визвольний рух, так і культурні, освітні та релігійні ініціативи, залишаючи глибокий слід в історії.

У 1848 році, після скасування кріпацтва в Австрійській імперії, місцеві жителі отримали певну свободу, яка, однак, не змінила одразу їхнього економічного становища. Більшість селян продовжувала працювати на полях, але з'являлися перші національні ініціативи, які закладали основу майбутньої боротьби за незалежність.

Кінець XIX століття став періодом підйому національної свідомості в Галичині. Тут активно поширювалися ідеї українського національного відродження. Місцеві жителі, зокрема освітяни та священники, почали організовувати культурні та освітні заходи, що сприяли збереженню української мови та традицій. Важливою подією стало заснування у селі церковної школи, де молодь навчалася не лише грамоти, а й національних цінностей.

Період Першої світової війни і подальша боротьба за незалежність України стали визначальними для Красника. Січові стрільці, що брали участь у війні за незалежність, стали справжніми героями краю. Ці мужні чоловіки та жінки стали символом патріотизму та відваги для наступних поколінь. У пана Василя Топелюка, жителя села зберігається бартка (гуцульський топірець), на якій вибито рік – 1914 і букви – УСС. Це бартка українського січового стрільця, який боронив свої землі. Біля села, на горах Кринті й Костричі ще дотепер можна знайти залишки окопів з тих часів. Родом з Красника Іван Хімчак (1919-1947), лицар Бронзового хреста заслуги УПА, член ОУН. Він був референтом СБ Жаб'євського районного проводу ОУН (07.1946-11.1947) і загинув у сутичці з советськими чекістами у сусідньому селі Бистрець.

Українці та українки повинні пам'ятати свою історію і шанувати пам'ять тих, хто жертвував своїм життям і хто навіть поклав своє життя за нас.

Вадим Юзисин, учень 10 кл, Калуської спецшколи УСС В ІСТОРІЇ

Для мене було цікаво дізнатися про події, які відбувалися більше, ніж століття тому. Гадаю, що й через 100 років про наш час будуть складати пісні і писати есеї. Отож, 6 серпня 1914 року утворено легіон Українських січових стрільців, який став першим українським національним бойовим підрозділом після битви під Полтавою в 1709 р. До появи Українських січових стрільців спричинилася Перша світова війна. Уже в перший її день лідери трьох найбільших галицьких партій утворили Головну Українську Раду, яка, зокрема, поставила перед австрійським командуванням питання про організацію в австрійській армії окремого українського формування, що мало стати зародком української національної армії.

6 серпня 1914 р. у львівській газеті «Діло» з'явилося звернення Головної Української Ради «до всього українського народу», в якому закликали добровольців записуватися в Українські Січові стрільці. На заклик відгукнулося близько 28 000 добровольців, але австрійський уряд, не впевнений у лояльності українських частин, дав дозвіл лише на 2,5 тисячі. Ядро легіону становили члени довоєнного січового, сокольського і

пластового руху.

Узимку 1914-15 рр. сотні УСС у складі 130 бригади боронили карпатські переходи: їм припала тоді розвідча й охоронна служба. Першим успіхом легіону УСС була перемога на горі Маківці 29 квітня–3 травня 1915. Далі він визначився в боях під Болеховом, Галичем, Завадовом і Семиківцями. У лютому 1918 р. легіон УСС, який лишався у складі австрійської окупаційної армії, вирушив у похід на Україну. Водночас у листопаді 1917 р. в Києві навколо Євгена Коновальця з українців, які тікали з російської армії та російського полону, сформувався Галицько-Буковинський курінь Січових Стрільців (СС), який згодом розгорнувся в полк СС, а далі в корпус і групу СС, що були однією з найкращих формацій української армії. «Усусуси» зіграли важливу роль в подіях Української революції 1917-21 років, а зараз пам'ять про них допомагає українцям продовжувати боротися за незалежну Україну.

Наталя Юзишин, учениця 12 класу, Калуської спецшколи ПРИКЛАД УСС

Українські Січові Стрільці — це військова формація, створена в 1914 році з українських добровольців на території Австро-Угорщини. Їх поява стала важливим етапом у національно-визвольному русі України на початку ХХ століття. УСС відіграли значну роль у боротьбі за незалежність України, а їхній приклад надихнув наступні покоління борців за свободу. З початком Першої світової війни стало зрозуміло, що доля українського народу, розділеного між Російською та Австро-Угорською імперіями, може змінитися. Багато українців бачили у війні шанс здобути незалежність, ідею, яку активно підтримували політичні кола Галичини. В цих умовах, у серпні 1914 року, було створено легіон Українських Січових Стрільців. Це була перша національна військова організація, що боролася під українськими прапорами в умовах новітньої війни. УСС брали участь у багатьох боях Першої світової війни, зокрема, у битвах на горі Маківка, під Болеховом, у Карпатах. Вони проявили себе як дисциплінована і відважна військова частина, яка заслужила повагу як союзників, так і ворогів. Учасники УСС відзначалися високою моральною підготовкою та патріотизмом, що сприяло формуванню національної самосвідомості серед українців. Українські Січові Стрільці стали символом боротьби за незалежність України. Їхній приклад надихнув багатьох українців на продовження національно-визвольної боротьби в наступні роки. Після розпаду Австро-Угорщини і завершення Першої світової війни багато з них продовжили боротьбу у лавах Української Галицької Армії, а пізніше і в інших військових формуваннях, що боролися за незалежність України у період Української революції 1917-1921 років. Спадщина Українських Січових Стрільців є важливою частиною української національної пам'яті. Вони стали прикладом для сучасних українських військових і символом боротьби за свободу і незалежність. Історія УСС вивчається у школах і є частиною культурної спадщини України, нагадуючи про те, що незалежність і свобода є цінностями, за які варто боротися. Українські Січові Стрільці залишили глибокий слід в історії України. Вони не лише брали участь у військових діях, але й сприяли формуванню національної свідомості серед українців, що стало важливим кроком на шляху до незалежності України. Їхній приклад надихає і сьогодні, нагадуючи, що боротьба за національні ідеали є справою честі для кожного народу.

Марія Юришин ГРАБІВКА

Я народилася у Грабівці, Калуського району, Івано-Франківської області. Село є патріотичним селом. Воно має досить цікаву історію. За 450 років свого літописного існування село пережило 5 окупаційних режимів. Воно виникло в часи зародження кріпацтва в Україні. У вересні 1648 року на Калушині відбулося повстання проти

польської шляхти. Очолив його священник з села Грабівка Іван Грабівський. Повстання тривало до грудня. В ньому брали участь майже всі села Калущини. Польська шляхта захопила Калущі і 30 грудня 1648 року на міській площі кат розсік п'ятьох провідників, а священника Івана Грабівського у ярі із хрестом посадив на палю. 14 жовтня 2015 року, у селі Грабівка на території храму Різдва Христового відкрили пам'ятник священнику І. Грабівському.

Влітку 1905 року храм Різдва Христового у Грабівці відвідав видатний український поет Іван Франко. 19 жовтня 2020 року у селі на його честь відкрили пам'ятну дошку.

В 1944 році відновився радянський репресивний режим. З ним боролися загони УПА, Грабівка стала столицею борців за волю України. В селі знаходяться десятки партизанських могил. У 1949 р. в Перегінському районі підпілля ОУН найактивнішим було в селах Новиця, Петранка, Грабівка і Завій. Моє село знаходиться біля Чорного лісу. Він має вагомий історичний значення. У 20 столітті в цьому лісі розташовувалися загони УПА. В лісі поблизу села Глибоке розташована могила командира УПА Різуна, саме тут він прийняв свій останній бій з енкаведистами.

Історія мого краю велична, цікава, важлива для нас усіх. Я пишаюся, що я народилася саме тут. Ми повинні пам'ятати історію свого рідного краю, пам'ятати скільки людей боролось і продовжують боротьбу за волю та незалежність нашої країни. Хай студентська праця допомагає творенню доброго майбутнього нашої держави.

Ірина Юркевич ТЕОДОР (ФЕДІР) ГУЛА З НОСОВА – СИН СВОГО НАРОДУ

Одним з найбільш драматичних стали перебіги подій Великої війни та їх наслідки для українського народу. Українські землі зазнали руйнувань внаслідок війни від самого початку боїв, у літі 1914 територія Галичини і Волині стала одним із основних воєнних театрів на сході Європи. Аж до початку 1918 лінія фронту проходила через українську територію, і протягом усієї війни перебував російський штаб Південного-Західного фронту. Було мобілізовано 3,5 млн українців, серед яких був Теодор Гула. У 1915 попав в італійський полон, а далі 20 років розлуки молодого юнака з рідною землею. Доля закинула Федора в Чехословаччину. Тут він аж до 1936 року працював професором української гімназії, а також доцентом Української високого педагогічного інституту імені Михайла Драгоманова у Празі. У той самий час в даному вузі викладали видатні українські вчені: Іван Горбачевський, Софія Русова, Дмитро Чижевський.

Ф. Гула разом з корифеями української науки: юристом Станіславом Дністрянським, теологом і мовознавцем Іваном Огієнком, філологом Степаном Строцьким та іншими відомими вченими входив до редакційної колегії Української загальної енциклопедії, три томи яких були видані. У 1937 Гула повернувся в Галичину і працював спочатку вчителем середньої школи у Городенці на Івано-Франківщині, а з восени 1941 року завідував астрономічною обсерваторією Львівського університету.

Спогади племінниці Ольги Скорик-Гули, дочки найстаршої із сестер Теодора Гули.

Перебування в концтаборі негативно відбилосся на здоров'ї Федуня (так лагідно називала його мати). Тому, після закінчення війни Теодор повернувся до рідного села, до рідної хати, де чекала мати яка залишилася живою, бо батько помер від тифу. За покликанням серця йде працювати заступником директора школи в сусіднє село Завалів, а пізніше заступником директора вечірньої школи в районному центрі - Підгайцях, де викладає астрономію, математику і фізику. Його запрошували на високі посади до Львова, Києва але він категорично відмовився. Можливо тому, що у молоді роки він був відірваний від рідних і близьких йому людей, переніс важкі фізичні і душевні випробування і хотів померти на рідній Носівській землі. Згадкою про Федора донедавна залишилася носова хусточка в кутку з ініціалом Ф і стара яблуня (зараз

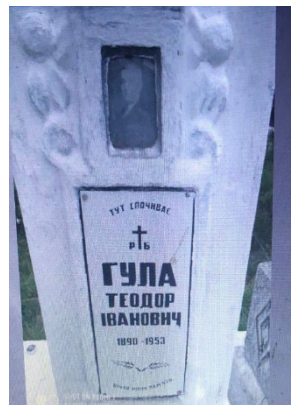
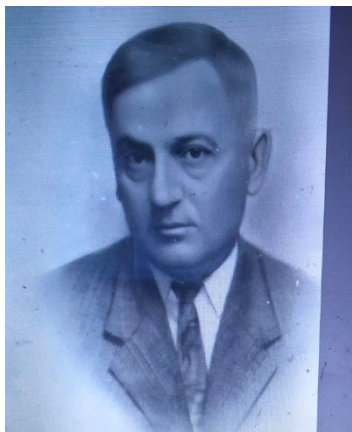
росте на цьому місці молода), біля якої завжди любив сидіти Федір. Мав здатність визначати час з точністю до хвилини, дивлячись на небо міг передбачити зміни погодних умов протягом дня, також міг викликати і розмовляти з померлими духами. Мав інтерес до розмови з директором Носівської школи, сільським священником та сусідами, умів керувати настроями слухачів, був добрим оратором. Люди, які його знали, однотайно відзначали його інтелігентність, доброзичливість, скромність, пунктуальність. Закінчив свій земний шлях раптово на батьківському подвір'ї. Похорон був надзвичайно багатолюдним. Багато людей говорили про нього добрі слова. Похоронили на цвинтарі у рідному селі Носові, який знаходиться недалеко від школи. Навіть цвинтар був ніби святковий в цей час і тільки старенька мати ще три роки плакала за своїм синочком.

Теодор Гула був відомим вченим, талановитим педагогом і непересічною особистістю. Його життєва дорога- терниста, але він без вагань йшов нею, бо нестримно вабили його далекі й холодні зорі, пізнання законів руху, що було його земним покликанням. Він був сином своєї землі, свого народу, вірою і правдою служив йому. Життя його повчальне, а наукові здобутки не втратили практичної цінності й донині.

Пам'ятаймо про нього і хоч деколи згадуймо його.

Віта Юхней ЛЕГІОНИ ЧАСІВ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ

Українські Січові Стрільці (УСС) були однією з багатьох національних військових формацій, що діяли під час Першої світової війни. Їх можна порівняти з іншими національними військовими підрозділами, такими як польські легіони, чеські легіони, а також різноманітні добровольчі загони інших народів, які боролися за свої національні інтереси у складі армій великих імперій. Ці порівняння виявляють як

спільні риси, так і відмінності, що зумовлені історичними, політичними та соціальними умовами. УСС були сформовані в серпні 1914 року на території Австро-Угорщини з метою захисту українських інтересів і боротьби проти російських військ. Їхнє створення відображало прагнення українців Галичини до національного відродження та незалежності. УСС мали значну підтримку серед українського населення Галичини, що вбачало у них силу, здатну відстоювати національні інтереси. Водночас, вони діяли в межах Австро-Угорської імперії, яка надавала певну автономію національним рухам. Стрільці зарекомендували себе як дисципліноване військове формування, що діяло з високим рівнем мотивації. Польські легіони були створені також у 1914 році з метою боротьби за незалежність Польщі. Вони діяли у складі австро-угорської армії, сподіваючись, що перемога Австро-Угорщини та

Німеччини призведе до відновлення польської державності. Польські легіони отримували широку підтримку серед польського населення, яке прагнуло відродження відродження Польщі після понад століття поділів. Як і УСС, вони використовували війну як можливість для здобуття незалежності. Польські легіони брали участь у боях на східному та італійському фронтах, проявляючи високий рівень боєздатності та патріотизму. Вони зіграли важливу роль у політичних процесах, що привели до відновлення незалежності Польщі в 1918 році. Чеські легіони були сформовані в різних країнах, зокрема в Росії, Франції та Італії, і мали на меті здобуття незалежності для чеського народу. Чеські солдати залишили австро-угорську армію, щоб боротися за створення незалежної Чехословаччини. На відміну від УСС і польських легіонів, чеські легіони не діяли у складі армії Австро-Угорщини, а натомість боролися на боці Антанти. Вони отримали підтримку від союзників у своїй боротьбі за незалежність. Чеські легіони воювали на різних фронтах, зокрема в Росії та Франції. Вони стали важливим чинником у визвольних змаганнях, що призвели до створення незалежної Чехословаччини після війни.

Були й інші національні військові формування, такі як фінські єгері, які боролися у складі німецької армії за незалежність Фінляндії, або арабські військові загони, які воювали проти Османської імперії за незалежність арабських країн. Ці формування, як і УСС, діяли в умовах національного відродження, використовуючи війну як шанс для здобуття незалежності. Водночас, їхній вибір союзників часто визначався геополітичними обставинами і прагненням скористатися з конфлікту між великими державами. Українські Січові Стрільці, подібно до інших національних формувань, використовували Першу світову війну як можливість для досягнення національних цілей. Хоча їхні цілі та методи мали багато спільного з іншими національними формуваннями, особливості української ситуації — розділення між двома імперіями та відсутність єдиної державності — визначали унікальний характер боротьби УСС. Як і польські, чеські та інші легіони, УСС відіграли важливу роль

Іван Яцків KOSMACH

I live in the village of Kosmach, Ivano-Frankivsk region. The population of my village is 1,517 people, the area is 17 square kilometers. My village is built along the Velika Maskova stream, which flows from west to east. The river originates from two sources above the village, from under a mountain called Zruby or Malyy Verkh. Two other peaks of this mountain are Kitvan and Klyva. Other villages can be seen from the mountain: the village of Lukva or Prislup to the west, Solotvyn to the southeast, the villages of Kryvets, Rakovets, and Porogy in the south, Dzvynyach, Zhuraky, and Monastirchany in the east, the village of Rosilna in the northeast. The villages include Sadzhivka, Kosmachivka and Rakiv Potik. Also, Kosmach composes the helmets of Pogari and Lugi.

In February 1915, a battle between Russian and Austro-Hungarian troops took place on the territory of Kosmach. In the 1920s and 1930s, more than 30 people emigrated from the village due to a difficult financial situation.

There is a Church of St. Demetrius of Thessalonica in Kosmach that was built in 1869 (before that there was the Church of the Sending of the Holy Spirit, which burned down in 1860), in 1904 a women's convent was built.

There are also famous personalities in my village.

Petrushevich Mykhailo, a priest and a writer. Petrushevich's stories are "images" from folk life interspersed with mystical and religious interjections (in the style of Mykola Gogol, like all Ivan Franko). About 10 stories written under the pseudonyms "Evdokiy" and "Mykhailo Novitskiy": "Palamar", "Dusha", "Vybory", "Hradobur", "Solitaire", "What the grandmother saw in the other world" have reached us..

Oleg Zhupansky is a Ukrainian poet, translator and publisher. Oleksiy Zhupanskyi's father.

Mykhailo Yavorskyi (1980-2023) is a soldier of the Armed Forces of Ukraine, fallen the Russian-Ukrainian war. Hero of Ukraine (posthumously).

My village is more than just a place on a map. This is a home where every street and every tree has its own story. Here I learned to appreciate the simple things that give life meaning and depth. This place has always remained in my heart, wherever I am.

Сергій Сидорів НАШ СТІЛЕЦЬКИЙ КРАЙ

Цьогоріч досягнули ми 130-річчя від заснування легіону Українських січових стрільців, Франківщина проголосила 2024 рік ювілейним, на «Білому домі» обласної адміністрації красується банер, видаються книги дослідників, проводяться конференції, що там ще?

Насправді, про ювілей я дізнався аж на початку літа, коли отримав колективно розісланий емейл-запрошення до написання розділу монографії. Це в жодній мірі не було обов'язковим й, певно, стосувалося тільки фахових істориків, мало ознаки лайтової спам-розсилки, але я зацікавився. Літом вільніше думається, бо багато рутинних і непотрібних справ вже залишилося у старому навчальному році. Задумався, врешті спостеріг той банер на Білій Хаті та й почав шукати, про що написати. Здається, визначна подія – аж рік ювілейним оголосили, але яким боком вона стосується постолитих українців: малих, дорослих і ще ненароджених, які живуть-виживають у сучасній Україні чи благодійних еміграціях і не мусять зі службового обов'язку чи для освоєння виділених коштів щось там думати, чи писати, чи говорити, чи розуміти?

Підозрюю, що переважна більшість авторок і авторів цього збірника ще до початку осіннього семестру, коли я провів «Інтернаціонально-національне заняття "УСС - міжнародний вимір"» не підозрювали про якийсь ювілейний рік чи їх роль у ньому. Усвідомлюю, що написання есею навряд чи щось кардинально покращить в їхньому житті тут і зараз. Утім, віримо, що цей світ є значно складнішим, аніж здається – цінності, думки, слова, зрештою, і пам'ять, мають вагу, тому зв'язок між минулими, сучасними і майбутніми подіями є і його потрібно плекати. Сподіваємося, що час і енергія, приділені написанню есеїв допоможуть відродити колективну та індивідуальну пам'ять, викликати вдячність за чин, відновити справедливість і веселіше та резилентніше дивитися й рухатися в майбутнє.

Праця над розділом до монографії спонукала мене до дослідження наявних розвідок сучасних вітчизняних науковців та діаспорних спогадів тих стрільців, які опинилися за кордоном при обмалі праць, написаних в Україні самими стрільцями та їх сучасниками. Московська імперія душила українську державність не лише фізичним знищенням її кращих синів і дочок, а й витиранням правдивого знання і пам'яті про той час, коли українці почали «з ворогами тан» за вільну і соборну Україну і потерпіли гірку поразку в першій чверті 20 століття. Два давні вислови: латиною *Vae victis* [горе переможеним] та англійською *History is written by the victors* [історію пишуть переможці] мають особливий сенс у відношенні до московії та її колоніальної політики. Впродовж десятиліть знання і пам'ять про Визвольні змагання українців знищувалися, паплюжилися і фальсифікувалися. Утім старі люди пам'ятали про події, місця і діячів з 1914–1920-х, стрілецькі пісні таємно співалися за зачиненими дверями, а в деяких родинах зберігалися речі і документи того періоду.

У 1989 «Ще не вмерла Україна» публічно зазвучала на фестивалі Червона Рута і виявилось, що пам'ять не загинула, а олжа не перемогла правду. Навіть коли "half the people can be part right all of the time and some of the people can be all right part

of the time", to "all the people can't be all alright all of the time" – як проспівав Боб Ділан і додав: "I'll let you be in my dreams if I can be in yours". Ми, сучасні українці можемо втілити свої мрії про щастя, свободу і процвітання тоді, коли зрозуміємо, що такі цінності не даються за так, за них треба платити. І століття тому Українські січові стрільці, не маючи своєї держави, платили за вже існуючу нашу, а ми платимо зараз за добру і щасливу долю нащадків.

Легіон Українських січових стрільців, сформований на початку Першої світової війни у складі австрійської армії для боротьби проти військ Російської імперії вписав славні і героїчні сторінки в історію. Він складався виключно з добровольців, тому до нього зголошувалися ті, хто офіційно не підлягали мобілізації в регулярну армію: жінки, гімназисти, студенти університетів, вчителі, професори... Такий склад стрільців був освіченим, творчим і свідомим своєї національної місії. Після закінчення Великої війни і розпаду двох імперій багато усусів стали її будівниками і захисниками: в рядах січовиків на Великій Україні, в УГА, ОУН, УПА та інших організаціях в Україні та на еміграції.

Українська держава виборювалася не лише кров'ю в боях, їй потрібна була власна освіта, наука, культура, політика, економіка – стрілецький рух створював можливості для її майбутнього. Громадські спілки, педагогічні товариства, жіночі організації, селяни, міщани, школярі, вчителі, священники, лікарі, які не були безпосередньо стрільцями – весь свідомий український народ прагнув власної демократичної держави.

Авторки і автори есеїв досліджували наявні джерела в онлайн бібліотеках і книгозбірнях, спілкувалися з місцевими жителями, родичами, краєзнавцями, ходили, фотографували і дізнавалися. Усвідомлюю, що пошуки незавершені і не все зроблено правильно, але впевнений, що початок покладений, і тим, хто схоче продовжити – буде на що опертися.

Наголошу на важливих ідеях, які упорядник збірки намагався проявити – приналежність, інклюзія і співпраця [belonging, inclusion, cooperation]. Окрім пафосних будівель і пам'яток, велику і соборну Україну складають села і містечка, тихі вулички, непримітні будиночки, які є наймилішими і найріднішими для тих відомих і безіменних героїв, чин яких ми зараз вшановуємо. Місця, де вони вчилися ходити, писати, кохати, молитися і захищати. Їх малі батьківщини і дороговкази, досліджуючи які, ми доєднуємося до усвідомлення минулого і творення майбутнього. Приналежність забезпечує тяглість і підтримку, долучення і взаємодію. Збір інформації та написання есеїв – перші кроки в інклюзивній співпраці студентів коледжу, учнів спеціальної школи, родин, громадських діячів – тих, хто творить сучасну Україну, розшарпану, але нескорену, де кожен і кожна – громадяни, свідомі своєї єдності і різності на спільному шляху до перемоги і майбутнього.

Насамкінець, що для мене мій стрілецький край? Це ті місця, де я перебував і є, а тепер й ті, ще не відвідані, але вже прочитані в студентських і учнівських есеях. Можливо, ці місця не є якимись особливими, радянська влада постаралася стерти всю національну ідентичність, а пострадянська продовжила руйнування, знецінення і вульгаризацію, можливо, там немає пам'ятних табличок чи інформаційних стендів, а місцеві переконують, що ніякої історії ці місця не мають. Колись, можливо, я відвідаю їх і, завдяки вашим есеям, буду знати, що шукати і що бачити.

Все ж, про кілька місць, які я знаю.

Це – Стрий, де 2500 вояків прийняли присягу на вірність Україні (а не тільки імператору Францу-Йосипу). Їх було відібрано з кількох десятків тисяч добровольців, які прибули з міст, містечок і сіл тогочасної Східної Галичини.

Це – Кропивник, де поряд з новою мурованою церквою стоїть стара, в якій напевно хрестили Костянтину Малицьку, авторку пісень про Січ та ініціаторку Фонду на потреби

України, кошти з якого дозволили формувати Легіон в 1914.

Це – Калуш, з рядами бетонних хрестів загиблих вояків (ідентифікованих і безіменних) на старому цвинтарі, садибою-музеем родини Франків, символічною могилою Січових стрільців, вулицями Ковжуна, Малицької, Євшана, Бабія, Козоріса, Смольського, меморіальними таблицями Дмитру Палієву, Івану Відоняку, Андрію Косу, Івану Куровцю, ...

Це – Войнилів і Середнє, місця народження вояків і літераторів Миколи Євшана і Олеса Бабія. Останній – автор гімну ОУН «Зродились ми великої години». А ще з Войнилова Іван Белей, чотар УГА і шевальє королівства Бельгії.

Це – Довга Войнилівська, де стіну одної хати, в якій я гостював, прикрашає стровинна декоративна тарілка з зображенням вояка з крісом і в однострої.

Це – Боднарів, де організував військовий оркестр Микола Гайворонський, автор багатьох стрілецьких пісень.

Це – Франик з будівлею колишнього готелю Австрія, з балькону якого було проголошено про злуку ЗУНР і УНР, пам'ять про що зараз спотворює захланна родина бойко-левшакових.

Це закордонні міста Європи і Америки, де я заходив в українські церкви, клуби, говорив зі старими емігрантами, гортав друковані журнали, які видавалися в діаспорі колишніми вояками, випадково натрапляв на цвинтарях могили з українськими іменами. Ця туга за втраченим, цей попіл сподівань, це життя у вигнанні.

Таких місць є багато, кожне має свою історію і сучасність. Не можна допустити, щоб заміщення і забуття славного минулого теперішніми мешканцями привело до зникнення майбутнього. Вдячність, шана і розуміння породжуються співпрацею, приналежністю, долученням. Так теперішня війна повинна закінчитися перемогою для українців, тих, хто усвідомлюють заплачену ціну і не розмінюються на сфальшивлену олжу. Хай попіл Кааса б'є у серця тих, хто гублять пам'ять. Читайте.

ЯК НАПИСАТИ ГАРНИЙ ЕСЕЙ

Есей про свій край — це можливість висвітлити унікальні аспекти рідного регіону, його історію, культуру та важливість для вас. Написання такого есе вимагає поєднання особистих вражень з історичними та культурними фактами, що дозволить створити цікаву й змістовну роботу. Розглянемо покроковий алгоритм написання.

1. Тема. Почніть з вибору конкретного аспекту, який ви хочете дослідити. Це може бути історія вашого населеного пункту та регіону, їх роль у національно-визвольних рухах, природні ландшафти, культурні традиції і відомі особистості, які вплинули на розвиток стрілецтва та творення української нації. Важливо вибрати тему, яка вас особисто цікавить, щоб ваш ентузіазм відобразився у тексті.

2. Дослідіть матеріал. Знайдіть інформацію про історію вашого села/міста чи краю, його особливості та роль у формуванні української національної ідентичності в другій половині 19-початку 20 століття. Можливо в вашому краю відбувалися військові дії у ті часи чи місцеві мешканці або уродженці відзначилися в національному русі. Доможуть інтернет, місцеві архіви, бібліотеки, історичні джерела, розмови з родичами і старожилами або літературні твори, які описують ваш край.

3. Дотримуйтесь традиційної структури есею:

Вступ. Представте тему та поясніть, чому ви обрали саме цей аспект. Ви можете почати з цікавого факту або з особистої історії, яка ілюструє ваше ставлення до

рідного регіону.

Основна частина. Подайте деталі про історію та культуру вашого краю 100 років тому. Опишіть основні події та їх вплив на національно-визвольні рухи. Розкажіть, які відомі постаті пов'язані з вашим краєм та які заслуги вони мали.

Висновок: Підсумуйте основні пункти вашого есе, акцентуючи увагу на тому, чому ваш край є унікальним і важливим для вас особисто. Можете додати, як ви бачите майбутнє свого краю та як його історія впливає на сучасність.

4. Аргументація та емоційність. Важливо використовувати не лише факти, а й звертатися до почуттів. Розкажіть, як ви особисто відчуваєте зв'язок із подіями визвольних змагань. Наприклад, як місцеві традиції чи історичні події вплинули на ваше сприйняття рідного краю. Ваше завдання — показати не тільки історичні чи географічні особливості, але й розкрити духовну та культурну цінність місця, з яким ви тісно пов'язані.

5. Критичний аналіз та оригінальність. Важливо не тільки переповідати факти, а й аналізувати їх. Розгляньте, як історичні чи культурні події впливають на сучасність. Який слід залишив стрілецький рух у вашому краю?

7. Інклюзивна спрямованість. Під час збору матеріалів та написання плануйте залучення усіх голосів: старожилів, родичів, сусідів, жителів громади, краєзнавців, вчителів, бібліотекарів, органів влади, місцевих активістів, представників інтелігенції, колишніх мешканців. До участі запрошуються представники сегрегованих груп, важливо почути голоси учнів з особливими освітніми потребами та інвалідністю і членів їх родин. Нехай ваша праця розвиває чуття єдиної родини – приналежності до спільноти і нації, співпрацю у сродності, повагу у різноманітності, силу і радість у співдії. Творить Україну майбутнього.

To Taras, the ukrainian warrior, patriot, and father. We thank you for your service.

November 1, 2024, Ivano-Frankivsk

This book contains 90 essays by students of Ivano-Frankivsk College, students of Kalush special school, parents, AI, and teachers, along with methodological recommendations on conducting research and essay writing.

The collection is the outcome of the project "We Were Born in the Grand and Vital Hour," which combines elements of national-patriotic and inclusive education.

The project objectives:

- Contextually acquaint pre-service teachers, students, and community members with the historical period of the Ukrainian Sich Riflemen, including the military, organizational, educational, and enlightening aspects;
- Develop research methodologies into the ideological foundations and cultural practices by fostering an awareness of generational continuity and connection;
- Integrate elements of patriotic education into inclusive practices within Ukrainian education;
- Educate international community about over a century-long struggle of the Ukrainians to regain independence and be included in the global processes;
- Foster inclusivity, cooperation, belonging, and resilience within society.

Sydoriv, S., & Sydoriv, L. (Eds.). (2024). *Our Sich Inclusive Land: An educational and methodological guide*. Ivano-Frankivsk.

Cover illustration by Angelina Dubkovetska.
(c) Lidia Sydoriv, 2024
(c) Sergiy Sydoriv, 2024

